NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXX. ÉVFOLYAM. 1909. JANUÁR—FEBRUÁR. I.—II. FÜZET.

AZ ÁPOLÓNŐI HIVATÁS.*

Nem régen egy magánlevélbe volt alkalmam bepillantani, mely reám oly nagy hatást gyakorolt, hogy legnagyobb részét lemásoltam, s nagyon örülnék, ha szélesebb körben ismertethetném. E levélnek annál nagyobb súlya van, mert írója, ki nagy tapasztalatait és érdemeit a tanítónői pályán szerezte, nem is gondolta, hogy sorai valamikor nyilvánosságra jutnak. Egy ismerősének írta levelét, ki egy nagy lelkű hölgy azon tervét közölte vele, hogy Magyarországon művelt nők számára ápolónői iskolát szándékozik teremteni.

A kérdéses levélben a következőket olvashatjuk: «Igazán nagy jótétemény volna, ha a betegápolónői intézmény nálunk is rendeződnék, mert tény, hogy a betegápolónői hivatás színvonalát csak akkor lehetne emelni, ha művelt hölgyek is mennének erre a pályára. Nálunk azonban minden nehezebben megy, mint máshol, aminek oka a mi sajátlagos társadalmi viszonyainkban rejlik. Magyarországon még mindig sokkal nagyobb szerepe van a külsőségeknek, mint a munkának. Kevesen állanak azon erkölcsi és szellemi magaslaton és kevesen birnak oly tág látókörrel, hogy a munka *ideálizmusát* fel tudják fogni, s azt meg tudják *látni* a sok üres külsőség mellett, melynek fénye a szemeket elvakítja. A mi társadalmunk igen gyakran több el-

* Nagy kitüntetés folyóiratunkra, hogy gr. Apponyi Albertné ő nagyméltósága gondolatébresztő és tettrebuzdító cikkét közlés végett nekünk engedte át. Midőn ezt neki itt a nyilvánosság előtt is megköszönjük, kérjük olvasóinkat, hogy az ápolónői hivatás szeretetét a maguk körében is ébresztgetni törekedjenek. *Szerk.*

ismerést és tekintélyt ad annak, aki nem dolgozik, de külsőleg fényes életet él (igen gyakran adósságra), mint annak, ki munkájával egy szép ügy vagy sok ember boldogulását segíti elő. Innen van aztán az, hogy nálunk többnyire csak azok mennek valamely pályára, akik nem tudnának másként megélni; mihelyt pedig az eszme: a megélhetés, a munka nem lehet tökéletes, mert nincs benne lélek, csak hideg számítás. Ezért van az, hogy a mi intézményeink nagyrészt fogyatékosak, sok minden csak félig van megcsinálva s a befejezetlen gondolkodás tüneteivel lépten-nyomon találkozunk. Aki nem dolgozik hivatásból, azt fárasztja a munkájára való gondolás, illetve a szó szoros értelmében való gondolkodás. Például nem egy tanítónőtől hallottam már ezt: «Ha kimegyek az iskolából, nem gondolok többé arra, hogy tanítónő vagyok, elég, ha ott kell arra gondolnom». Ez a gondolkodás meg is látszik egész nevelésügyünkön s ez ellen hiába küzdünk mi, akik minden előítélettel megküzdve, mentünk nyilvános pályára s akiket életcél keresése vagy mély fájdalom és szenvedés vittek arra, hogy idealizmusból dolgozzanak, s munkájukban leljék életük örömét. De nemcsak a nőknél van ez így, így van minden pályán a férfiaknál is. Lehetne erre elég kézzel fogható példát felhozni. Még jótékonysági intézményeink sincsenek egészen megcsinálva. *Gyermekvédelmi* törvényeink például ideálisak, de mégsem teljesek. A gyermekvédelmi eszme nagy szónokai humánus emberek lehetnek mindenesetre s bármely okból teszik, sok jót tesznek, az bizonyos. De mért engedik például, hogy gyerekek, 10—12 éves fiúk árúsítsák az utcákon az újságokat? A szenzációt hajhászó közönség szereti hallani, ha ezek a gyerekek — az úgynevezett rikkancsok — már előre kiabálják, amint az újságot kínálgatják, egy-egy rémes gyermekgyilkosság vagy rablás hírét. De bizonyosan nem gondol közülök egy sem arra, hogy amint a test betegségeinek, úgy a lélek betegségeinek is vannak bacillusai. Az újságban leírt rémes történetek, lopási históriák szuggesztiv hatást gyakorolnak különösen a gyermeki lélekre; egy-egy rablás, kasszafúrás esete pedig olyan részletességgel van leírva,

hogy bárki megtanulhatja belőle, hogyan kell azt véghezvinni. Az ilyesmiknek olvasása okvetetlenül nyomot hagy a gyermekben; néha ez a nyom nagyon kicsi, de sokszor évek múltával valamely külső indító ok naggyá növelheti ezt a kis nyomot, mely benne maradt a gyermeki lélekben s ez nevel gyakran egy nagy bűnöst. De honnan eredhet máshonnan a gyermekrablók, a fiatal bűnösök nagy száma? S még csodálkoznak rajta, hogy miért van az, hogy manapság oly gyakran jönnek gyermek-betörőbandáknak a nyomára. Kíváncsi vagyok, mikor fog valaki rájönni e baj nyitjára, mikor fog a «gyermekvédelem» figyelme a gyermek újságelárúsitók felé fordulni. Van pedig már gyermekrendőrség s más efféle s azt a szerintem lényeges dolgot nem veszik észre. Mindezt csak annak az illusztrálására hoztam fel, hogy így vagyunk mi sajnos sok mindennel s azért kétszeresen lehet örülni, ha valaki felismeri egy intézmény hibáit, azokat jóvá akarja tenni, szóval egész munkát akar végezni, mint a nemes grófnő, s abba beléteszi a szivét és a lelkét. Adná Isten, hogy szép sikere legyen. Bár találna minél több *harmonikus lelket*, kik munkáján segitségére legyenek s az ő törekvéseit nemcsak megértik, de át is érzik. Újabban különben kezdenek foglalkozni a betegápolónők ügyével s úgy tudom, hogy Andrássy belügyminiszternél van most egy memorandum, melyben az a kérelem is van, hogy ezentúl betegápolónőkül csakis olyanokat alkalmazzanak, kik ebben az irányban ki vannak képezve. De hogy hol, mikép történjék ez a kiképzés, arról hallgat a memorandum.* A tanítónőket mindenesetre jó volna az eszmének megnyerni, mert hatással vannak az ifjúságra, s a kedvet beléjük nevelhetnék s érintkeznek a szülőkkel is, kiknek tanácsot adhatnak. Milyen szép dolog volna, ha ki lehetne vinni azt is, hogy a tanítónőképző intézet növendékei a beteg-

* Mi úgy tudjuk, hogy ez a művelt nők ápolónőkké való kiképzése a gr. Batthyány Lajosné elnöksége alatt álló «Gondviselés» című egyesület ápolónői tanfolyamában történik, s erre utal is a memorandum. Egyszerűbb nők kiképzésével különben a «Veres Kereszt-Egyesület» évek óta foglalkozik. *Szerk.*

ápolási teendőkben is ki lennének képezve. Ezek a növendékek mint tanítónők mennek szerte az országba. Sok közülök olyan messze fekvő faluba, hogy ott intelligens emberről, orvosról szó sem lehet; a körorvos minden két hónapban egyszer-kétszer vetődik csak oda, s a nép ki van szolgáltatva a kuruzsló asszonyoknak. Mily jótétemény lenne, ha a tanítónő a népegészségügy érdekében is tudna tenni valamit.»

Eddig az említett levél, mely sok gondolkozási anyagot adhat minden nyilvános pályára készülő nőnek. Mostanig minden leány, aki félig-meddig tanulni képes, azt képzeli, hogy más pálya nincs is számára, mint a tanítónői pálya. És ebben a szülők sem messzelátóbbak. A legnagyobb anyagi áldozatokkal és szellemi erőfeszítéssel sok erre nem alkalmas leány befejezi a tanulmányait és mikor végre szerencsésen túlesett minden vizsgán, mit talál? Nehány évig tartó várakozás után, mely idő alatt a szegény szülők terhére él és rendesen nem dolgozik, mert egy okleveles tanítónőhöz nem volna méltó keze munkájából élni, talál valami szerény állást egy távoleső falúban. Csak most kezdődik aztán igazán a nyomor. Néha éheznie is kell szegénynek, mert ilyen faluban nem találja meg a szokott élelmezést és ő maga nem képes arra, hogy magának a legegyszerűbb ételt elkészítse, mert egész életében csak *tudományos* tárgyakkal foglalkozott. Növendékeire és azok szüleire sem gyakorolhat befolyást, mert azok látják, hogy a mindennapi életben ő még tudatlanabb náluknál. Én azt hiszem, hogy egészen más volna a helyzet, ha nem volna ez a nagy tanítónői túltermelés. Ez pedig megszüntethető volna azáltal, ha azok, akik nem arra valók, más pályára mennének, például részben az ápolónőire. Akkor csak azok, akik valóban megfelelnek a szép, de igen komoly és nehéz tanítónői pályának, maradnának meg azon, és sokkal hamarabb is juthatnának állásához. Másodszor a képzőkben, különösen az elemi tanítónők képzőiben sokkal nagyobb súlyt kellene fektetni a háztartási ismeretekre. Minden tanuló tanuljon kevesebb algebrát, de legyen képzett gazdasszony, akkor megelégedetten élhetne a

legprimitivebb falucskában is és vezethetné növendékeit ebben a nép jólétére oly fontos ismeretben: hogyan lehet jól, olcsón és egészségesen élni. Azonkívül fektessenek több súlyt a képzőkben az első segély nyujtására és ezzel kapcsolatban a betegápolásra. Hiszem, hogy nem volna nehéz tanfolyamokat nyitni valamelyik kórházban, hol a végzett tanítónők, kik nem találnak mindjárt állást, alaposan tanulhatnák a betegápolást. Úgy képzelem, hogy azok, akik elvégzik a tanfolyamot, valami okmányt kapnának, melynek alapján a tanítónői állás mellett, vagy attól függetlenül valami falusi betegfelügyelői állást (az angol «district-nurse»-hez hasonlót) nyerhetnének el, mely által anyagi helyzetük javulna. Mindenesetre hiszem, hogy egy tanítónő, ki jól ért a háztartáshoz, a közönséges, mindennap szükséges kézimunkához és hozzá a betegápoláshoz, egészen más hatással lehetne az e részben egészen tudatlan falusi népre, mint ahogy most áll a dolog, amikor ezek a szegény lányok nagy tudományos teher alatt nyögnek, de különben roppant gyámoltalanok a mindennapi életben.

Az előbb említett «district-nurse», kerületi ápolónő igen hasznos intézmény, melyet magánosok vagy községek tartanak fenn olyan helyeken, ahol nincs orvos. Baleset vagy betegség esetében a «district-nurse» nyujtja az első segítséget, mikor az orvos jön, ő referál neki az előforduló esetekről és kap tőle instrukciókat a betegek ápolására addig, mig az orvos megint jöhet. Az ilyen állandó egészségi felügyelet igen áldásos és a népet lassankint egészségesebb felfogásra tanítja. Hiszem, hogy ezt könnyen lehetne egyesíteni a tanítónői állással.

Azoknak a művelt nőknek, kik arra szánják magukat, hogy egészen a betegápolói pályának szenteljék magukat, remélhetőleg nemsokára új alkalom fog nyílni Budapesten. Egy igazi emberszerető hölgy, ki Angliában sokáig foglalkozott betegápolással és akinek alkalma volt tapasztalni, hogy az itteni ápolónők nagy része nem áll a kívánt erkölcsi és szellemi színvonalon: elhatározta, hogy a saját költségén idehozat néhány tapasztalt és művelt angol ápolónőt.

E nagylelkű hölgy megegyezni kíván valamelyik budapesti kórház igazgatóságával az iránt, hogy a kórháznak egy osztályát az ő angol ápolónőinek átengedjék, hol aztán e képzett és tapasztalt hölgyek az ő művelt magyar tanitványaikat szép hivatásukba bevezethessék.

A betegápolónői pálya szép, magasztos és jótékony; milyen jótétemény a betegekre nézve, ha intelligens, lelkiismeretes és lelkes nők kezelik és ha nincsenek kitéve a durva és kapzsi ápolónők bánásmódjának.

Ha az erre a pályára készülőknek nem kell is annyi tudományos ismeretet elsajátítani, mint a tanitónőknek, ez a pálya mégis nagyon komoly. Csak olyanok vállalják, kik komolyan érzik a hivatást és a kik jó egészséggel és jó idegekkel bírnak.

Remélem, hogy már nincs is oly távol az az idő, midőn minden kórházunkban igazán művelt hölgyek látják el a beteg-ápolást és hogy nemsokára lesznek művelt magánápolónőink is, kik magánházakba mennek betegeket ápolni, vagy akik szegény betegek ápolására szentelik életüket.

Nagy lépés lesz ez az általános műveltség és egészségi ismeretek terjesztésére is, amire minden alkalmat fel kell használni.

Budapest. *Gróf Apponyi Albertné.*

A GAZDASÁGI NÉPOKTATÁS.

A gazdasági népoktatásra vonatkozó törvényjavaslat fekszik előttünk, melynek törvénnyé emelésével közoktatásügyi kormányunk vezére az ismétlő népiskolák ügyét kívánja rendezni s újabb nagy szolgálatot akar tenni a magyarság ügyének.

Apponyi Albert gróf azalatt a három év alatt, hogy közoktatási miniszterré lett, több olyan törvényt alkotott s több olyan miniszteri rendeletet bocsátott ki, melyek népoktatásügyünk történetében kétségtelenül korszakos fontosságúak. Rámutattunk annak idején az ingyenes népoktatásról szóló törvényre,* mely a tanítói fizetések javítását és állami kiegészítését biztosító 1907. évi XXVII. számú törvénnyel együtt a magyar nyelvtanítás általánosabbá tétele által, helyesebben a magyar nyelv jogainak törvényes biztosítása által megbecsülhetetlen szolgálatot van hivatva tenni a magyarság ügyének, a magyar nemzeti kultúrának s a magyar nemzeti érzésnek.

Mindenki előtt világos, hogy az a legújabb 120000 1908. sz. miniszteri rendelet, mellyel a miniszter e törvényeknek akar érvényt szerezni, megmutatván a néptanítóknak a magyar nyelvtanítás helyes módját, méltán csatlakozik e törvényekhez, fontosságát tekintve. Mikor a tanító a fennt említett rendelettel a magyar nyelv tanítási terve mellett azokat az utasításokat is kezébe kapja, melyek őt a nem magyar ajkú iskolákban a magyar nyelv tanítására képessé teszik: a siker félig már biz-

* Lásd folyóiratunk mult évi május—június füzetének 185—186-ik lapját. *Szerk.*

tosítva van. Az a gondoskodás pedig, mely szerint a tanítóképző intézetek is bevezetik tanítványaikat a magyar nyelvnek idegenajkú iskolákban való tanításmódjába, ezt a sikert okvetetlenül teljesebbé teszi. A kormányközegek és a tanítóság hazafiságán áll, hogy a magyar nyelv diadala biztos és teljes legyen, mert azokon az ellenőrzés, a munka lelkes végrehajtása pedig a tanítókon fordul meg.

A gazdasági népoktatásról szóló törvényjavaslat betetőzi azokat az érdemeket, melyeket a miniszter a magyar nyelv jogainak biztosítása tekintetében szerzett. Ez a törvényjavaslat az 1907. évi XXVII. törvény alapján kimondja, hogy az ismétlőiskolák tanítási nyelve a magyar, s ezzel biztosítja azt, hogy nemzetiségi vidékeken az elemi iskolában szerzett magyarnyelvi ismeretek teljesen kárba ne vesszenek.

Az ismétlőiskolák felállításáról az 1868-iki XXXVIII. törvénycikk is intézkedik ugyan, de eddig nem volt mód arra, hogy a községeket ilyen iskolák felállítására kényszerítsék. Az eddigi — leginkább az állam által létesített — gazdasági ismétlőiskolák tantervét és szervezetét is 1896-ban csak rendeleti úton (60,764. sz. a.) léptették életbe.

A gazdasági népoktatásról szóló előttünk fekvő törvényjavaslat véget vet az ideiglenes rendelkezésekben gyökerező ingadozásnak s a községeket törvénnyel akarja kötelezni gazdasági népiskolák felállítására, kimondja ugyanis, hogy minden gazdálkodással foglalkozó *község*, ahol legalább 50 ismétlőiskola köteles gyermek van, tartozik gazdasági népiskolát felállítani, s hogy ezen kötelezettség alól a községek csak azon esetben menthetők fel, ha ott valamely más iskolafentartók (az állam, felekezetek, társulatok vagy magánosok) már állítottak gazdasági népiskolát.

De nem csupán a magyarság szempontjából fontos a gazdasági népoktatás törvény által való rendezése. A gazdasági népiskolának népünk anyagi jólétére való jótékony hatását nem szükséges olvasóink előtt külön kiemelnünk. A régi ismétlőiskolai oktatás eddig részben azért nem fejlődhetett ki kellő

mértékben, mert népünk az ismétlőiskolai oktatásnak semmi gyakorlati hasznát nem látta, s mert az ismétlőiskola a munkára már alkalmas 13—14 éves gyermekeket a munkától — az ő felfogásuk szerint haszon nélkül — elvonta. Most azonban, ha a törvény hatására a gazdasági népiskolák terjedésével azt fogják látni, hogy az, amit a gyermek az iskolában tanul az ő kis magángazdaságukban közvetlenül értékesíthető s a gyermek az iskolában ügyesebb és értelmesebb munkássá fejlődik: nem fogják a gyermekeket az iskolalátogatástól elvonni, ellenkezőleg az iskola tanítómunkája iránt maguk is érdeklődni, s az iskolától remélhetőleg maguk is tanulni fognak.

A tervbe vett gazdasági iskolák két fokozatúak: *a)* olyanok, melyekben az iskolaköteles ismétlők száma a 120-at el nem éri, s ahol mind a gazdasági, mind a közismereti tárgyak tanítását az elemi népiskolai tanítók látják el, *(kisebb fokozatú gazdasági népiskola)* s *b)* olyanok, melyekben a tanítványok száma 120-nál több, s ahol külön gazdasági szaktanítók (szaktanítónők) alkalmaztatnak. *(Önálló gazdasági népiskola.)* Fiuk és leányok mindkét fokozatú iskolákban elkülönítve tanulnak. Az önálló gazdasági népiskoláknál a földmívelésügyi miniszternek jogában áll egy évre terjedő *gazdasági továbbképző* tanfolyamot állítani fel, hova a 15 évet már betöltött s a gazdasági népiskolát sikerrel végzett *fiúkat* veszik fel, fejenként 200 koronát adván nekik *munkavállság* címen.

Gondoskodás történik a tanítók képzéséről is; először az által, hogy az összes tanító- és tanítónőképző intézetekben jövőre fokozottabb mértékben fordítanak gondot a jelöltek elméleti és főleg *gyakorlati* irányban való gazdasági képzéséről. E végből minden tanító- és tanítónőképző 3—5 holdas kertet köteles telepíteni és tartozik a jelöltek gazdasági oktatására évfolyamonként heti 4 órával többet fordítani. A földmívelésügyi miniszter ezenkívül minden képzőhöz a közoktatásügyi miniszter meghallgatásával — a képzők jellegére való tekintet nélkül — gazdasági szaktanárt, illetve szaktanítónőt nevez ki.

A szaktanítók képzése történhetik azonban — mint eddig

is — gazdasági szaktanfolyamokban és történhetik jövőben a legközelebb létesítendő gazdasági szaktanító-, illetve tanítónőképző intézetekben, melyek a földmívelésügyi miniszter felügyelete alatt állanak s melyeknek szervezetét a földmívelésügyi és közoktatásügyi miniszterek egyetértőleg állapítják meg. Ezekbe a képzőkbe olyan okleveles tanítókat, illetve tanítónőket vesznek fel, kik az elemi képzőkben a gyakorlati gazdaságtanban különösebb ügyességre tettek szert, illetve arra nagyobb hajlandóságot tanúsítottak. Az ilyenekre nézve szerintünk azonban *egy éves* tanfolyam is elég lenne, hisz a tervezet szerint az elemi képzőkben is több alkalmat talál jövőre a jelölt a gazdasági ismeretek megszerzésére. A képzés hosszú ideje itt nem áll arányban a javadalmazással.

Igen fontos a törvényjavaslatnak a tanítási időre vonatkozó intézkedése. Az ismétlőiskoláztatásra vonatkozó 1868-iki XXXVIII. törvény 5 órában állapítja meg a tanítási időt. A jelen törvényjavaslat felemeli az óraszámot mind a kisebb fokozatú, mind az önálló gazdasági népiskolában, még pedig a kisebb fokozatú gazdasági népiskolában télen heti 7 órára, nyáron heti 5 órára szabja; az önálló gazdasági népiskolában pedig télen 12 órát, nyáron 6 órát állapít meg. Nem magasztalhatjuk eléggé a tervezetet ezen óraszaporítás miatt. Ott, ahol nem csupán némely ismeretek megszerzése, hanem a munkában való gyakorlat, s ezzel munkában való ügyesítés, sőt a munka által a munkára való nevelés forog szóban: ott a munkára fordított idő elhatározó fontossággal bír, s ezt az időt a lehetőség szerint gyarapítani igazán nagy nevelői hatású intézkedés.

Amit a gazdasági népiskolára vonatkozó törvényjavaslatban a leányok oktatására nézve találunk, azt mind helyesen megfontoltnak állíthatjuk. A női hivatás kellő szemmel tartását és a gyakorlati élet követelményeinek számbavételét mutatja a javaslat minden sora. E részben csak kettőt fájlalunk; először, hogy a szaktanítónő javadalmazását kisebbre szabták a szaktanítók fizetésénél, holott előkészültségben és munkában egyenlő követeléssel állanak velük szemben; és azt is sajnál-

juk, hogy *gazdasági továbbképző tanfolyamokat* csak fiúk számára kívánnak létesíteni. A leányok ilyen tanfolyamokra még inkább rászorulnának mint a fiúk. Akár saját gazdaságaik vezetői, akár cselédek lesznek e tanfolyamok végeztével a leányok: mindenképen áldás volna rájuk nézve az ott töltött esztendő. És akadna bőven tanítvány, különösen ha némi *munkaváltság-ban* ők is részesülnének.

A gyermekvédelem kötelékébe tartozó állami gyermekeket egyenesen kötelezni kellene ilyen tanfolyamok elvégzésére, amellyel egyszerre meg volna oldható *a cselédkérdés problémája*. A középosztály leányai számára a polgári és felsőbb leányiskolák betetőzéséül *kell* ilyen tanfolyamokat létesíteni, a nép leányai számára ime önkényt kinálkozik a gazdasági népiskola fölé emelt gazdasági továbbképző tanfolyam!

Biztosra vesszük, hogy a miniszter úr, ki a leányok gyakorlati nevelésének fontosságát minden alkalommal kiemeli, meg fogja találni a módot, akár a létesítendő törvény keretében, akár rendeleti úton, leánynevelésünk ezen hézagainak kiépítésére is.

Bármily nagyfontosságú szerintünk e törvényjavaslat, ismertetésénél nem bocsátkozhatunk ezúttal jobban a részletekbe, melyek esetleg még változást szenvedhetnek. Olvasóink az eddigiekből is látják, hogy a javaslatban népünk legfontosabb szellemi és anyagi érdekeink felkarolásáról és előmozdításáról van szó. Mindenesetre elismerés illeti meg a minisztert és tanácsosait azért, hogy amit eddig csak hivatalos rendeletek alapján itt-ott szorgalmazhattak, azt most a törvény erejére támaszkodva törekszenek az egész vonalon megvalósítani. Bár engednék meg viszonyaink e javaslat törvényerőre emelkedését és mielőbbi sikeres végrehajtását.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

A LONDONI ERKÖLCSI NEVELÉSI KONGRESSZUS.*

A «*Nemzeti Nőnevelés*»-ben női szempontból világítjuk meg. Hogy a nők érdeklődtek iránta legjobban, a kongresszus külső képe is mutatta. Az ismerkedő estélyen, mikor a tagokat az elnök és neje fogadta, a Fishmongers' Hall termeiben a világ minden részéből összesereglett, tarka társaságban igen sok volt a nő, főleg angol, amerikai, kanadai, ausztráliai; továbbá francia, német, magyar, orosz, svéd, norvég, finn, lengyel, olasz, jávai, holland, görög. Az egyetem nagytermében az üléseket állandóan 6—800, sőt 1000 ember hallgatta s ezeknek nagyobbik fele nő volt. Igaz, hogy társaságbeli nő aránylag kevés; annál több dolgozó nő, főleg tanítónők; nehány szocialista is. Az előadók közt 23 volt nő (ezek közül kettő magyar); felszólaló háromannyi is. Sőt a végrehajtóbizottság elnöki székében is láttunk nőt: Mrs. *Bryant* Sophiet, a North-London Collegiate School igazgatóját. S a női felszólalók nem vallottak szégyent. Túlnyomó részük okosan, higgadtan szólt a tárgyhoz. Nekünk, magyaroknak, nagy elégtételünkre szolgált, hogy Gineverné *Győry Ilona*, az összes női szónokokon túltett, de még a legtöbb férfiú is; elannyira, hogy a Times az ő beszédjét egyik ünnepelt angol irónőnek szájába adta. Ennél nagyobb elismerést nem nyújthatott neki. Előadása után pedig egy görög nő mindjárt arra kérte, engedné előadását görögre lefordítani; egy kanadai kedves angol mama pedig megköszönte, hogy előadásával megadta neki a helyes útmutatást gyermekei irányítására.

* Első Nemzetközi Erkölcsi Nevelési Kongresszus, Londonban, 1908 szept. 25—29.

Örömmel láttuk azt is, hogy a nők felszólalása többnyire meleg női szívből fakadt. Férfiaskodó felszólaló alig volt egy-kettő. Néhány feminista azonban szinte perverz kedvteléssel egész cinikusan feszegette a felvilágosítás kényes kérdését. Egészen más színben tünt fel ugyanez a kérdés, mikor egy édes anya tette szóvá, egy Svédországban lakó orosz nő, kinek minden szavából kiérzett a fiáért való aggodalom. S milyen mély benyomást tett az egész gyülekezetre az a gyászruhás lengyel nő, aki elnyomott hazája üdvözletét hozta a kongresszusnak és nemes fájdalommal rajzolta nemzete erkölcsi elnyomatását.

Az érdeklődés a nők részéről érthető volt. Hiszen a nő boldogulása, sőt boldogsága is, erkölcsi tényezőkön fordul meg. Amilyen egy-egy társadalom erkölcsi színvonala, aszerint becsüli meg a nőt is. De maga a programm is gazdag és érdekes volt. Alig volt ott kérdés, mely bennünket nőket, legalább közvetve, ne érdekelne. Hiszen a mai ifjúból lesz majdan a vőlegény, a férj, az apa; ha az ifjú lelke sivár marad és elvadúl, egykor menyasszonya, neje, leánya fog érte megszenvedni; de ha azt a lelket gyöngéd, nemes erkölcsi felfogással töltik meg, az a menyasszony, az a hitves, az a leány lesz boldog általa. Nekem úgy látszik, hogy a fölvetett kérdéseket ebből a szempontból kell megitélnünk. Ami szenvedés, ami nyomor a nőt az életben éri — legtöbbször a saját erkölcsi sülyedése is: majdnem mindig ama férfiú erkölcsi hibáiból ered, kihez a sors hozzákötötte, legyen az fivére, apja, férje.

Általános vélemény volt, hogy az iskola nem fordít elég gondot a nevelésre, holott a jellemfejlesztés fontosabb, mint a sok ismeret; tehát reform kell az ellenkező irányban, hogy az iskola az ifjúságnak érzületét nemesbítse, jellemét erősítse s benne a szociális érzéket — vagyis a részvétet a gyengébbek iránt s a társadalmi kötelességérzetet — fejlessze. A főkérdésre nézve tehát a megegyezés teljes volt. A részletkérdésekre nézve azonban a vélemények igen elágaztak; de még itt is inkább a miként tet illetőleg. Erkölcsi oktatás, az legyen, még pedig minél hathatósabb. De hogy külön leckéken közvetlenül, vagy más

tárgyakkal kapcsolatban, közvetve tanítsák-e az erkölcsi igazságokat? ez iránt nem tudtak megegyezni; mégis talán az utóbbi eljárás mellett többen foglaltak állást. Még nagyobb vitát idézett fel az a másik kérdés: a vallással kapcsolatban tanítsák-e az erkölcstant, vagy attól elszakítva, miként Franciaországban? Mégis, maguk a franciák * is kénytelenek voltak beismerni, hogy — ha mindjárt az erkölcsi érveket az ész szolgáltatja is — végeredményben magának az észnek főrúgója, egyik főtápláló forrása a vallásos hit. Az angolok pedig nagyrészt a keresztény erkölcsi alap mellett foglaltak állást.

Az egyes kérdésekre térve elsőül az *erkölcsi nevelés elveit* kutatták. A new-yorki Adler a *szociális munkára* nevelést látja szükségesnek a *settlement* munkában való részvétel által. Az erkölcsi szempontnak érvényesülnie kell a nevelés minden ágában, még a felnőttek oktatásában is.

Másik kérdés az volt: *mi az erkölcsi nevelés célja s melyek annak eszközei* a különféle iskolákban? *Kármán* Mór a herbarti elveket fejtette ki az erkölcsi jellem kialakításáról. Az angol *Gray* az angol fiúinternátusokról szólva, rámutat ama hátrányukra, hogy a fiuk évente nyolc hónapig távol vannak anyjuktól, nővéreiktől s 3—400-an együtt kaszárnyaéletet élnek. De ez az élet kifejleszti bennük a hazaszeretetet, az önfegyelmezést s ezzel a vállalkozó kedvet, a találékonyságot, mely őket később kitünő gyarmatosokká teszi. A kath. internátusokban a tanárok s növendékek közötti viszony, mint Gasquet kifejti, egészen családias. A magániternátusokban mindig csak egy társadalmi réteg gyermekei nevelődnek. Ezen kizárólagossággal szemben Miss *Burstall* az állami leány-középiskolák demokratikusabb szellemét emeli ki. De ezekben a fegyelem is szigorúbb. Ez fontos szerinte ma, mikor az anarchia sokszor az otthoni életbe is behatol.

Az angol *Nicholis* az elemi iskolai korhatárt öt évről hétre kívánja kitolni s a zsúfoltságot tartja megszüntetendőnek, mert

* Bontroux és Buisson.

az erkölcsi nevelés foganatosságát az gátolja; pedig az alsóbb néposztályok gyermekeiben az erkölcsi fogalmak kifejlesztése az iskolára vár. S hogy, amit az iskola nagynehezen épít, a durva környezet le ne rombolja, az ismétlőiskola feltétlenül szükséges. De intenzivebb tanítóképésre is van szükség. Angliában ma még a tanítók fele — 40,000 — nem okleveles. Az erkölcsi oktatást legjobb az iskolai élet egy-egy eseményéhez kötni; hatása akkor mély és maradandó.

Az amerikai *Peabody* szintén a szociális érzék kifejlesztését sürgeti s e végre az egyetemeken szociális muzeumok felállítását kívánja (a Harvard-egyetemnek már van), hogy az ifjú az egyes szociális kérdések felől kimerítő tájékozást szerezhessen. Így alakul ki benne egy jobb világ eszmenye, melynek eljövetelén munkálkodni neki is kötelessége.

Lietz a nagy város testet-lelket megőrlő natásával szemben a falusi élet megújhosztó hatását ajánlja s vonzó képet rajzol a német *Landeserziehungsheimek*ről, mik ezt az elvet valósítják meg szép sikerrel, fiúkat s lányokat nevelve falusi környezetben, mezei munkára is, őket a termelő munka megbecsülésére s a hiú fényüzés megvetésére szoktatva.

Nagy érdeklődést keltett a *coeducatio* kérdése. A férfi-előadók többnyire annak jellemfejlesztő hatását emelték ki. *Russell* úgy a testi, mint az erkölcsi nevelés szempontjából lelkes híve s a legsúlyosabb erkölcsi bajok gyógyulását is attól várja. Sőt *Grad* még az internátusra is ki akarja terjeszteni, de a siker feltétele szerinte a nyiltan vallott vallásosság. *Badley* is az együttes neveléstől várja, hogy a fiú s a leány méltóan készüljön elő a becsületes házaséletre. De arra vigyázni kell, hogy a fiú el ne puhuljon, a leány túl ne erőltesse magát. Ily feltétel mellett a leány jelleme nyiltabbá fejlődik; a fiú megtanulja másban nem csak a nyers erőt becsülni. Ez mindkettőt megóvja a beteges érzelgéstől s az érzékiségtől. Emez inkább doctrinair fejtegetésekkel szemben a praktikus nő. Miss *Cleghorn* saját tapasztalata alapján adja elő az együttes oktatás hatását a sheffieldi elemi iskolában, melybe főleg munkásgyer-

mekek járnak. A férfitanító a serdülő lány lelki fejlődését nem tudja irányítani; a műveletlen családok leányával a gyöngéd nő többre megy; már csak azért is, mert a férfitanító a lányok iránt elnézőbb, ezt pedig a fiúk részrehajlásnak nézik, a lányok meg agyontanulják magukat. Az az érv, hogy hisz otthon is fivérei közt van a lány, hamis: mert hisz azok édes testvérei, míg emezek idegen fiúk. Legfeljebb 10—12 éves korukig tanulhatnak együtt.

Harmadik a *jellemképzés* kérdése volt.

A dán *Starcke* a gyermeki hibákat a testi gyöngeségnek, idegességnek tulajdonítja, mik a test megerősödtével maguktól elmúlnak. Az ép gyermek csak szeleskedni szokott. A belátás fejlődtével önkényt elhagyogatja hibáit; míg a tekintélyre támaszkodó puszta tilalom az önérzetes gyermeket felláz̈ítja.

Mrs *Bryant* az iskolai fegyelem jellemképző erejét fejti ki. Az akaratosság negativ, a társas ösztön pozitiv hajlama a gyermeknek; mindkettő korán nyilvánul. És minden gyerek örül a rendnek s a ki rendet tud teremteni, annak magát játékközben is önként aláveti. A gyermek vagy félelemből, vagy szeretetből fogad szót. Mindkettő baj. Belátás is kell, hogy önállósághoz szokjék.

A szabályt a tanító magára is kötelezőnek ismerje el. A tevékenységi ösztönnek tág teret kell hagyni.

A belga *Poels* az elemi iskola jellemképző erejét fejti ki. A siker főtényezője a létszámleszállítás, 30 gyermeknél többet egyszerre egyénileg nevelni nem lehet. Sir A. *Hort* az iskolai önkormányzat erkölcsi értékét fejti ki s főkép a pajtások közvéleményének erejére mutat rá.

A berlini *Münch* a büntetések kiszabásánál fontosnak tartja, hogy az megbélyegző ne legyen s a gyermeket el ne keseritse. Ezért kell ismerni a gyermek társadalmi körének felfogását. Durvaságból eredő súlyos hibákkal szemben a testi büntetésre ma is szükség van. A jutalmak kiosztása nem sokat ér, mert csak a hiúságot neveli nagyra. *Bayet* úgy a jutalmazást, mint a büntetést kényelmesnek tartja — a tanítóra; a gyermeken

nem fog, jellemét nem erősíti. Többet ér a négyszemközti figyelmeztetés.

A svájci jó öreg, *Latour* az apostoli lelkü tanító nevelő hatásáról szólva, az ily tanító számára a társadalom részéről a legnagyobb megbecsülést s szolgálati pragmatika által teljes függetlenítését követeli.

Dr. *Gáal* Jenő azt mutatja ki, hogy az életboldogságot az erkölcsi fegyelmezettség dönti el; anélkül a gazdag, a szerencsés is könnyen eldobja magától az életet. Más alkalommal azt a nézetét fejezi ki, hogy a szociális kérdés ethikai kérdés, tehát csak az altruizmus segítségével oldható meg.

Gineverné *Győry Ilona* a gyermekek esztelen szórakoztatását rajzolja elmésen; kimutatja, hogy a mai felnőttek lelki üressége és léhasága onnan ered, hogy már kiskorukban belecsömörlöttek minden élvezetbe. Sorra szedi a gyermekzsurt, gyermekbált, a gyermekek szerepeltetését, a mai temérdek gyermekolvasmányt, az izgató *mozit*, a drága ruhát, a kész játékszert és kimutatja mindennek oktalanságát, mert a gyermeki agyat izgatják, míg a képzeletet tétlenségre kárhoztatják. A gyermeknek kedvesebb az ő rongyból készült babája. A csömörlésig való élvezés pedig pénzsovárrá teszi. Vissza kell vezetni a hozzá illő ártatlan örömökhöz.

A gyermekek divatos olvasmányáról a hamburgi *Wolgast* szól, elitélve a Sherlock Holmes és Nick Carter-féle ponyvai termékeket, valamint a moralizáló érzelgősségeket. Az iskolai könyvtárból a silány féregművek kiselejtezendők. A helyett az igazi nagy, nemzeti költők műveit olvassák. Kalandvágyuk kielégítésére pedig az iskolai utazások valók. A berlini *Johannesson* a szennyirodalom romboló hatását rajzolja a gyermek testi-lelki életére. Ezek az olvasmányok az ifjú képzeletét az emberi élet legállatibb nyilvánulásainak rajzával izgatják. Még ártalmasabbak a gyermeki lélekre a hirhedt olcsó élclapok* s azok kishirdetései. A szennyirodalom termékeivel elárasztják az ifjú-

* Minő nálunk a *Fidibusz*.

ságot, bepiszkolják vele a családi kört s a métely ellen nem véd a törvény. *Geőcze Sarolta* ezen erkölcsi ragály ellen nemzetközi konventióval biztosítandó törvényes védelmet kiván a sajtótörvény szigorítása s az ily termékekre nézve a szállítási jog megvonása által.

Miss *Sandford*, ki maga is a legszegényebb néposztály gyermekeit tanítja, saját iskolájában szerzett tapasztalata alapján mondotta el, hogy lehet élő állatok gondozása által még a legkegyetlenebb, legeldurvultabb lelkű gyermeket megszelidíteni s vele megértetni, hogy az az oktalan állat is Isten teremtménye, kinek a kínzás épúgy fáj, mint neki. Szinte megható képet rajzol iskolája életéről. Egész kis állatseregletet, egész kis akvariumot gyűjtöttek ott össze s a gyermekek valamennyi állatot szerető gonddal ápolják. *Geőcze* Sarolta is a gombostűre tűzött rovargyűjtemény helyett élő állatok gondozását, szárított növénygyűjtemény helyett élő növények ápolását ajánlja a lelkület szelidítésére, mert a rovargyűjtés kegyetlenségre vezet, a herbárium-készítés pedig növénypusztítással jár.

Negyedik kérdés az *erkölcsi nevelés* problemája volt. *Kleinpeter* a puszta oktatásban nem bízik; az iszákos hiába tudja, hogy az ital egészségét aláássa, nem bír az ivásról leszokni. Minthogy az erkölcs cselekvésben nyilvánul, az elmélet nem elég: szoktatás által kell begyökereztetni. A mai fegyelmezés alig más, mint negativ rendőri tilalom. Szükséges a pozitiv erkölcsi cselekedtetés is: ezt célozza a slöjd és minden más, céltudatos munka.

Hayward az erkölcsi suggestió jelentőségét fejti ki; de az oktatást is szükségesnek tartja. A 12 éven aluli gyermeket *közvetve* kell erkölcsre oktatni mesék, példázatok, képek által; az így nyert erkölcsi szemléleti anyagból lehet vele később az erkölcsi igazságokat levonatni.

Keatinge szerint az erkölcsi fejlődésre a környezet nagyobb hatással van, mint az okoskodás. Ezt az állítást bővebben *Geőcze* Sarolta fejtette ki s a tapasztalatra utal, mely szerint a környezet befolyása sokszor az iskola egész nevelő hatását

megsemmisíti. Hogy szoktassuk a gyermeket igazmondásra, mikor otthon édes anyja szájából naponta hallja a konventionális hazugságokat? Hogy lehessen benne a játékszenvedélyt elfojtani, mikor apja otthon a kártyától egész este föl nem áll? Hogy óvja meg az iskola a gyermek testi-lelki tisztaságát, ha az a zsúfolt pincelakásban az ember állatias vadságának szemtanuja? Hogy lehessen a koedukatiótól jót várni, mikor a gondosan nevelt, szende kis leány elvetemedett szülők vásott, mételyezett lelkű fiúgyermekével kerül össze egy osztályba? — Hogy lehessen a gyermeket mértékletességre oktatni, mikor anyja reggelire pálinkát ad neki s apja magával hordja a korcsmába? Hogy lehessen a gyermekben a felebaráti szeretetet s az önzetlenséget kifejleszteni, ha azt otthonában osztálygyűlöletre s osztályönzésre tanítják? Hogy birjuk rá az iskolában a becsületes munkára, mikor otthon az amerikázást s a sabotaget látja? S hogy lehessen vele hazáját megszerettetni, mikor szülei szájából hallja nemzetét gyalázni; mikor azok tanítják a haza nagyjainak gyűlöletére, csupán azért, mivel azok más társadalmi osztályhoz tartoztak, mint ő? E szomorú bajoknak csak egy gyökeres orvoslásuk van: kifejleszteni a vezetőosztályok ifjúságában a szociális kötelességérzetet, a *noblesse oblige* elvét a gyöngékkel, az elhanyagoltakkal szemben; a munkásréteg gyermekeiben pedig, ha még nem késő, a bizalmat. Amit a társadalom vétett, azt a társadalomnak kell jóvátennie.

Az angol társadalom meg is teszi. Első sorban a *settlement*-munkával s a *slumschool*beli oktatással, hol az erkölcsileg lealjasodott, testi-lelki nyomorban élő népréteg gyermekeit oktatják türelemmel, önfeláldozással; erről a munkáról Miss Grant beszélt okosan, szépen. De sok más módon is igyekeznek az ily sivár viszonyok közt élő gyermekek lelkébe egy kis örömet, szeretetet lopni. Ezt akarja a *Children's Happy Evenings* (Gyermekek boldog estéi) társulat, mely Londonban 19 év óta működik, de ma már a vidéki gyárvárosokban is elterjedt. Miss *Schiff*, ki maga is részt vesz a munkában, vonzó képet rajzolt

róla. Előkelő, sokszor szép, fiatal úrihölgyek a hét egyik estéjén valamelyik iskolában összegyűjtik a munkásnép gyermekeit, kiknek apjuk-anyjuk dologba jár, otthon a lakás hideg, nincs fűteni, nincs főzni való; ők az iskola után az utcán csavarognak s lelkük megtelik keserűséggel, irigységgel és fogékonnyá válik minden rossz iránt. Nos ezekkel a gyermekekkel foglalkoznak ők: visznek nekik uzsonnát, játékot, beszélgetnek, játszanak velük, mesélnek nekik, oktatják őket kézimunkára, énekre. Ma 1400 úrinő foglalkozik így mintegy 27000 gyerekkel. Napközi otthon-féle ez; csak az a különbség, hogy itt nem fizetésért robotolnak, sokszor a kelletlen munkára utaltak, akik alig várják, hogy e terhes munkától szabaduljanak, hanem önkényt áldozzák fel a résztvevők — művelt, előkelő hölgyek — októbertől májusig minden Istenáldott héten egy-egy estéjüket és szívük egész melegét viszik munkájukba. Az eredmény? A gyermekek kedélyének kinyílása, erkölcseik szelídülése, a bizalom kifejlődése s még a konok szülők megszelídülése is.

Az antialkoholizmus ellen sikeresen küzd, mint egyik előadó elmondotta, a *Hope Union*, melynek kötelékébe már mintegy $3^1/_2$ millió gyermek és ifjú tartozik. Továbbá a *Salvatica Army*, melynek tagjai énekelve járják be a várost és ezreket szabadítanak ki a korcsma befolyása alól.

Sajnos azonban, míg a kongresszus az iszákosság leküzdését tárgyalta, künn, a Hyde Parkban $^1/_2$ millió, ingyenjeggyel vidékről felhozott választó tüntetett a korcsmák megrendszabályozását célzó törvényjavaslat ellen. A korcsmáros tehát még mindig nagy hatalom.

Ötödik kérdésül *a vallási és erkölcsi oktatás viszonya* volt fölvetve. Itt mindkét felfogásnak sok, lelkes híve állt szemben egymással. A valláserkölcsi irány hívei főleg azzal érveltek, hogy az élet nehéz óráiban s a kisértés perceiben a puszta észre támaszkodó erkölcsi oktatás gyenge paizsnak bizonyul — ezt mutatják nálunk a legutóbbi panamák: akik azokat elkövették, mind egy szálig tanult, művelt emberek, ügyvédek, orvosok, bírák, tanítók, magas állású állami tisztviselők voltak, akik tudni

mind tudták az erkölcsi törvényeket: a kisértés percében mégis elestek. Mert a gyarló embernek erőt a kisértés ellen csak a mindentudó Istenbe vetett hit ad. A gyermek előtt pedig ott az erkölcsi tökéletesség élő példája: a názárethi gyermek-Jézus.

Buisson a laikus erkölcsi oktatást védte s annak Franciaországban majd egy emberöltő óta érvényes és igazán tökéletes rendszerét ismertette. Csak egy felelettel maradt adós. Hogy lehet az, hogy ily tökéletes erkölcsi oktatás mellett hazájában a gyermek-bűnösök száma ijesztően szaporodik? — hogy a még meg sem született ártatlan kisdedek gyilkolása a társadalom minden rétegében el van terjedve? (A legújabb újoncozási statisztika szerint 450.000 újonc helyett alig állíthattak 380,000-t sor alá) — s hogy a hazaszeretet folytonos tanítása mellett a «*ni Dieu, ni patrie*» jelszó a hadseregben, de az iskolás gyermekek, sőt maguk a tanítók közt is egyre jobban elharapódzik?

Hogy a puszta oktatás az embert meg nem javítja, azt a nagy Lombroso mondotta ki, mert, mint mondja, a bűnösök beismerése szerint, a tanulás nekik csak újabb fegyvert szolgáltatott a gonoszság elkövetésére. Ezért ő is azt tartja, hogy a nevelésben nem a sok ismeret a fő, hanem a jellem fejlesztése. S e végre a sok szótudás helyett inkább munkára kell nevelni a gyermeket; e végre legjobb a mezei munka vagy a mesterség; de jó a testgyakorlás is. Az anyákat érdekelheti fejtegetésének az a része, mely a gyermekekben időnkint mutatkozó bűnös hajlamról szól. Ő ezt visszaütésnek tulajdonítja s úgy tapasztalta, hogy türelemmel, szeretettel az ily hibát le lehet győzni, míg a túlszigor elvadítja, megátalkodottá teszi a gyermeket. Sokszor azonban orvosi kezelés is szükséges, mert némely erkölcsi hiba a szervezet rendellenes működéséből ered.

A dán *Tönnies* a tanulók öngyilkosságának okát az akarat gyengülésében keresi. De nem megy a baj gyökerére. Feledi, hogy az akarat gyöngülése viszont a hit gyöngüléséből ered. Erős hitü ember hordja az élet keresztjét és nem követ el öngyilkosságot.

A hatodik ülés *a rendszeres erkölcsi oktatás* kérdését tár-

gyalta, talán még hevesebben. A német Penzig odáig ment, hogy kijelentette, miszerint se neki, se családjának soha Istenre szüksége nem volt. Mások viszont meggyőző példákkal bizonyították a vallásos hit szükségét az erkölcsiség kifejlesztésére. Dr. *Giesswein Sándor* az altruizmus és hazafiság közötti kapcsolatot fejtette ki, kimutatván, hogy az általános emberszeretet a hazafiságot nem zárja ki, sőt a haza keretében érvényesülhet a legtökéletesebben.

Ezen ülés keretében tárgyalta egyik szakosztály *a felvilágosítás* kérdését; annyit azonban még annak legtúlzóbb hívei is elismertek, hogy e kényes kérdést csakis igen óvatosan és tapintatosan szabad kezelni és hogy aki azt a felvilágosítást magára vállalja, annak igen tiszta életű embernek kell lennie.

A hetedik ülésen *az erkölcsi nevelés kapcsolatát a nevelés egyéb ágaival* tárgyalták. Abban az összes előadók megegyeztek, hogy az okos *testi nevelés* az erkölcsi nevelésnek fontos tényezője s hogy a testedzés és mozgás a rossz hajlamok hathatós legyőzője. Az *esztétikai és erkölcsi nevelés viszonyát Jolly* és *Schütz* tárgyalták, kifejtve a nemes élvezet hatását az erkölcsre. Az angol előadó a ruskini eszméket fejtegette, az erkölcsi nevelés érdekében kívánva, hogy az iskola ne rút, visszataszító, hanem kedves, vonzó hely legyen, hol a gyermeki lélek megtanuljon a szépben gyönyörködni. A német tanár ellenben az esztétizálás túlzásaiból eredő veszedelemre mutat rá, az érzékiségtől s puhaságtól féltve az ifjúságot. De ez az aggodalom a dolog félreértéséből vagy a felfogás sekélységéből ered. Hiszen épen Ruskin volt az, aki kimutatta, hogy csak az a művészet nemes és igazán szép, melyben az alkotó művész nemes erkölcsi felfogása érvényesül. S az természetes, hogy gyermeknek és ifjúnak csakis az ily művészet való.

És itt térjünk ki a kongresszussal kapcsolatban rendezett *kiállításra*. Egy jókora terem telt meg ifjúsági irattal, az erkölcsi nevelésre vonatkozó könyvvel — a világ minden nyelvén, még japánul is, csak magyarul nem — és képpel. A képek közt nem a gyermekek számára bármily művészi ónnal vagy ecsettel

készültek voltak a legértékesebbek; hanem a nagy festők (főleg az angolok) spontán alkotásai, mikben a gyermeki ártatlanság iránti szeretet, vagy a gyermeki szenvedés iránti részvét fejeződik ki. Egy rövid szemle itt s azután egy seta a *Tate-Galleryben*, hol az angol geniusz legsajátosabb művészi termékei vannak összegyűjtve, minden gondolkozó szemlélőt meggyőzhetett arról, hogy a gyermek iránti szeretet, a gyermeki tisztaság tisztelete egyetlen nemzet művészetében sem jut oly megkapóan kifejezésre. Míg más nemzetek művészei az antik pogány művészet mintájára (lásd a pompéii frízeket) profán képeikben a gyermeki csintalanság, vásottság ábrázolásában leli kedvét (még Murillo is piszkós, elhanyagolt utcai gyermekeket fest): Az angol művész ecsetje alatt a gyermek megnemesedik. Pedig a gyermek, kora ártatlan örömeit sehol szabadabban nem élvezi, mint az angol családi körben. Mily szózat is hangzott az égő csipkebokorból? Nos, az angol művész levonja saruját, mikor gyermeket festeni készül. Ez mély, nemes vonása az angol művészetnek. Nekem úgy látszik, hogy az angol nemzeti nagyságnak is egyik tényezője. Minden nemzet elfajult, amelyik a gyermeki tisztaságot nem tisztelte. Róma is addig volt nagy, míg véteknek tartották gyermek előtt illetlen szót ejteni.

De térjünk vissza tárgyunkra.

Dr. *Prohászka Ottokár* a család és iskola feladatáról szólva, kifejti, hogy az iskola az erkölcsi nevelés dolgában rendszeresebben jár el; de erkölcsi befolyása a családnak, mivel közvetlenebb, nagyobb is; sajnos, olykor épen ott hiányzik a helyes erkölcsi példaadás. A két tényező tehát egymást kiegészíti; munkájuk azért csak akkor lehet sikeres, ha közöttük az összhang tökéletes. Hasonló nézeteket fejezett ki Miss *Mason* is.

A nyolcadik ülés, az *erkölcsi nevelés némely részletkérdését* tárgyalta. *Richterné* Berlinből a Froebel-féle óvók jelentőségét fejtegette, ahol a jónak-rossznak a gyermeki lélekben szunnyadó csirái kezdenek kibontakozni. Az óvótól többet vár, mint a családi körtől, mert itt az önzés inkább érvényesül, mint ott, a közösségben. És javaslatot terjesztett be a nép szá-

mára való óvóra nézve. Jól esett megállapítanunk, hogy e tekintetben mi mennyire előre vagyunk. A kötelező óvás szomszéd Ausztriának is csak egy-két tartományában van keresztülvive.

Dr. *Czettler Jenő* az erkölcsi nevelés szükségét a szakiskolákban s az inas-iskolában fejti ki, főleg a mai munkásviszonyok közt, mikor az inast s a legényt munkaadója megrövidítésére s a munka szántszándékos elrontására vagy immelámmal való végzésére biztatják. Ő az ily iskolákban az erkölcsi nevelés célját főleg abban látja, hogy a tanulók *a becsületesen való dolgozást* megszokják. Az előadó csak fiúiskolákra gondolt; de amit mondott, áll és szükséges a leányiskolákra is, legyenek azok bár főző-, varró-, vagy kereskedelmi iskolák. *Az üzleti becsületesség* kifejlesztése — ez ma nálunk egyszersmind a honiparfejlesztés feltétele is.

Az *ismétlőiskolai* s *szabadiskolai* oktatás keretében az erkölcsi szempont kidomborításának szükségét az előbbivel hasonló okokból az angol *Paton* és Miss *E. P. Hughes* sürgette, mivel a munkásosztálybeli ifjúság ép serdülő korában kerül ki a mindennapi iskolából, mikor erkölcsi egyénisége kialakulófélben van s mikor legfogékonyabb jó-rossz iránt, a durva környezet hatása alatt pedig könnyen eldurvul.

Áttekintettük a kongresszus munkáját. Termékenyítő lesz az bizonynyal. Az értelem egyoldalú művelése mellett ismét az őt megillető helyet fogja elfoglalni az erkölcsi-nevelési szempont. Érvényesülnie kell annak az egész vonalon, az óvótól az egyetemig; át kell hatnia minden tárgyat, mindenfajta iskolát. Ez a kongresszus főeredménye.

Budapest. *Geöcze Sarolta.*

GYÖRGY ALADÁR EMLÉKEZETE.

A Mária Dorothea-Egyesület tanítónői Otthonában november 22-ikén a gr. Csáky Albinné elnöklése mellett tartott választmányi ülés keretében ünnepelték a György Aladár emlékére az «Otthon» falába beillesztett márványtábla felavatását. Az ünnep kiemelkedő pontjai a György Aladár érdemeit méltató beszédek voltak, melyeket a következőkben közlünk. Ezzel is áldozni óhajtván György Aladár emlékezetének, mert épen most, január 16-án van halálának harmadik évfordulója.

A M. D. E. nevében Radnai Jenőné mondotta elsőnek a következő beszédet: «Mindnyájan kik ismertük egyesületünk életében György Aladár nagyarányú működését, szükségét éreztük annak, hogy az ő emléke valami látható módon is fenntartassék. Vidéky Apollónia — ki szivében soha nem múló hálával gondol György Aladárra — az egyesület tagjai, de főleg a Tanítónők Otthona bentlakóinak hozzájárulásával megtestesítette ezt az eszmét.

Oly időket élünk ma, t. Közönség, midőn a nagy emberek iránt érzett kegyelet pusztulóban, sőt teljesen kiveszőben van. A mai kor tagadja a nagy emberek létezését, kétségbe vonja azok kivánatos voltát. Úgy gondolja, hogy azok a nagyszabású áldásos intézmények ő nélkülök is létrejöttek volna. Pedig minden emberi alkotásnak szüksége van a maga jó és nagy emberére, akiben van bölcseség arra, hogy tisztán felismerje, mit kíván a kor; s van benne erő, hogy azt az igazi úton oda vezérelje. A nagy ember az ő szabad erejével villám, mely lángra lobbantja a tüzet: az ő szava bölcs, gyógyító szó, amelyben mindenki hihet.

Saját kicsiny voltának szomorúbb bizonyitékát senki se adhatja, mintha nem hisz a nagy emberekben. Nem érzi-e minden derék ember, hogy önmaga emelkedik magasabbra, ha meghajol az előtt, aki valóban fölötte áll? Van-e ennél nemesebb, áldottabb érzés ennél az ember szivében?

A hitetlenség korszakaiban, amelyek csakhamar a forradalom időszakaivá válnak, mindenki előtt szembeötlő lesz szomorú hanyatlása, pusztulása és összeomlása mindannak, ami szép, nemes, jó és igaz. Ezekben az időkben a mult az ő nagy embereivel a szikla a görgetegek között, az egyetlen szilárd pont a modern forradalmi világban; a nagy emberek nélkül nincsen alap és nincsen part.

György Aladár a mi nagy emberünk volt, az ő szava villám volt, mely gyujtott és világított a sötétben, az ő törhetetlen hite lelkesített százakat s rendületlen bizalma a jövőben szikla volt, amelyre támaszkodtunk. A. M. D. E. életében voltak már és lesznek is még nehéz napok, az ellenséges áramlatok talán szétomlással is fenyegetik majd ezt a nemes intézményt, de György Aladár emléke legyen az a sarokkő, ahonnan ismét megkezdődhetik az újraépítés. Hajoljunk meg szeretettel, alázattal és hálával emléke előtt!»

A második szónok Vidéky Apollónia a «Tanítónők Otthona» nevében a következőket mondotta:

«Az óvónők megelőztek, állítván sírkövet, mit igaz, forró, hálatelt könnyezéssel avattak György apjuknak.

Mi szerény, bizonyára túlszerény táblát bocsátottunk egyik ablakmélyedésünkbe, házunk sétaudvarán, az ő nevével.

Jeleztük vele, hogy volt egy emberünk, kit felejtenünk nem illik; egy jelentéktelen külsejű, szerény fellépésű, bensőleg annál értékesebb, ésszel, szivvel megáldott lény, ki szorgos kézzel munkálkodott eszmékért, azok valósításán dolgozott; buzdításon, haladáson és segítésen fáradozott.

Ő volt mindenha a tervek kieszelője, majd előadója, szövője. Lankadatlan, türelmes kitartással, biztató ösztönzéssel, adakozó kézzel, örökké barátságos, mosolyos ajakkal, megható

bizalommal és várakozó meggyőződéssel. Nem is csalódott. Világító elmével tudott, látott a jövőbe és mindig nyugtázhatta az eredményt épen ezért az éltető bizalmáért.

Mindezt egyszerűséggel, mondhatni antik önzetlenséggel, puritán jellemben és azzal a nobilis elnézéssel, mely a mi lüktető, kapaszkodó jelenünkben oly ritka.

Az ő magasan fekvő emberbaráti várdáján áttekinthette jobban, nemesebben, tisztábban, mint mi a terjedelmet, rajta a szegény küzködő teremtményeket, mert ő volt a született segéd, a tisztultabb, fenköltebb gondviselés segédje.

Nekünk különös barátunk volt; vezette első lépteinket, gondozta megmaradásunkat, mutatott, tanított és végtelenül gyöngéden vezetett, mert szeretett.

Ezért van a tábla, ezért maradjon ő köztünk, velünk, egészen a mienk, mint a mi szíves, szolgálatkész barátunk és jótevőnk.

Mint örülne ő most is velünk, mint nevetne kedélyesen jóságos szeme, ha köztünk lehetne.

És ha netalán az idők mentén mind nagyobbra nőne az ő ködökbe vesző kedves alakja, a távoli égre rajzolódva, az nekünk nem ártana, ez így tud történni; lenne belőle a mi külön saját házi legendánk, mely napos sugártartalmával bevilágítana, melegítene, emelné a szíveket, a hála, a kölcsönös enyhe megtűrés és megbecsülés vallásával.

Immár az ő nevének jele alatt állunk.»

Végül Sebestyénné Stetina Ilona a M. D. E. tanítónői szakosztálya nevében a következő beszéddel emlékezett meg György Aladárról.

«A mi sietve élő korszakunkban szinte jól esik az embernek, ha valaki rákiált s futtában megállítja. Mert lázas szívvel csak a jelennek s részben a jövőnek élünk, s észre alig vesszük, hogy itt is, ott is elmarad mellőlünk valaki, aki elfáradt immár a rohanásban, vagy akinek végzete már betelt. Tegnap még itt küzdött sorainkban, ki emlékszik ma még reá? György Aladár is, aki három éve köztünk élt, bátorított, biztatott. És ki beszél

ma már György Aladárról? Mintha egy fél század választana el a ravatalától.

Bizony jól esik, azt hiszem mindnyájunknak jól esik, hogy a «Tanítónők Otthoná»-nak lakói Vidéky Apollóniával az élünkön megállítanak bennünket egy pillanatra egy márványtábla előtt, melyet az ő emlékének szenteltek, s melyre az ő nevét vésették. Igen, álljunk meg egy pillanatra s idézzük fel annak emlékezetét, aki míg élt, soha sem sietett annyira, hogy jót cselekedni, szegény embertársán segíteni, érte a maga dolgát elhalasztani rá ne ért volna.

Idézzük fel emlékezetét magunkban, csendesen. Hiszen nekünk nincs arra szükségünk, hogy valaki elmagyarázza, ki volt és mit tett György Aladár, hiszen a szivünk mélyén ott kell még hogy legyen, nem halhatott még ki az ő emlékezete, csak épen, hogy nem foglalkozunk ez emlékkel eleget, csak épen hogy meg kell egy pillanatra állanunk, s ettől a zajgó-forgó világtól elfordulva, a szívünkbe kell tekintenünk.

A magam emlékeit bizony jó messziről kell szólítgatnom közel 40 éve, hogy a budai tanítónőképző intézetbe György Aladár bekopogtatott s egy gyászoló özvegyet vezetett közénk. Annak a gyászoló özvegynek kenyeret akart a kezébe adni, s vele ezért a tanítónői vizsgálatot letétetni. Az irgalmasság nevében jött, s irgalmasságot talált. Az ifjú intézet ifjú növendékserege körülvette az elhagyottat s mindenik adván neki valamit az ő kis tudományából, nehány hónap alatt elkészítették a vizsgálat letevésére. Micsoda öröm volt az a növendékseregnek. Rájuk még csak egy év múlva került a képesítés sora, de tehetséges tanítványuk sikerrel állta meg helyét a vizsgálaton, amint sikerrel állta meg helyét később az életben is.

És ettől az időtől kezdve barátja maradt György Aladár annak az intézetnek s annak a kis tanítói gárdának, mely az ő védencét pártfogásába vette, s barátja maradt minden tanítónőnek, nevelve őket emberszeretetre és emberszeretetből végzett munkára. Mert barátjaitól az emberszeretet nevében sokszor fogadott el hasonló szolgálatokat, de gazdagon jutalmazta őket

azzal, hogy kifejlesztette bennük azt a magasabb élvező képességet, mely a mások boldogságában s a jótett tudatában talál gyönyörűséget.

Szinte csodálatos, hogy milyen őszinte ragaszkodást tudott kelteni György Aladár maga iránt a Zirzen Janka vezetése alatt álló intézet fiatal tanítónőiben és tanítványaiban. Ma már jól tudjuk, azért volt ez, mert szövetséges társat talált Zirzen Jankában. Zirzen Jankának is legfőbb szenvedélye volt a másokért élés, mások megsegítése és boldogítása. Valósággal lelki rokona volt György Aladárnak. Nemcsak megértették egymást, segítették is. Ha Zirzen Janka tanítgatta, ruházgatta a György Aladár pártfogoltjait, György Aladár viszont a Zirzen védenceit segítette állásba, olyan összeköttetések révén, melyekhez Zirzen kevésbé férhetett.

Csakhamar kevésnek találták azt, ha egyes tanítónőkön segítenek, *mindenkin* akartak segíteni. S megindult a tervezgetés már a hetvenes évek végén egy tanítónőket segítő egyesület vagy egy tanítónők számára szolgáló menedékház létesítésére. A kifelé agitáló, meggyőző, barátokat szerző munkát György Aladár végezte, hirlapokban és egyesületekben való felszólalásaival. Ő intézte úgy az ügyeket, hogy már 1883-ban a Népnevelők egyesületében Sretvizer Lajos indítványára bizottságot küldtek ki, Zirzen Janka vezetésével, jórészben fővárosi tanítónőkből, kiknek feladata lett a tanítónők menedékházának egyesületét létrehozni. A tag- és pénzgyűjtés fáradságos munkáját teljesen Zirzen Janka végezte és végeztette az intézetében végzett, részben még az intézetben tanuló tanítványaival. Így vált lehetségessé, hogy két évvel az előkészítő bizottság kiküldése után megalakították a Mária Dorothea egyesületet, amikor már 4400 frtnyi alaptőkével és 350 rendes taggal számolhatott be az alakuló gyűlésen Zirzen Janka.

Ami azóta a mi egyesületünkben történt, az már nemcsak az én emlékezetemben él, azt már mindnyájan tudjuk. Hogy nem maradt el egy gyűlésünkről sem, hogy a kétkedésben bátorított, a munkában segített, hogy saját erőnk értékének tuda-

tára ébresztett, hogy a munkánknak a sajtóban barátokat és elismerést szerzett: azt mindnyájan tapasztalhattuk. Ő mondatta ki, hogy az építkezésbe, a tanítónők otthonának felépítésébe bele kell kezdenünk, ha nincs is még elegendő tőkénk, mert az a tudat, hogy azt a tőkét elő kell teremtenünk, fokozni fogja buzgóságunkat a gyűjtésben és megerősít az agitáló munkásságban. És igaza volt. A tőkét előteremtettük, az Otthont 1888-ban már tető alá hozhattuk, pedig az építési költség a 30,000 frtot meghaladta. Ugyancsak 1888-ban kezdettük meg az egyesület tanítónői szakosztályának munkásságát, melynek ülésein ő volt a vitarendező, érdeklődést ébresztő és fenntartó szellem.

Hogy az Otthon kibővítésébe sem mertünk volna belekezdeni az ő biztatása nélkül: ki ne emlékeznék arra, s ki ne érezné fájdalmasan, hogy munkánk azért lett lanyhább, összetartásunk azért csekélyebb, mert a munkára, az összetartásra ösztönző szeretet kevesebb közöttünk. Kihült a Zirzen Janka és a György Aladár szerető szíve! És mi, akik erősek voltunk az egymás iránti szeretetben, mert őket szerettük, mintha velük együtt elvesztettük volna azt a kapcsot, mely egymáshoz fűzött bennünket.

Óh álljunk meg egy-egy pillanatra az előtt a márványtábla előtt, melyre György Aladár nevét véste a kegyelet, és álljunk meg olykor a sírja fölé emelt emlékkő mellett is, mely alatt Zirzen Janka közvetlen közelében örök álmát alussza a kerepesi temetőben: álljunk meg; és idézzük fel annak a mindenható szeretetnek emlékét, mely nemcsak a mi egyesületünkben, hanem annyi más egyesületben is nagyot és maradandót alkotott és annyi sok ember és annyi sok asszony szívében békét és szeretetet fakasztott.

Idézzük fel annak a mindenható szeretetnek az emlékét! Akkor nem fér a szívünkbe a kicsinyeskedés, az egymástól idegenkedés, az egymást bántani tudás démona. Akkor nem érezzük fárasztónak, ha közös célunkért egyetmást tenni kell, nem érezzük nehéznek, ha egymás javáért valamiről lemondunk;

akkor nem tartunk attól, hogy emberszerető munkánk értéktelen, akkor nem hiuságunk kielégítésében keressük jutalmunkat.

De ne csak az emlékét idézzük fel annak a szeretetnek szíveinkben. Keltsük életre a reá való emlékezéssel a szeretetet magát. A György Aladár által kezdett munka még nincs végrehajtva, a tanítónők közös céljaik elérésére még nem fogtak mindnyájan kezet. Nagy erő kell mindnyájunk egyesítésére, nagy erő kell minden szűkölködő és beteg tanítónő megsegítésére, megvigasztalására. Nagy erő kell erre. De ne feledjük el, György Aladár emléke tanítson meg arra: A szeretet hatalom».

A választmányi ülésen e beszédek hatása alatt határozták el, hogy a temetei üdülőház eladásából befolyt összeget György Aladár-alap címen tőkésítik, évről-évre gyarapítják s kamatait beteg tanítónők megsegítésére gyógyíttatási és fürdő-segélyre fogják fordítani. Igy tehát nem csak a márványtábla, az ő nevében gyakorolt jótékonyság is őrizni fogja az egyesület kebelében György Aladár emlékét. *a. a.*

AZ «IDEAL HOMES» KIÁLLÍTÁS NŐI MUNKÁSAI.

Ritkán volt Londonban olyan alkalom, amikor ennek a városkolosszusnak nagyskálájú népessége közül két osztály, a nagyon gazdag, meg az egyszerűbb, szerényebb középosztály; a fényűzési iparágak munkaadója és munkavégzője olyan egyforma számban és egyforma érdeklődéssel kereste volna föl egy és ugyanazon helyet, mint ahogy azt a mult hetekben az *Ideal Homes* (Eszményi otthonok) kiállításán lehetett látni, ahol a fűtőrendszerektől a szobamennyezet anaglypta díszéig, a szőnyegektől az ebédlőasztal virágdíszéig minden részletét bemutatták a teljesen berendezett otthonoknak, — olcsónak és drágának, igénytelennek meg költségesnek egyaránt, — ami részlet csak alkalmas arra, hogy azokat az otthonokat igazán eszményivé tegye nemcsak a szépség, hanem a higienia meg a célszerűség és takarékoskodás szempontjából.

Igazán sok értékes benyomást vihetett haza mindenki, aki csak ott volt; háztartási, iparművészeti, kézimunka, meg orvosi lap számára egyaránt sok mondani valója akadna annak, aki a kiállításról beszámol; de talán a Nőnevelés az, amelyben az egész kiállításnak egyik legnagyobb és leghasznosabb tanulságát mondhatom el.

Sőt nem is egyet, hanem hármat.

Az első az, hogy ma már a női munka mindenütt ott van és méltóképen ott is lehet, ahol csak érdemes alkotásról van szó; a második az, hogy viszont az összes foglalkozások úgy haladottságánál fogva ma már a női munkásságnak is azon kell igyekeznie, hogy a nélkülözhetetlenre és a feltétlenül jóra

irányozza az erőfeszítését, és a harmadig tanulság az, hogy a kenyérkereső nőt már a középiskola kezdje az ilyen célpont felé irányítani.

Csakhogy az, amiből ezeket a szürke teoriákat leszűri az ember, ugyancsak nem volt ám szürke, hanem ellenkezőleg cserszínű, ragyogó kép, tele élettel.

Képzeljenek egy tető alatt akkora területet, amelybe vagy kétszáz szoba, ötven konyha, ötven kis kert elfér *a többek közölt* és ahol e mellett az egyszerű kiállító sátrak százait már nem is számolja az ember. Azután pedig képzeljék el, hogy ebben a keretben vagy másfélezer iparművész meg iparos férfi és asszony farag, olvaszt, mintáz, főz, fest, kever, hímez, szóval, mint egy régi, gyerekszobai társas játékban mondják: kiki a maga mesterségét folytatja.

Mert Anglia ipari meg iparművészeti kiállításainak az utóbbi időben érdekes és fényesen bevált ujítása az, hogy minden nevezetesebb résztvevő nemcsak a maga készítményeit küldi el, amelyek aztán az üvegszekrényekben olyan élettelenül hevernek ott, mint Hófehérke az üvegkoporsóban; hanem odamegy maga a kiállító is és teljes szerszámbeli fölszereléssel folytatja a munkáját, akár gobelinszövés legyen az, akár lekvárfőzés, francia marqueterie munka vagy a speciális skót homoktorta sütése.

Hát itt is így volt.

És annak az ezer meg ezer szerszámnak tompított zajából mintha ezek a szavak hangzottak volna ki: Angliában el kellett érkeznie annak az időnek, amikor a kézügyesség után élő nő ne a fényűzést szolgálja, hanem a valódi szükségletet; ne csak az igen gazdagok számára dolgozzék, akik egy nemzetnek mindig csak töredékrészét tehetik, hanem a nemzet nagy zömének, amely így biztos piacot nyujthat; munkája ne kegyelemből megvett legyen, hanem nélkülözhetetlen.

Persze, ezt csakis azzal érjük el, ha a női iparos vagy iparművész a mindennapi életben igazán kellő dolgokra adja magát.

Gondoljunk Thackeray Vainty Fair-jében a szegény kis Sedley Emilia mélyen megindító kísérletére, amikor úgy akar megharcolni a világgal a megélhetésért, hogy lámpaernyőket fest pirosmellényes pásztorokkal, rózsaszínruhás pásztorleányokkal; de vevő nem akad horogra; és vessük össze ezzel a *ma* iparos asszonyát, akinek egészségi papirkárpitjai, ónmentes mázú porcellánedényei után töri magát a vásárló közönség, és akkor bizony kénytelenek leszünk beismerni, hogy a helyes irányban haladtunk.

És végre, mikor látjuk, hogy az *otthon* világát érintő iparágak közül milyen sokban a női munkás, sőt nem egyszer a női feltaláló tűnik ki, nincs-e az egész helyzetben valami olyan Kolumbus tojásaszerű vonás: «No lám, és erre a legegyszerűbb dologra senki sem gondolt!» Mert hát nem a legtermészetesebb dolog-e voltakép, hogy az otthon életében szereplő tárgyakról a nő tudja első sorban, melyikre férne még rá a tökéletesítés; milyen mindennapi cél kiván még valami praktikus és egyszerű eszközt. A jellemző «matter of fact» természetű, angol közszellem épen az, hogy ha például gyümölcshámozáskor, varrás közben, az asszony azt mondja, hogy: «Miért nincs ilyen vagy olyan kés, tű, sütőbádog vagy szappan?» hát az angol közszellem azt mondja rá: «Hát csináljon olyant!» És bizony számos esetben praktikus, egyszerűségében tökéletes invenció volt rá a felelet.

Csak úgy a sok közül választok ki néhány igazán mindennapi szükségletet szolgáló foglalkozást, amelyet mind intelligens középosztálybeli családok leányai űznek; olyanok, akik jól elvégzett középiskolai nevelés után fogtak hozzá az ipari munkához és akiknél a középiskolai nevelés bizony nem bizonyúl elvesztegetett időnek, mert hiszen melyikünk tagadná, hogy még a derekasan végzett mosogatáshoz is ész kell és hogy bizony csak másképen fog egy értelmes nő a legmindennapibb manuális munkához is, mint akit gondolkozni nem tanítottak.

Nagy eredménnyel és igen szép jövedelemmel dolgoznak például a papiros ruhaminta készítők. Ne képzeljünk csupán

merco papirosból laposan kivágott mintákat; az olyan minta anyaga, amelyet oly jövedelmezőleg adnak el, eléggé erős, de mégis lágy, könnyen ráncolható szalma- vagy selyempapiros; ezt azután mérték után készített szabásrajzban vágják ki, de úgy, hogy ahol szegés van, az tényleg be van hajtva; a ráncolt rész be van ráncolva és papiros-szalaggal van helybentartva; a hajtogatott öv, mellény, készen és igen pontosan hajtogatva kerül a vevőhöz; ahol dísz huzódik végig a ruhán, az is ki van vágva papirosból és felragasztva vagy odatűzve úgy, hogy az iránya lássék. Egy ilyen kész minta oly tökéletesen a megvarrott ruha hatását teszi, hogy föl lehetne venni.

Micsoda kevés fölszerelés, bolti készlet kell az ilyen üzlethez és mégis mindig van rá kereslet.

Számos, igen jó családbeli leány egy-egy jobb csemegekereskedésnek az eltett zöldség-ágban való szállítója. Egy-egy női név valósággal elsőrangú vignetta az ilyen üvegeken; mustárba eltett apró uborka; a felszeletelt vegyes zöldségből, spanyol hagymából, almából, uborkából álló *chutney* meg *pickle* különlegességek közül nem egyet nő talált fel és vitt az angol piacra: igaz, hogy például a lekvár készítése, amelyből Anglia oly óriási mennyiséget fogyaszt, jórészt az óriási gyártelepek kezébe került, (amelyeknek a méreteiről elég annyit mondanunk, hogy szamóca- vagy málnaéréskor külön vonat viszi le a szedőket a gyár földjére), de azért, talán épen mivel ilyen nagyon is sokféle kéz nyul a holmihoz, a «home made jam» az otthon készült lekvár mégis nagy csemege a gyümölcsárusoknál. És ez megint a középosztálybeli nők kezében lehet.

Micsoda kilátások nyilnak itt néhány, szövetségben álló barátnő számára, akik közül egy-kettő a gyümölcstermelést tanulta meg alaposan (a termelő nő-kertészről más alkalommal lesz szerencsém szólni a Nőnevelésben), másik kettő pedig a gyümölcs ipari felhasználását.

Megint egészen más jellegű foglalkozás a tapétarajzolás is, de szintén olyan, amely a női munkásnak óriási teret nyujt; Anglia gyáraiban valósággal meglepő, hogy ebben az ágban

mennyi a kiváló női munkás; nem egy minta, amelyet jóformán az egész ország ismer a nagy szállítók mintakönyveiből, mint például a moha és hóvirág, a vadrózsás rács, a babérköteg minta, női kéz terve.

Elhagyom a teljesen szükséges tárgyak sorát már akkor is, mikor a tapétákról beszélek (noha ezek nagy olcsóságuknál fogva Anglia minden falusi «cottage»-jében láthatók már) és még inkább akkor, mikor azt említem meg, hogy az iparilag foglalkozó nők közül az ezüstművesek és ékszerészek soraiban is sok a nő; de már hiába, mivel ékszert bizonyos mennyiségben mindig fognak hordani («már legalább is addig, míg nők és férfiak lesznek a világon» mint egy francia író mondja), azért azt sem fölösleges megjegyeznünk, hogy az ötvösség is kitünő teret nyujt a női kéz ügyes munkájának, kivált most, mikor az egyre finomuló ötvösségi ízlés nem az ércek és kövek nehézkes tömegét, hanem a finom rajzot követeli attól az ékszertől, amely a szépnek nevére tart igényt.

Végzem talán a könyvkötés dolgával, amely, hogy, hogy nem, Angliában csaknem teljesen a nők kezébe került, már különösen a szebb e fajta munka. A karácsonyelőtti könyvkiállításokon mindig külön meg van jegyezve, hogy ezt vagy amazt a remekírót a női könyvkötő-szövetség kötésében adják.

Amit tehát a kiállítás harmadik tanulságaképen említettem, az az, hogy már a középiskolának is terelnie, irányítania kell az olyan leánynövendék törekvéseit, életét, akinek talán a teoretikus tanulásra nincs tehetsége és akiben talán a művészi hajlam sem elég erős arra, hogy segíthessen neki útat törni a «grand art» birodalmába; de akinek kézügyessége van azért elég arra, hogy valami ipari pályán, élvezetes módon és biztos számítással szerezzen megélhetést.

Minden egyes arra utalt egyén, akit nevelés közben ennek a praktikus eszmének megnyertünk, a nemzet vagyonosodásához is hozzá ad egy-egy szemernyit.

London. *Gineverné Győry Ilona.*

RAJZTANÁRHIÁNY A POLGÁRI ISKOLÁKBAN.

Most, amikor a polgári iskolák intézménye már 40 éves multra tekint vissza, amikor az állami polgári iskolai tanítóképzőintézeteknek főiskolákká való átszervezése munkában van, a polgári iskolai tanítóképzésnek egy olyan hiánya került napfényre, mely a polgári iskoláknak egészséges fejlődését már régen megakasztja.

A polgári iskoláknak száma erősen gyarapodott és most már meghaladja a négyszázat: a polgári iskolai tanítók és tanítónők képzése szintén örvendetesen fejlődött, sőt az a körülmény, hogy az áll. polgári isk. tanítónőképző mellett még öt róm. kath. zárdaiskolában képeznek tanítónőket, ezekben erős túltermelést eredményezett.

A tudományi és a tornaszakcsoportra a két állami intézet, a Paedagogium és az Erzsébet Nőiskola, a rajzra pedig az orsz. rajztanárképző-főiskola képezi és képesíti a tanerőket.

Az utóbbinak termelése azonban nem tartott lépést a polgári iskoláknak szaporodásával, annyira nem, hogy *a hazai polgári iskoláknak kétharmad részében nincs képesített rajztanító*, azaz annyi iskolában a rajztanítás olyan egyének kezében van, akikre nincsenek képesítve.

Hogyan lehetséges ez, kérdjük, hogyan tudott egy olyan intézménynél, mint a minő a polgári iskola, amelynek fennállásában annyi hatóság, közeg és intézet van érdekelve, ekkora hiány támadni? Bizony erre nehéz megadni a választ.

Nem szükséges itt a sajnálatos hiánynak a népnevelésre és a nemzet közgazdasági fejlődésére való káros hatását kimutatnom, még kevésbbé szükséges azt bizonyítanom, hogy az általános nevelés oktatásban szükség van-e rajztanításra vagy sem, mert a magas tanügyi kormány már 37 évvel ezelőtt, az 1871. évben létesített rajztanárképző-intézetnek fölállításával is

elismerte a külön rajztanítói szakképzésnek szükséges voltát és ezt az ugyanezen évben kiadott rajztanárvizsgálati szabályzatban is kifejezésre juttatta.

Az erre vonatkozó intézkedés a rajztanításra képesítő vizsgálatok szabályzatában (kiad. 1903. 12952. sz. min. r.) annak 1. §-aként a mai napon is fennáll és így szól: «Hazai iskoláknál vagy tanintézeteknél rajztanításra csak szabályszerűen képesített egyének alkalmazhatók».

Ezen világos és határozott rendelkezése ellenére mégis *harmadfél száznál több polgári iskola maradt rajztanító nélkül.* Hogy ez miként lehetséges, azt a következőkkel magyarázhatjuk meg:

1. A rajztanárvizsgálati szabályzatban lévő intézkedést az iskolák fönnhatóságai nem ismerték vagy magukra kötelezőnek nem tartották és a rajztanításra képesített tanítóknak az alkalmazását nem tartották szükségesnek.

2. Az iskoláknak túlnyomó részében, a leányiskolákban a rajzóráknak csekély száma miatt nem is alkalmazhattak képesített rajztanítót.

3. Polgári iskolai rajztanítókban így csekély lévén a kereslet, a rajztanárképző nem tartotta szükségesnek nagyobb számú rajztanítóknak kibocsátását.

4. Nem volt és még ma sincs olyan központi közeg vagy hatóság, mely a rajztanítás igényeit ismerve, némileg összhangba hozná a rajztanítókban mutatkozó szükségletet a képesítések számával, másrészt pedig a rajztanítást támogatná, irányítaná és ellenőrizné.

Csakis ezekkel magyarázható meg a nagy hiány, melyet számadatok szerint a mellékelt táblázatban mutatunk be.

Igaz, hogy teljesen megbízható számokat csak hivatalos adatokból és a magas tanügyi kormány által gyakorolt kényszer útján lehetne beszerezni. De kimutatásunk a rendelkezésre állott források alapján a legnagyobb gonddal készült és ha az adatok hiánya fejében a végösszegből valamint le is vonunk, a rajztanító nélküli iskolák száma még mindig ijesztően nagy.

Kimutatás arról, hogy hány hazai polgári iskolának nincs képesitett rajztanitója?

Az iskolák jellege		Polgári fiuiskolák				Polgari leányiskolák			
		az iskolák száma	rajztanitó nélkül			az iskolák száma	rajztanitó nélkül		
			szám		%		szám		%
1. Állami polgári iskolák			81		21		75		66	88 %
2. Községi iskolák	*a)* fővárosiak	12	46	—	19	—	41 %	18	59	3	38	17 %	64 %
	b) vidékiek	34		19		56 %		41		35		85 %	
3. Felekezeti iskolák	*a)* róm. kath.	—	10	—	4	—	40 %	72	105	69	97	96 %	92 %
	b) ág. evang.	2		1		50 %		13		11		84 %	
	c) ev. reform.	—		—		—		4		3		75 %	
	d) gör. kath.	—		—		—		3		3		100 %	
	e) gör. kel.	1		—		—		5		5		100 %	
	f) izraelita	7		3		43 %		8		6		75 %	
4. Egyesületi és társulati iskolák			5		3		60 %		6		2		33 %
5. Magánjellegü polgári iskolák			9		7		66 %		33		31		94 %
Összesen			**151**		**54**		**37 %**		**278**		**234**		**84 %**
A fiu- és leányiskolák együtt			**429**		**288**		**67 %**						

vagyis: a polgári iskolák két-harmadában nincs rajztanitó.

Táblázatunkból kitűnik, hogy rajztanárok dolgában legjobban állnak a fővárosi polgári fiúiskolák. A fővárosban oly nagy a személyzetben való kínálat, hogy az állások gyakran a szükségesnél magasabb képesítésű egyénekkel tölthetők be, a fővárost tehát a rajztanárhiány alig érinti. De már az állami polgári fiúiskolák közül 25% maradt rajztanító nélkül, a felekezetiek közül pedig 40%. A fiúiskolák közül tehát átlag 37%-nincs ellátva képesített rajztanítóval.

Még kedvezőtlenebb ezen arány *a polgári leányiskolákban*, Már az államiakban is 88% a rajztanító nélküli, a felekezeti iskolák között még több: 92%; a fővárosban ismét kedvezőbb az arány, de az összes leányiskolák között a rajztanító nélküliek arányszáma mégis 84%-ra rúg!

Egybevetve a két nembeli iskolákat, kitünik, hogy azoknak 67%-ában, azaz kétharmadában, számadataink szerint *288 polgári iskolában nincs okleveles rajztanító*. Ezen hiányból 54 a fiúiskolákra, *234 a leányiskolákra* esik.

Bizonyos, hogy ezen hiánynak azonnal való megszüntetéséről egyelőre szó sem lehet. Képesitett rajztanítók hiányában s a rajztanítónők képesítésének szűk köre miatt a baj csak lassan, a képesitett rajztanárok szaporításával s a rajztanítónői képesítés kiegészítésével orvosolható.

Az orsz. rajztanárképző-intézet eddig alig képesített a polgári iskolák számára évenkint 10-nél több rajztanítót, átlag 2 férfit és 8 tanítónőt.

A *férfi rajztanító jelöltek* csekély számuknál fogva nem is részesültek külön képzésben, hanem a középiskolai rajztanárjelöltek közé beosztva, ezekkel együtt végezték tanulmányaikat azokkal egyenlő idő (4 év) alatt s csaknem ugyanazon vizsgálati követelmények mellett, sőt egyenlő elbánásban részesültek a felvételnél is, úgy, hogy a középiskolai tanárjelöltekkel való versenyben alig is volt 1—2-nél több fölvehető.

Ez a szám korántsem elegendő a polgári fiúskolák szaporodása folytán előálló évi szükséglet fedezésére, annál kevésbbé a megállapított hiány pótlására.

Ezen célból feltétlenül szaporítani kellene a rajztanítói képesítéseknek számát, de a létszámnak hathatósabb emelése a jelentkezőknek csekély száma miatt eddig nem is lett volna lehetséges.

Hogy a rajztanítói pályára miért lépnek oly kevesen, ennek okait megtaláljuk, ha a rajztanárképzőnek polg. isk. tanítóképzését a két állami polgári iskolai tanítóképzőintézetnek: a Paedagogiumnak és az Erzsébet nőiskolának tanítóképzésével összehasonlítjuk. Látni fogjuk, hogy a leendő rajztanítók kedvezőtlenebb helyzetben vannak mint a társintézetek jelöltjei. Ugyanis:

a) a rajztanítójelöltek fölvételi vizsgálatot kötelesek tenni, a melyen az okl. néptanítók (férfiak) a középisk. tanárjelöltekkel versenyezve, a felvételtől könnyen elesnek, az érettség alapján jelentkezők pedig kivétel nélkül középiskolai tanári oklevélre pályáznak;

b) a rajztanítóképzés ideje férfiakra és nőkre nézve egyaránt négy év, holott a testvérintézetekben a képzés ideje csak három év;

c) a rajztanárképzőn bennlakás, köztartás nincs, az ösztöndíjakból pedig alig jut valami a polgári iskolai tanítójelöltek részére;

d) a rajzolás, noha a tanításnak rendes tárgya, a közvéleményben a tanítás többi tárgyánál alsóbbrendű helyet foglal el, aminek oka az a rajztanítóra nézve is lealázó indokolatlan intézkedés, hogy több heti órára kötelezhető mint bármelyik kartársa; a rajztanítói kar tekintélyét csorbítja továbbá az a mellőzés is, amelyben az igazgatói állások betöltésénél részesül;

A *leányiskolai rajztanítóhiány* főoka nem a jelentkezők csekély száma, hanem az, hogy a *rajzi képesítés nem teljes tanítónői képesítés,* a mennyiben a leányiskolákban ezen képesítéssel ellátható órák száma (8—10) meg sem közelíti a rajztanítónőnek köteles heti óraszámát, a 24-et. (A fiúiskolákban a mértani rajz egészíti ki a rajztanító óraszámát; ez a tárgy a leányiskolák tantervében nincs meg.) Ezért rajztanítónő polg.

leányiskoláknál csak ritka esetben, egy második képesítés birtokában vagy párhuzamos osztályokkal bíró iskolában alkalmazható.

Ezt bizonyítja az a tény is, hogy az állam a saját polgári leányiskoláinál is csak *öt* rajztanítónőt alkalmazott,* továbbá az, hogy az összes leányiskoláknál, beleszámítva a felsőbb leányiskolákat és a tanítónőképzőket is, az alkalmazott rajztanítónők száma alig éri el az 50-et, holott a rajztanárképző 37 évi fennállása óta mintegy 260—280 rajztanítónőt képesített.

Bár ez a szám a polgári leányiskoláknak mai számával (278) csaknem megegyezik, a rajztanítónők, eltekintve képesítésüknek szűk körétől, még sem elégíthetnénk ki a polgári leányiskolákban mutatkozó szükségletet, mert mindnyájan nem is keresnek állást polgári leányiskoláknál.

Egyik részük ugyanis csak kedvtelésből keresi a művészeti kiképzést és életbiztosításként szerzi meg az oklevelet, másik részük a szülei háznál marad, esetleg magánórákat adva, állást kap felsőbb leányiskolánál, tanítónőképzőnél, fővárosi elemi népiskolánál; többen férjhez mennek s így a képesítetteknek csak egyrésze juthatna vidéki polgári leányiskolába.

Ebből kitűnik, hogy női rajztanítókat a polgári leányiskolai szükségletnél jóval nagyobb számban kellene kiképezni.

Hogy a rajztanító- és rajztanítónőjelöltek létszáma szaporítható legyen, szükségesnek mutatkozik a felsorolt nehézségeknek enyhítése, ellensúlyozása vagy megszüntetése.

Az elsőt, a felvételi vizsgálatot megszüntetni nem lehet, mert világos, hogy olyan egyénekből, akik kellő rajztehetséggel nem bírnak, rajztanítókat kiképezni nem lehet; de ezen vizsgálatot a férfijelöltekre nézve meg kellene könnyíteni, oly módon, hogy nem a középiskolai tanárjelöltekkel, hanem egymással versenyeznének, amint az a női osztályban kezdettől fogva szokásos.

* Az állami polgári leányiskolákban betöltött 9 rajztanítói állás közül ugyanis 4 férfiakkal van ellátva.

A rajztanítóképzés idejét négy évről háromra leszállítani a jogegyenlőség szempontjából ugyan indokolt volna, másrészt azonban bizonyos, hogy a képzés színvonalának leszállítását és egy elért vívmány föladását jelentené; mivel továbbá a rajztanítás tekintélyét sem növelné és csak a vizsgálati szabályzatnak megváltoztatásával volna keresztülvihető, csupán a végső esetben ajánlható.

A rajztanárképző főiskolán bennlakás és köztartás nincs, de az ösztöndíjakból is csak kevés jut a polgári iskolai tanítójelölteknek. Ez egyik oka annak, hogy okleveles néptanítók, de főleg vidéki szülők leányai ritkábban jelentkeznek. Ezért ezen intézetben a polgári iskolai tanító- és tanítónőjelöltek részére külön ösztöndíjakat vagy egyéb kedvezményeket kellene létesíteni, hogy ezen pálya keresettebbé tétessék.

A rajztanítónak a tanári testületben elfoglalt helyzete is javításra szorul. Megszüntetendő az a semmivel meg nem okolható, a rajztanítás és a rajztanító tekintélyét sértő intézkedés (mely sajnos, az általános képzést szolgáló egyéb iskolafajoknál is fennáll), hogy a rajztanár más szakbeli társainál nagyobb óraszámra kötelezhető. A rajztanító jogai és kötelezettségei tekintetében azokkal egyenlő legyen és az igazgatóvá való előléptetésnél ne mellőztessék.

A rajztanítónői tanfolyam és képesítés, mely a leányiskolai rajzóráknak csekély száma (8) miatt mostani szervezetében *életképtelen*, az óraszám kiegészítése céljából fölveendő új, teljes tanítónői munkakört biztosító tárggyal kiegészítendő.

Erre legalkalmasabb a *női kézimunka*, még pedig a következő okokból: *a)* mert a többi tárgyak tanítónőinek képesítéséről már az állami polgári iskolai tanítónőképző, az Erzsébet Nőiskola gondoskodik, de bőségesen gondoskodik erről az öt r. kath. polgári iskolai tanítónőképző is; *b)* mert a rajztanítónőjelölteket legkevésbbé vonja el képzésüknek irányától; *c)* mert ezen képesítési tárgy bír a legtöbb érintkezési ponttal a rajzi képesítéssel a «síkékítmények rajzolása és tervezése» című tárgyban; *d)* mert a női kézimunka magában éppen úgy, mint

mostanáig a rajz, nem biztosit a tanitónőnek eléggé nagy óraszámot; *e)* az ezen tárgy tanitására való kiképzés még nincs kellően rendezve, úgy hogy az Erzsébet Nőiskolában évenkint vizsgálatra jelentkező kézimunkatanitónők száma (3—5) korántsem elegendő a szükséglet fedezésére.

Közelfekvő tehát az a gondolat, hogy *a rajztanitónői képesitést a női kézimunkára való képesitéssel egyesitve, mind a két tárgyra nézve a tanitónőképzés életképessé tétessék.*

Úgy a férfi-, mint a női rajztanitók óraszámának kiegészitéséül még igénybe kellene venni egy-két órát a szépirásból, amelynek tanitásához szükséges formaismeret és grafikai ügyesség már a rajzi kiképzésben bennfoglaltatik.

E szerint a rajztanitók által ellátható órák száma, figyelmen kivül hagyva a fiúiskolák egy részénél fönnálló V. és VI. osztályt és a leányiskolák némelyikéhez kapcsolt kézimunkatanfolyamot, a következő lenne:

	Fiuiskolákban				Leányiskolákban			
Osztály:	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.
Szabadkézi rajz	3	2	2	2	2	2	2	2
Mértani rajz	2	3	2	2	—	—	—	—
Női kézimunka	—	—	—	—	2	3	3	3
Szépirás	1	1	1	—	1	1	—	—
Összesen	heti 21 óra				heti 21 óra			

Az elmondottakból kitűnik, hogy a rajztanitóhiány megszüntetése céljából a rajztanitók mostani képzésén változtatni kell. Ezen módositás anyagi áldozatokba kerül, de a vizsgálati szabályzat megváltoztatását nem teszi föltétlenül szükségessé.

A polgári fiúiskolai rajztanitók részére létesitendő önálló tanfolyamba évenkint 20—25 jelölt veendő fel, még pedig 8—10 a polgári iskolák rendes szaporodása és népesedése folytán beálló évi szükséglet fedezésére, 8—10 a hiány pótlására, 4—5 pedig tekintettel arra, hogy ennyi jelöltet a rajztanárképzőnek tanári kara az első év eredménye alapján a középiskolai, illetve tanitóképző-intézeti rajztanári tanfolyamba való átlépésre fog ajánlani.

Magasabbra, 25—30-ra emelendő a leányiskolai rajztanítónő-jelölteknek évi létszáma, tekintettel a rajztanító nélküli állami és községi leányiskoláknak nagyobb számára, tekintettel továbbá arra, hogy a régi tanítónőknek csak egy része jut a polgári leányiskolákhoz.

A róm. kath. polgári leányiskoláknak (zárdaiskoláknak) rajztanítónői szükséglete tekintetében azoknak főhatóságai a magas tanügyi kormány által felhivassanak, hogy a megfelelő képességű apácáknak a rajztanárképző-intézetben való szakszerű kiképzéséről gondoskodjanak. Ez utóbbi nem is olyan nehéz, mint a milyennek látszik, mert egy-két esetben már meg is történt.

Ezen iskolák rajztanítónői szükségletének fedezésére s az itt mutatkozó óriási hiánynak pótlása céljából a fönti 25—30 számot meg kellene kétszerezni, azaz *a rajztanítónők kiképzésére a rajztanárképzőn párhuzamos tanfolyamokat kellene felállítani.*

Végül szükséges, hogy a rajztanítóképesítéseknek száma a polgári iskolák számához állandóan helyes arányban legyen, azonkívül, hogy állandó *országos felügyelet* létesíttessék arra nézve, hogy meg vannak-e az iskoláknál a rajztanításnak külső föltételei, ú. m. képesített rajztanító, alkalmas helyiség, kellő fölszerelés, végül arra nézve, hogyan és miként foly a rajztanítás, szóval *szakfelügyelet* gyakorlására. Ennek szüksége voltát először az óriásira megnőtt rajztanítóhiány mutatja, másodszor az a körülmény, hogy a tanfelügyelőségek és az iskolalátogatók intézménye ezen feladat teljesítésére alkalmasnak nem bizonyult.

A Magyar Rajztanárok és Rajztanítók Orsz. Egyesülete a mult hónapban foglalkozott a rajztanárhiány kérdésével s az elmondottak értelmében szerkesztett emlékiratot nyujtott be a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

A rajztanítóhiány csak most tárult föl teljes nagyságában, amikor az egyesület vezetősége, hogy a különféle, egymásnak ellentmondó hírekkel s a homályos állapotokkal szemben bizonyosságot szerezzen, megkezdte az adatoknak erélyes gyűjtését.

A rajztanítónői képesítés hiányára azonban már tíz évvel ezelőtt rámutattam ezen folyóirat hasábjain, amire régibb olvasóink talán még emlékeznek. Már akkor is szükségesnek mondtam a rajzképesítésnek a kézimunka-képesítéssel való kiegészítését.

Azóta minden lehető alkalmat kerestem és felhasználtam, hogy az illetékes, illetve érdekelt bizottságoknak és tanügyi hatóságoknak figyelmét a leányiskolai rajzoktatásnak bajaira s a rajztanítónőképzés szervi hibájára felhívjam. Minden érvelésem azonban hiábavalónak bizonyult, a baj orvoslására egyetlen lépés sem történt.

Remélem, hogy a föntebb közölt kimutatás meg fogja győzni az illetékes köröket arról, hogy itt halasztásról többé nem lehet szó, itt erélyesen tenni kell.

Budapest. *Hollós Károly.*

GOETHE IPHIGENIÁJA.

(Fischer Kunó után.)

(Harmadik közlemény.)*

IV. Orestes megváltása.

1. Az egymásra ismerés. Milyen feszült figyelemmel követi Iphigenia Pylades elbeszélését Trója elestéről és a görög hősök hazatéréséről! Megtudja a mykenei borzalmakat, anyja hűtlenségét, apjának, kit Klytemnestra az aulisi áldozat óta gyűlölt, alattomos meggyilkoltatását. Küldetése most már testvéreié. Midőn meghallja, hogy mind a kettő él, hálaimába önti ki érzelmeit: «Arany nap, add nékem kölcsön legszebb sugaraidat s fektesd azokat köszönetül Zeüs trónja elé! mert én szegény vagyok és néma».

Orestestől hallja a hírt, mitsem sejtve, hogy ő maga az, aki hozzá szól és elbeszélése további menetében leveri Iphigenia fölcsillanó reményét. Orest apját anyagyilkossággal bosszulta meg. Úgy látszik, hogy az istenek nem akarják Iphigeniától háza kiengesztelését; hanem meg kell érnie a megifjodott sárkányvetés aratását:

Csak azért őriztetek-é engem annyi esztendeig az emberektől elkülönítve, oly közel hozzátok, azért bíztátok rám a gyermeki foglalkozást, a szent tűz lángjának szítását, lelkemet a lánghoz hasonlóan örök, jámbor tisztaságban emeltétek föl

* Az első két közlemény a megelőző füzetekben van. *Szerk.*

lakotokba, hogy házam borzalmait most annál erősebben és mélyebben érezzem?

Ez a kétely csak röpke árnyék, mely egy pillanatig zavarja lelkét. Öccse él, még pedig vétektől terhelten, boldogtalanul; most *ő* küldetésének tárgya:

Ó szólj a boldogtalanról! Szólj nekem Orestről!

Az ifjú leírta az anyagyilkosságot, most leírja a furiákat, akik a gyilkost üldözik s feltárván belsejét, személyét sem rejtheti el többé: «Igazság legyen köztünk! Én Orestes vagyok!»

Megjött az óra, Iphigeniától epedve várt küldetése beteljesedésének az órája; egyetlenegy érzés tölti be lelkét: «Teljesedés!» Az istenek meghallgatták imáját, sőt többet tettek; nemcsak szánják neki a hazatérést, hanem hazatérése elősegítésére tulajdon testvérét küldik hozzá, öccse előtte áll:

«Leszállsz tehát végre, teljesedés, legszebb leánya a legnagyobb atyának, leszállsz végre hozzám! Mily óriás nagyságban áll képed előttem! Tekintetem alig ér föl kezedig, mely gyümölcs- és áldáskoszorúval tele, az Olympos kincseit hozza le nekem. Ahogy a királyra adományai túlhajtott mértékéről ismerünk — mert neki kevésnek tetszik az, mi ezreknek már gazdagság — úgy ismerünk rátok, ti istenek, tartogatott, lassan és bölcsen előkészített ajándékaitokról. Mert egyedül ti tudjátok, mi szolgálhat javunkra és látjátok a jövő kiterjedt birodalmát, holott az estnek csillag- és ködleple elzárja előlünk a kilátást. Nyugodtan halljátok ti könyörgésünket, mely gyermekesen sürgeti a siettetést; ámde kezetek éretlenül sohasem szakítja le az arany égi gyümölcsöt; és jaj annak, ki türelmetlenül kierőszakolva azt, savanyú eledelt élvez, mely halált hoz.»

Orestes megváltásával, a fúriák kezéből való megmentésével teljesíti Iphigenia küldetését. De ezen kiengesztelés tárgya egészen más természetű, bűntől terhelt lét amaz elbizakodott, vakmerő és vad gonosztevőkénél, akiket ő Thoasnak leírt.

2. Orestes lelkülete. A vétektől terhelt Tantalidák között Orestes az egyetlen, kit a fúriák üldöznek. Hogy Pelopsnak,

Thyestesnek vagy Atreusnak szörnytettei fölébresztették-e azokat, arról nem hallunk; itt minden gaztett kielégített mohó vágy volt, mely új gaztettet szült. Tantalos ősi vétkéből, az elbizakodottságból semmi sem szállt Orestesre. Elbizakodottság helyett a sors már zsenge gyermekkora óta búskomorságot csöpögtetett lelkébe: Az élet sötét leplét anyám borította már gyönge főmre és így serdültem fel, atyám hasonmásaként s néma tekintetem keserű szemrehányásként hatott reá s kedvesére.

Ama gyászos emlékek közül, melyek gyermekkora óta élnek lelkében, *egy* eltörülhetetlen vonásokat visel: «Hányszor kapaszkodtam fel esténkint, midőn néném Elektra csöndesen ült a mély csarnok tűzhelyénél, szorongva ölébe s mereven, tágra nyilt szemmel néztem, mily keservesen sírt. Aztán sokat mesélt fenséges atyánkról; mennyire vágytam őt látni, nála lenni.»

Fenséges atyjának képe mélyen bevésődött lelkébe. A gyilkosság napján nővére mentette meg a kis fiut. Búskomoran, gazdag képzelettel, szeretetre vágyva él Pylades szülőházában; Pylades megnyeri barátságát s lángoló odaadással viszonozza azt. Szívük tágul e barátságtól. A búskomor Orestből tettre szomjazó ifjú lesz, aki Pyladesével tettekben gazdag jövő előérzetében kéjeleg. Soha költő elragadóbban és hatalmasabban nem írta le az eszményi ifjúi barátságot mint Goethe Orestes eme szavaival: «Nagy tettek? Igen, tudok kort, midőn azokat magunk előtt láttuk! Midőn gyakorta együtt rohantunk a vad nyomában, hegyen-völgyön keresztül s majdan kebelre és ökölre nézve a dicső őshöz hasonlóan, buzogányunkkal és kardunkkal a szörnyeteget, a rablót nyomán üldözni reméltük; s midőn esténkint a nyilt tenger partján egymásra támaszkodva nyugodtan üldögéltünk, a hullám lábunkkal játszadozott, a világ oly nagynak, nyiltnak terült el előttünk; akkor bizony egyikünk nem egyszer kardjához kapott és a jövő tettei szinte megszámlálhatatlanul özönlettek körülöttünk mint az éj csillagai».

Orest elődeiben csak a mintaképeket látja, nem látja gonosz tetteiket, csak hősi cselekedeteiket s ezekben sem ama hiányokat, amelyek minden emberi műhöz tapadnak; képzelete

világításában nem látja azokat úgy, ahogy történtek, hanem úgy, ahogy a költők azokat alakították, és ezen ámitástól behálózva versenyre akar velük kelni.

Ez ama veszedelem, melytől az életet ismerő Pylades meg szeretné óvni barátját. Ami kedélyét betölti, legott benépesíti képzeletét. Ezen vonásokat Orest költőjétől örökölte.

3. Az anyagyilkos és az erinnyák. Mindama tettek között, melyeket Orestes végre szeretne hajtani, egyet tart a legnagyobbnak, melyet úgy szólván feladatként rótt a sors lelkére: *azt, hogy fenséges atyját megtorolja!* Leírja e vágy fejlődését Iphigeniának, magáról és Pyladesről harmadik személyben beszélve: És amint nőttek, velük nőtt lelküknek égető vágya: a király halálának megbosszúlása.

Ezen égető bosszúvágy a ház démonja, mely most már magával ragadja Orestest is. Barátjával visszasiet hazájába; meglátja anyját; láttára a bosszú szelleme már-már elhamvad keblében; ámde testvérének lángnyelve újra felszítja a tüzet s leírásával lángra lobbantja Orestes képzeletében lelki nyomorról, gyalázatról szerzett régi benyomásait.

Íme kitöltötte bosszúját, jóllehet szíve mélyén nem is volt bosszúvágy. A *nagy tettből gyalázatos tett* lett, az apa megtorlójából anyagyilkos. A bosszú művének megtörténte előtt csak a nagy tettet látta maga előtt Orest; a végrehajtott tett azonban ábrázata a legborzasztóbb bűnnek, melybe az istenek sodorták: Mindenek dacára még tisztelt anyám gyilkolásául szemeltek ki engem az istenek és gaztettet gazul megtorolva intésükkel tönkre tettek. Minthogy a fúriák üldözik, a delphi istenhez, Apollóhoz könyörög megmentésért; Taurist jelölik meg az igéret földjeként, és itt a papnőben, kinek őt fel kell áldoznia, feláldozottnak vélt testvérére talál. Szívesen üdvözli a halált, hőn óhajtott célja az, élte kínjának vége! Szeretettel, könyörülettel rá pillantó testvére számára se tud jobbat: S fogadd meg tanácsomat, ne szeresd túlságosan a napot, sem a csillagokat; jer, kövess engem a sötét birodalomba! Mint ahogy kénes mocsárban nemzett sárkányok, melyek egymásra törnek s elnyelik

egymást, úgy pusztítja el magát a dühöngő fajzat; jer le velem együtt gyermektelenül és bűntelenül Orkusba!

4. Orest megváltása. A fenséges Aeschylus költeményében az erinnyák üldözik és bevádolják Orestest, Apolló oltalmazza és védelmezi, végül Athene istennő szavára városának areopagja fölmenti; de üldözőit nem ítélik és nem kergetik el ezért. Rosszul állanának az erkölcsi életrend dolgai, ha nem léteznének a fúriák, nem mitológiailag szólva az emberi bűntudat ezen démonjai, a lelkiismeret ezen pokla. Akkor bűn volna csak a világon bűntudat, gaztett, lelkiismeret, ziláltság, jóvátevés és gyógyítás nélkül. A bűn a bajok legnagyobbika, nem pedig a fúriák! Ezek az embernek nem vesztére, hanem üdvére szolgálhatnak és kell hogy szolgáljanak, nem romlást, hanem áldást hoznak. Ne a *bosszút*, hanem a lelki *tisztulást* szolgálják, mely nélkül egy ház, egy község sem virulhat. Nem égnek ők a dühtől, hanem jóindulatuak és jótevők: egy szóval nem erinnyák, hanem eumenidák! Így hangzik Athene városa bölcs, pompás istennőjének ítélete. Goethe művében Iphigenia az, aki testvére erinnyáit lecsillapítja és eumenidákká változtatja.

Amint leírja neki az anyagyilkosságot, Orestes újból átéli a rémes tettet s képzelete olyan élénken varázsolja azt lelki szeme elé, hogy teljesen a fúriák hatalmában érzi magát, zsákmánya annak az átoknak, mely Tantalos házát megsemmisíti. Senki sem vehet részt kínjában és ne is vegyen, ő a dögvész martaléka; a nőben, aki szeretettel tárja ki feléje karját egy-egy fúriának vagy bachansnőnek sivár vágyát látja. Bűntudata csúcspontját elért rázkódtatásain keresztül hallja Iphigenia szelid szavát: Sorsom szorosan a tiédhez fűz. Édes tömjént szórok kinod lángjára. Ó engedd, hogy a szeretet tiszta lehellete csöndes szellőként hűsítse kebled parazsát. Ó hogyha az elontott anyai vér szava tompa hangon kiált le a pokolba, akkor miért nem hívhatna a tiszta testvér áldó szózata segedelmes isteneket az Olymposról?

E hangra önkénytelenül megnyílik elkínzott szíve: «Első éveimtől fogva semmit sem szerettem úgy, mint ahogy téged

szerethetnélek testvérem.» A fúriák kitombolták magukat és elnémulnak. Ezen tiszta lélek jelenlétében Orest belsejében még egyszer ellene zúdítottak minden vádat és Iphigenia Athene istennőként így szól hozzá: Nem fogsz elpusztulni!

A szörnyű rázkódtatást kábultság követi, mely az ifjúra jótékony feledést bocsát. A megváltásnak előérzetével ébred fel belőle: «Még egyet! Nyujtsd nékem Lethe hullámaiból az üditésnek utolsó hűs serlegét!»

Éber lázálmában az alvilágban látja magát. Álma az ártatlan gyermek álma: családi idyllt lát; a Tantalidák kibékültek s békésen haladnak egymás mellett. Közeledő nővérét és barátját úgy köszönti, mintha az alvilágban fogadná őket:

Ti is leszálltatok már?

Ez a látomás azonban nem álom többé, hanem valóság. Szíve kiállotta a kinos tisztulást és újra megnyílik az életöröm és a tettvágy számára: «Megtörik az átok, szivem sugallja nekem. Az eumenidák elvonulnak, hallom már, a Tartaros felé s a távoli menydörgés robajával csapják be maguk mögött annak érckapuit. A föld üdítő illatártól gőzölög és hívogat, hogy térségein életörömre és nagy tettekre vadásszam».

Orestesnek bűneitől való ezen megváltását testvére karjaiban Goethe «a darab tengelyének» nevezte. Rómában fölolvasta költeményét Kaufmann Angelika festőnőnek, aki ezt a részt: «Ti is lejöttetek már?» felette kedélyesen megrajzolta.

Orestes ujjászületése emlékeztet Faustéra a tragédia második részének elején. Itt így énekelnek a szellemek:

Tisztítsátok meg lelkét az átélt borzalomtól. Hajtsátok le előbb fejét a hűvös párnára, aztán fürösszétek meg Lethe hullámiból merített harmatban.

És a fölébredt Faust első szavai így hangzanak: Az élet frissen, elevenen lüktet újra bennem s nyájasan köszönti a légies szürkületet. Te föld ez éjjel is állandó valál s újból felüdülten lélegzel lábimnál.

Budapest. *Tocsek Helén.*

(Folytatjuk.)

A JÁTÉK JELENTŐSÉGE A NEVELÉSBEN.*

A lelki jelenségek osztályozásánál kiemelt azon tényt, hogy a lelki állapotok egymásba nyúlnak s az értelmiek mereven nem választhatók el sem az érzelmi, sem az akaratbeli állapotoktól, eddig is tapasztaltuk és a játék lélektani vizsgálatánál is tapasztaljuk. Ugyanis a játék a gyermek szemlélet- és mozgásösztönéből együttvéve keletkezik. Az egészséges gyermekben ösztön vagy törekvés támad, hogy lásson, tapintson, halljon, ízleljen (azért visz kezdetben mindent a szájához) és különösen hogy mozogjon, hogy cselekedjék. A szervezetében összegyüemlett energiát ezekben kell elhasználnia: ez hozzá tartozik az egészséges fizikai és lelki körforgáshoz, amely az erő gyűjésében és az erő felhasználásában áll. A fejlődés némi előrehaladtával a magasabb érzékek ösztöne (tapintás, hallás, látás) és a mozgásösztön a többieken felülkerekedve, egyidejüleg jelentkeznek és azért a legtöbb játéknem ezen érzéki képzeteknek mozgásokkal való kombinációján alapszik: a gyermekek megnézik a tárgyat, megtapintják, elejtik, ide-oda tolják vagy gurítják, elszakítják, szétszedik stb. Ezen szemléleti és mozgási tevékenységnek mindig az öröm érzelme jár nyomában: ez a játéknak legjellemzőbb tulajdonsága, melyhez járul azután az egyfajta szemléletben és mozgásban való állhatatlanság, ezeknek a folytonos váltakozása, miután a gyermeknek úgy fizikai, mint lelki energiája az egynemű foglalkozásban csakhamar ki-

* Mutatvány szerzőnek «A lelki élet ismertetése» című sajtó alatt művéből. *Szerk.*

merül. Azonban az emlékező képesség is gyenge lévén, a gyermek csakhamar visszatér előbbi játékához, mely aztán majdnem újnak tűnik fel előtte.

A játék is aztán épúgy, mint a gyermek szemlélete, ami a látást és a színeket illeti, a világos, tarka, fénylő színekre, a hangoknál a magas és élénk hangokra irányul; a tapintásösztön a mozgásösztönnel belsőleg társulva, előnyben részesíti mindazt, amin különféleképen változtatni lehet, amivel többféleképen lehet elbánni, innen a *homok* iránt való előszeretet s mindolyan tárgyak iránt, amit szét lehet szedni és megint különféleképen összerakni. A gyermek ezen szétbontó és összerakó tevékenységéből fejlődik ki a gondolkodásban, az elmének szétbontó, elemző és összetevő tevékenysége.

Később aztán azt tapasztaljuk, hogy a gyermeknek nagy öröme telik a saját hangjában, már a bölcsőben mulat a maga dudolgatásán, gőgicsélésén, ami a beszédösztön ébredését jelenti Végül ezekhez járul aztán az utánzás ösztöne: egy cselekvésnek az érzéki benyomásból keletkezett szemléleti képzete emlékezeti képpé válik s ez felujulván, belső közvetlen ingerré lesz és az illető cselekvést az azt kísérő érzésekkel és mozgásokkal létrehozza.

Ami a gyermeknek a játék, az a felnőtt embernek a művészet: a magasabb szellemi élvezeteknek a forrása. A kettő között a rokonságot az is mutatja, hogy mint a játéknak, a művészetnek az eredetét is részint a felhalmozódott energiának a levezetésére, részint az ember mozgási és cselekvése ösztönére, részint utánzási ösztönére vezetik vissza.

A művészet és a játék egyaránt foglalkoztatják a képzeletet is, nemcsak a szemléletet és a mozgásösztönt. A gyermeki lélekben azonban könnyebben támadnak illusióképzetek, mint a felnőtteknél. Érzéki fölfogásuk pontatlan lévén, a legcsekélyebb hasonlóság elég nekik, hogy valamit másnak vegyenek, mint a mi: az apa botja ló lesz, a leánynak egy darab fa bábut jelent stb. A gyermek egy külön világot alkot így magának, amennyiben az őt környező valóságból csak azt veszi

magába, ami érzékszerveit és mozgásösztönét örvendetesen érintette meg. Jellemző ezen világra nézve még az is, hogy az élettelent is megelevenitik és élettel ruházzák fel. A fák, bútorok épúgy örülnek és szenvednek, mint az emberek. Ha elesik a gyermek, rögtön kész a padlót megverni stb. Végül azokat a játékokat szeretik legjobban, melyek legtöbb alkalmat adnak a mozgásra.

Ami a játéknak pedagógiai értékét illeti, az nemcsak abban van, hogy a legcélszerűbben be tudja tölteni a gyermek idejét, hanem abban, hogy a játék készíti elő a gyermeket az élet komoly feladataira. A játék legalkalmasabb a lelki fejlődés ezen alacsonyabb fokán arra, hogy a gyermek erőit gyakorolja: a szemlélés, a figyelés a megkülönböztetés, a képzelés és végül a mozgás és akarás lelki erőit. Az a gyermek, amely bizonyos játéknemekben a legügyesebbnek bizonyult, az életben is a legderekabb lesz az illető munkában. A bábuval legtöbbet játszó gyermekekből lesznek a legjobb anyák stb. Azért azt, amit a játékban jónak tapasztalunk, erősitenünk kell, a kinövéseket nyesegetnünk, mert játék közben ismerhetjük meg legjobban a gyermeki lelket. Mert a játék is, mint minden, ami ismétlődik, testi és lelki szokásokat, készségeket fejleszthet, amelyek aztán a felnőtt életében is érvényesülhetnek. A gyermek, amelyik állandóan álmodozólag játszott, álmatag lesz az életben is, egy másik, amelyik minden pillanatban változtatta a játékát, mint felnőtt ember is állhatatlan és szeszélyes lesz. A játék ezen nagy jelentőségét felismerve, már régen bizonyos szabályokat állítottak fel annak helyes módjára nézve:

1. Miután a gyermek utánzó ösztöne igen nagy, gondoskodjunk, hogy a társadalmi környezet, mely őt körülveszi, elég értékes és méltó legyen ahhoz, hogy a gyermek által utánoztassék.

2. A nemesebb és az emberhez méltóbb játékokat válogassuk ki.

3. Használjuk fel a gyermek cselekvésösztönét abban az irányban is, hogy nemcsak szenvedőlegesen, hanem cselekvőleg

is viselkedjék játék közben, pl. tanulja meg azt, hogy maga készítse játékszereit. Ezzel a gyermek feltalálóképességét, leleményességét is fejlesztjük.

4. A játékösztön kapcsán hozzuk érintkezésbe a gyermeket más hozzá hasonló gyermekekkel. Az egyedül való játszást váltsa fel a társasjáték, mely nemcsak a szimpátikus érzést, hanem a társadalmi (szocialis) érzést is felkelti a gyermek lelkében.

5. A melyik gyermek hirtelen kapkod egyik játéktól a másik után, szoktassuk állandóságra, amelyik sok időt tölt egy játéknem mellett, azzal ismertessünk meg új játéknemet. Nagyon értékesek a Fröbel által kigondolt gyermekjátékok is, de nekünk is vannak magyar gyermekjátékaink, melyeket Kiss Áron gyűjtött össze.

Budapest. *Dr. Székely György.*

A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁK FÖLDRAJZ-TANÍTÁSA AZ ÚJ TANTERV KERETÉBEN.

A polgári leányiskolai új tantervről sok szó fog esni, mint minden új tantervnek lesz javítása, toldása és néhány év mulva reviziója. Lehet, hogy a revizió csak 10—15 év mulva fog bekövetkezni, de lehet, hogy előbb is. Talán olyanra is vissza fognak nyúlni, mit most törültek, de azt örömmel látjuk, hogy a földrajz anyaga igen jól, igen helyesen van beosztva, úgy, ahogyan azt minden tanító kívánta, óhajtotta.

Tudjuk, hogy mennyi időt, fáradságot, fordítottunk e tárgyra s az eredmény még sem állt arányban a munkával. Az év végén ugyan minden lelkiismeretes tanító csinos eredményt ért el, de fájt a szivünk, ha magyarázat, tanítás közben ott, ahol szerettünk volna időzni, nem állhattunk meg, mert fenyegetőleg előttünk állt az elvégzendő anyag óriási terjedelme, örökösen sietni kellett, még akkor is, ha Ausztriából csak a legfontosabbat vettük, ha Európát a minimumra szorítottuk össze. Pedig milyen szívesen időztünk volna egy-egy fontosabb részletnél, de nem lehetett, tovább kellett menni. Az anyag pedig határozottan sok volt a tanulóknak, különösen az első osztályban. Ezt igazolta első sorban a tanítás eredménye. A tanév végén tudták az anyagot, meg volt az eredmény, de a tudás felületes volt s így nem lehetett tartás. A II—III. osztályban hiába hivatkoztunk az első osztályban tanultakra, elpárolgott az addigra, amint el is kellett párolognia annak, amit sietve, gyorsan tanultak. Hiányzott az alaposság, mert hiányzott az idő.

A második osztály anyagában oly sok volt a megtanulandó idegen szó, hogy egy órán néha — és nem is olyan ritkán — 12—14 új nevet tanultak s ebből a legjobb szándékkal és megfontolással sem lehetett törölni, elhagyni. Az indiai vagy arab hosszú, sokszótagú szavak, a kínai és mongol nehézkes szótagoltsága, az angol és francia szavakkal tarkázott amerikai-indián városok, folyók, hegyek, néptörzsek nevei ugyancsak adtak munkát annak a 11—12 éves gyermekagynak. No de másképpen lesz ezután.

Az új tantervet fellélegezve olvastuk, azt látva belőle, hogy az első osztályban hazánk földrajzának szentelhetjük az az egész időt. Ez volt vágyunk, óhajunk, kívánságunk. Örömmel gondolunk a földrajzi órákra, hiszen élvezet lesz, nyugodtan, alaposan, itt-ott tovább időzve tárgyalni Magyarország politikai földrajzát, természeti viszonyait, néprajzi és művelődéstörténeti nevezetességeit.

A második osztály anyaga Európára és Ázsiára szorítkozik, szintén heti két órán. Van tehát idő Ausztria és Európa alapos ismertetésére, hiszen jobban érdekelnek bennünket előbbinek gazdasági és politikai kialakulásai, a francia-angol kultura vagy a Balkán szomszédok, mint a Spitzbergák és Grönland.

A harmadik osztályra marad Afrika, Amerika és Ausztrália. heti két órán. Itt kell átismételni Mágyarország földrajzát is. Eddig elé nem mindenütt készítettek térképvázlatokat, az új tanterv a jövőben megkívánja, de külön kiemeli, «egyszerű, sematikus, térképvázlatokat». Ezzel határozottan kimondja, hogy nem aprólékosra beárnyalt tengereket és részletes hegy vagy vízrajzot kíván, hanem olyan nagyjában odavetett rajzot, amilyet 11—13 éves tanulóktól várni lehet.

A csillagászati földrajz mint önálló tárgy már nem szerepel az új tantervben, hanem a negyedik osztály természettani anyagához csatolták. Sokan így kívánták, — szűnjenek meg az egy órás tárgyak, — így jutott a természettannak a negyedik osztályban heti három óra.

Az új tanterv a földrajz anyagát tehát célszerűen osztotta

be, ami arról tanuskodik, hogy egyértelműleg méltatják annak fontosságát. Az új tanterv alapján minden földrajz tanár szeretettel, kedvvel és ambicióval foghat a földrajz tanításához és bizonyára előre megállapítja azokat a szempontokat, amelyeket különösen kíván hangsúlyozni, amelyeknek érvényesülésétől nagyobb, tartósabb eredményt vár.

Mind abból, amit egész földrajzban, annak minden ágában tanulunk, egy az, mire legtöbbször van szükségünk s ez a politikai földrajz. Hol, merre fekszik ez vagy az a város vagy falu, ez az a kérdés, mely az életben legtöbbször kér feleletet földrajzi ismereteinktől.

Ha a polgári leányiskola növendéke erre vonatkozólag pontos tájékozottságot visz ki magával az életbe, ha tudja, neme fekszenek a fontosabb városok, falvak, továbbá hegyek és folyók és tudja legalább azt, hogy a térképen merre keresse meg a kevésbé fontosakat, igen szép eredményt ért el a földrajzi oktatás. Pedig épen ezt tudják legkevésbé, itt fekszik földrajztanításunk legnagyobb hibája, hiánya, legfontosabb mulasztása. Ez a földrajz gyöngéje minden fokú és minden nemű iskoláinkban, az elemi, polgári, reál, gimnáziumban sőt az egyetemen is. Gyenge tanuló után sohsem ítélünk meg osztályt, de ha a polgári iskola harmadéves növendéke nem találja meg a térképen Brassót, a gimnázista nem tudja merre van Debreczen és az egyetemi hallgató nem tudta, melyik megyében fekszik Sóvár, s mind ezek a tanulók a vizsgálatokon nem buktak el, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy jelenlegi földrajztanításunk nem áll a kívánt színvonalon. Mellesleg megjegyezve nem is tehetem ezt a tényt annyira feltünőnek ha meggondolom, hogy az egyetemen sincsen a politikai földrajznak külön tanszéke, s így tulajdonképen csak ezt a hiányt konstatáljuk minden iskolán végig. A politikai földrajz tehát az első, mi javításra, pótlásra, alaposabb tanításra szorul. Ezzel karöltve járjon a térképolvasás is. Nem elég az, ha felkeresem a térképen a kérdéses hegyet, le kell olvasnom, merre lejtősödik, hol erdős, hol kopár, hol szakadékos, milyen utak, hágók visznek kereszt-

tül rajta, az abból fakadó folyónak van-e esése, hajt-e malmot, gyárat, visz-e rajta keresztül híd, kőhíd e az, vagy csak palló? A most használatos fali térképeink méretei mellett ez persze csak részben volt elérhető, de ép ezért szükségünk lenne nagyobb méretű, részletesebb térképekre, melyeken mindezt megtalálhatná a tanuló. A ma használatos iskolai kézi térképek első lapjain igen csinos kis rajzok vannak a térképolvasás elemeinek tárgyalására, de sajnos, nincsen olyan térképünk, mely a megkezdett részleteknek folytatása, összeállítása lenne. A legnagyobb baj pedig az, hogy kevés tanító foglalkozik komolyan, behatóan a térképolvasással.

A politikai földrajz mellett nem fogunk megfeledkezni azon fontos feladatról sem, mely a természeti viszonyok ismertetésében rejlik. De eddig sem lehetett panaszt emelni, épen ezt a szempontot látjuk tankönyveinkben legnyomatékosabban hangsúlyozva s mondhatni, elég gondot fordítottunk reá eddig elé is. De nem szemléltettünk eléggé. Minden növendékünk tudta, hol terem a gránátalma, de melyik látott már gránátalmát? Igaz, tanulták a növénytanban, de ha a földrajz tanítója felemlíti a gránátalmát, mutassa be, szemléltessen amennyit csak lehet természetben, de legalább jó képben.

A természetrajzi részletekkel, a földmívelés, állattenyésztés bányászattal kapcsolatban megemlékszünk az ipar és keresdelemről, a közlekedésről. A nyugat-európai államok, Amerika vagy a gyarmatok tárgyalásánál önként előtérbe lép e kérdés s itt a jövőben több idő fog jutni arra is, hogy egy-egy iparágat alaposan ismertessünk, az iparcikkek gyártására, előállítás módjára is kiterjeszkedjünk. Ez a téma mindég nagy érdeklődésre talál, akár a földrajzban, akár a vegytan vagy gazdaságtanban fordul elő s a tanár igen helyesen teszi, ha ezen önkéntes érdeklődésből levonja a következtetést és kielégítve a tudásvágyat, alkalmat talál igen hasznos és fontos ismeretek közlésére. Így a felvidéki bányászatról szólva megmagyarázza, elmondja a pénzverést is, a tűnek, gyújtófának gyártása és sok-sok más tudnivalót ez úton lehet közölni, tanítani.

Mindég szívesen hallgatják az etnográfiai dolgokat, de bizonyos ügyességét és jártasságot igényel a sokféle adat közül a legérdekesebbet, legjellemzőbbet kiragadni, felemlíteni. A fővárosi iskoláknak e tekintetben nagy segítségére van az etnografiai múzeum, melynek gazdag gyüjteményei nemcsak Magyarország, hanem a különböző földrészekre nézve is kitünő szemléltetési eszközül szolgálnak.

Van a földrajzi oktatásnak egy kiváló segédeszköze, mely azonban alig-alig talál művelőre: ez a földrajzi olvasmány. Nem azokat értem, melyek minden olvasókönyvben többé-kevésbé sikerült alakban meg vannak, hanem azokat, melyeket a földrajzi órán tanultak illusztrálására a tanítóval együtt olvasnak. A tanult új képzetek megszilárdítására, élénkítésére, az anyag összefoglalására rendkivül fontos a földrajzi olvasmány, de nem szabad azt mint magánolvasmányt a tanulóra bízni, mert akkor ugyan el nem olvassa; hanem az órán kell azt olvasni, tárgyalni. De gondosan ki kell válogatni, egyrészt csak érdemes dolgot olvastassunk, másrészt vigyázzunk arra, hogy a gyermek szellemi színvonalát és azzal szellemi éhező képességét túl ne haladja az olvasmány. Jókai leírása a vág völgyéről, Herman Ottó munkáinak egy-egy fejezete a «Magyar halászat», vagy «Északi Madárhegyek vidékéről», Sven Hedin munkáiból, Stanley, Vámbéry utazásaiból, egy oroszlán vadászat elbeszélése, a dsungle, a gyöngyhalászat és számtalán szebbnél szebb érdekesnél érdekesebb olvasmányt lehet a maga idejében, a maga helyén tárgyalni. De alaposan behatóan tárgyalni, magyarázni, nemcsak elolvasni. Jegyezze ki a földrajz tanítója ifjúsági művekből, tudományos munkákból vagy folyóiratokból mit, hol lehetne osztályával megismertetni s látni fogja, hogy a földrajz óra neki is növendékeinek is örömet és élvezetet okoz. Természetes, hogy csak akkor térhetünk át a földrajzi olvasmányokra, ha az anyagnak kijelölt részét teljesen elvégeztük, amikor megadtuk a tanításnak, magyarázatnak és felelésnek is a maga idejét. Az lenne a földrajzi tankönyvek ideálja, amely Magyarország egy-egy vidékének, vagy egy-egy reánk nézve fontosabb

ország tárgyalása után megfelelő érdekes olvasmányt közölne. Tankönyvíróink és kiadóink igen nagy szolgálatot tennének az ügynek, ha erről nem feledkeznének meg. Minden olvasmány mellett pedig kép lenne, szép színes kép, nem olyan elmosódott picinyke, amelyről néha nem is tudjuk, mit is ábrázol tulajdonképen?

De az illusztrált tankönyveknek, a képeknek nagy fontosságát nem méltatják eléggé, pedig milyen fontos, milyen nagy annak a szerepe! A tankönyv a könyvpiac mostoha gyermeke, hamupipőkéje, melyet hamuszínű köntösben járatnak. Ne hivatkozzunk arra, hogy pl. a németeknek milyen olcsó tankönyveik vannak, vegyünk példát az angol könyvek kiállításáról és illusztrálásával. Minél több kedvvel, tetszéssel veszi azt kézbe a gyermek, annál többet olvassa, annál szívesebben tanulja s ezáltal a szép, a csinos és megnyerő a hasznosság a célszerűség elvének szolgálatába szegődik.

Ez is olyan elv, melyet igen sűrűn hangoztatunk, melyet az új tanterv is hangoztat, de melyet vajmi kevesen valósítanak meg. Sokfélét tanítunk de az életnek nem tanítunk. Dél-Amerika köztársaságait, Hátsó-India folyóit, az Északi Jegestenger szigeteit tanítjuk, de azt nem tanítjuk, hogyan utazunk Budapestről Pozsonyba. Amíg nem ismertetjük meg növendékeinkkel a vasuti menetrendet, míg a saját szülőföldjükön nem tudnak összeállítani egy kis utat, addig a földrajzi oktatás nem szolgálja a hasznosság elvét, nem tanítunk az életnek. Szereztessünk be minden növendékkel 30 filléres vasuti menetrendet, magyarázzuk meg annak a használatát, — hogy olvassuk a rövidítéseket, hogyan igazodjunk el a vasuti térképen, hogyan keressük ki utazásunk időtartamát, költségét, a vonatok csatlakozását stb., — és sokkal nagyobb hasznát fogja venni, mint a Jegestenger szigeteinek vagy a délamerikai köztársaságoknak.

Mért olyan tájékozatlanok, oly idegesek és teljesen járatlanok a nők, ha utazásra kerül a sor? Mert soha senki nem tanította őket arra, hogy is állítsa össze utitervét, melyik pályaudvarról induljon, hol adja fel a poggyászát? Ezekre megy

azon nők száma, kik az átlagos műveltségnél jóval magasabb képzettséggel bírnak, de egyedül nem tudnak egy kis utat megtenni. Ha az utazás elméleti részével foglalkozunk, meg kell közelíteni annak gyakorlati megoldását is, amennyire az iskola viszonyai, a tanulók anyagi körülményei megengedik. A tanulás legélvezetesebb módja mindig a személyes tapasztalás, a közvetlen szemlélés s ez a földrajz tanításánál épen a kirándulások, utazások útján érhető el. A földrajzi és egyéb tanulmányi kirándulásoknál különben már annyi vita esett, hogy mint a leszűrődött tapasztalatok legelsőjét fogadhatjuk el azt, mely szerint csak kisebb csoportokban rendezzünk egy-egy kirándulást, hogy egy tanár csak 15—20 növendékre ügyeljen fel. A leányiskolákkal különben is bajosabb kirándulni, mint a mindenképen könnyebben szárnyra kellő fiúkkal.

A földrajzi kirándulások igen jól kiegészíthetők, — ott ahol az lehetséges — az Uránia színház látogatásával. De ezen látogatásnak is csak akkor van értéke, ha előre megbeszéljük mindazt, amit látni fognak, másrészt pedig látogatás után számonkérjük a látottakat és hallottakat. Az «Uránia» előadásait részben pótolhatjuk azzal, hogy vetítő-gépet és kellő számú gondosan kiválogatott és összeállított képsorozatot szerez be az iskola. A képek megszerzése nehézséget nem okoz, mivel a képeslevelező lapok igen megkönnyítik a dolgot. Nem szükséges hangsúlyozni a vetített képek alkalmazásának fontosságát, próbát kell vele tenni és hamar meggyőződünk róla, mennyivel nagyobb az érdeklődés, milyen örömet szerzünk a tanulóknak és belátjuk, hogy nem végeztünk fölösleges munkát mikor vetített képeket mutattunk be.

Ha ilyenképen a földrajz tanára felhasználja azokat a segédeszközöket, melyek rendelkezésére állanak, ha a modern pedagógia alapján, az új tanterv keretében saját ambiciójának és buzgóságának megfelelő komoly munkát végez, lehetetlen, hogy földrajzi oktatásunk olyan színvonalra ne emelkednék, mely mindnyájunknak öröme és büszkesége lenne.

Budapest. *Relkovics Mita.*

EGY ÉV A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁK ÉLETÉBŐL.

Ha a krónikások egyszerű, mégis oly gyakran sokat mondó rövidségével akarnám az 1907/8. iskolai évet jellemezni, úgy csak ezt írhatnám: nem történt semmi!

Minden maradt a régiben. Az a sok életre való eszme, az a sok üdvös reform, amely mint erős vágy él a felsőbb leányiskolák tanári testületeinek szívében, mind-mind teljesítetlen maradt. Pedig e kívánságok: nyolc osztályúvá való kiegészítés, a tanítástery néhány feltünő gyengeségének orvoslása, a felsőbb leányiskolának rendezése törvényhozási úton, a felsőbb leányiskolák tanári köre stb. mind ismeretesek, nem egy, hanem több szaklap írt, megemlékezett, cikkezett róla, de ez eszmék még mindig nem értek meg annyira, hogy keresztülvitelük a közel jövőben is remélhető lenne. Pedig amíg a nő nem törekszik arra, hogy az átlagférfi műveltségének megfelelő műveltségre tegyen szert, addig bele kell nyugodnia alárendelt helyzetébe. A női emancipáció kérdésének megoldása: a férfival való teljesen egyenlő műveltség megszerezhetésében található meg.

Ezért küzdünk mi a nyolcosztályú felsőbb leányiskola mellett, ezért kívánják a komolyan gondolkodó szülők maguk is, hogy leányaik tovább tanuljanak, ezért iratják be őket továbbképző tanfolyamokba, leánygimnáziumokba stb., ha már nyolc osztályú felsőbb leányiskola nincs. S míg a hetedik és nyolcadik osztályt meg nem kapjuk, addig annak is igen örülünk, hogy a hat osztályú felsőbb leányiskolák száma növekedik. Ez évben Arad és Szabadka állami felsőbb leányiskolát kapott, Budapesten néhány magán felsőbb leányiskola mellett megnyílt a «Baar-Madas»-féle ref. felsőbb leányiskola, Pécsett róm. kat., Marosvásárhelyett pedig községi felsőbb leányiskolát állítottak fel. Öt új felsőbb leányiskola kezdte meg tehát működését ez iskolai évben. A tiszta szaporodás azonban csak négy, mert az egri állami felsőbb leányiskola polgári leányiskola lett. Az új iskolákkal együtt ma 35-re emelkedett a felsőbb leányiskolák

száma. E szám még mindig kevés akár ha arra tekintünk, hogy az ország még igen sok intelligens városának nincs felsőbb leányiskolája, akár ha összehasonlítjuk a fiú középiskolák számával, mert a 35 felsőbb leányiskolával 205 fiú középiskola áll szemben: 175 gimnázium és 32 reáliskola. Hisszük azonban, hogy a felsőbb leányiskolák száma évről-évre növekedni fog.

A felsőbb leányiskolák igazgatói által kiadott ez évi értesítőkben húsz bevezető cikket olvashatunk. Tavaly 19 jelent meg. Aktualis cikkek a következők: a szabadkai állami felsőbb leányiskola célja és hivatása. Az iskola megnyitó ünnepélyén elmondta *dr. Vajda Gyula*, az intézet igazgatója. *Arató Frigyes* igazgató a pozsonyi állami felsőbb leányiskola huszonötéves történetét mondja el. A trencséni áll. felsőbb leányiskola értesítőjében dr. *Tedeschi Borbála* leírja intézetének új otthonát. A soproni állami felsőbb leányiskola meleg szeretettel emel emléket Riesz Józsefnek, az intézet nyugalmazott tanárának. A temesvári róm. kat. felsőbb leányiskola előbb az elhúnyt püspökről emlékezik meg, utóbb Patzner Istvánról, gyárvárosi esperes-plébánosról, ki haláláig a felsőbb leányiskolának igazgatója volt. Egy harmadik cikk az új püspököt, dr. Csernoch Jánost üdvözli. A szombathelyi róm. kat. felsőbb leányiskola értesítője folytatja az intézet vázlatos történetét, amelyet a mult évi értesítőben kezdett meg.

Neveléstani kérdésekkel a következő cikkek foglalkoznak: «Néhány szó a nőről, mint a nevelés egyik tényezőjéről s az iskola és a szülői ház között levő kapcsolatról.» Irta *Gúta* József, az aradi állami felsőbb leányiskola igazgatója. — A mezőturi állami felsőbb leányiskola értesítőjében egy igen érdekes felhívást olvashatunk a szülőkhöz, hogy gyermekeiket ne vegyék ki a IV. osztályból, hanem engedjék őket tovább tanúlni az V. és VI. osztályban. Amíg a mezőtúri felsőbb leányiskolában az V. és VI. osztályban alig van növendék, addig a budapesti «Veres Pálné» felsőbb leányiskola felállította a VII. és VIII. osztályt. E két új osztályt ismerteti *Mórotz* Kálmán igazgató. «A szeretet nevelő hatalmáról» értekezik *De Gerando* Antonina igazgatónő a kolozsvári állami felsőbb leányiskola értesítőjében. Hasonló tárgyat ölel fel *Stauffer* Elma, ki a beszterczebányai állami felsőbb leányiskola értesítőjében a nem rég elhunyt «Amicis»-ről emlékezik meg s vele kapcsolatban szól a szeretetteljes nevelés magasztos eredményeiről, melynek példáját Amicis világhírű munkájában «A szív»-ben állította fel. «Az ifjúsági könyvtárak» helyes és célszerű berendezéséről szól *Baranyai Gyuláné* a szegedi áll. felsőbb leányiskola értesítőjében; «A továbbképző tanfolyam» szükséges voltát hangoztatja és bizonyítgatja *dr. Sebestyén Károly* a budapesti VI. ker.

áll. felsőbb leányiskola értesítőjében, egyszersmind ismerteti az itt felállított tanfolyam szervezését és vezetését, továbbá az eddig felmutatott eredményt. «A nyelvtanítás reformjának mai állása»-val ismertet meg bennünket *dr. Kaiblinger* Fülöp (Budapest, IV. ker. községi felsőbb leányiskola). E csoportba sorolható még *Lilyán* Viktoria «A fizikai törvényszerűség viszonya a vallási szükségérzethez nevelői szempontból» című cikke is. Művészeti cikket közöl az egri róm. kat. felsőbb leányiskola *Mátrai* Rudolf tollából «A művészet és az élet Olaszországban». Olaszországgal foglalkozik *Cúdicné* K. Albertina cikke is, aki «Délolaszországi képek» cím alatt a máramarosszigeti «Tanügyi kör» estélyén olvasott fel, s ezt a vetített képekkel kísért felolvasást közli a máramarosszigeti állami felsőbb leányiskola értesítője. Alkalmi felolvasás, illetve ünnepi beszéd vezeti be a kőszegi ág. ev. felsőbb leányiskola értesítőjét, amelyben *Stráner* Vilmosnak, a reformáció emlékünnepén mondott «Luther és az iskola s nevelésügye» című emlékbeszédét olvashatjuk. A mostani társadalmi kérdéseket boncolgatja a nyitrai róm. kat. felsőbb leányiskola értesítőjének «A keresztény feminizmus» című cikke. Van egy történeti, illetve irodalomtörténeti értekezés is. A budapesti IV. ker. községi felsőbb leányiskola közli. Címe: dr. «Gróf Koháry István.» Irta: dr. *Berki* Miklós tanár. Ez az egyedüli tudományos értekezés, több nincs.

A többi értesítőben nem találunk bevezető cikket, ennek helyét a felsőbb leányiskolák szervezetéből vett kivonat foglalja el, amelyből az olvasó a felsőbb leányiskola hivatását ismerheti meg.

Mult évi ismertetésünkben is hangoztattuk, de az idén is kénytelenek vagyunk önmagunkat ismételni, hogy a szatmárnémeti ev. ref. felsőbb leányiskola négy osztályát feltétlenül meg kell kettővel toldani. Szomorúan látjuk, hogy az illetékes körök még mindig nem gondolnak iskolájuk teljessé tételével. A négyosztályú felsőbb leányiskola megállott akkor, amidőn első és másodrendű felsőbb leányiskolák voltak, amidőn az elsőrendűnek V., VI. osztálya csak bővítő jelleggel birt, vagyis már a négy alsó osztály arra törekedett, hogy az egyes ismeretekből kerek egészet nyujtson. De ma a felsőbb leányiskola egységes, tagozatlan intézmény. Az első- és másodrendűség megszünt, tehát négyosztályú felsőbb leányiskola nincs. Ha az iskolát fentartó egyháznak nincs annyi vagyona, hogy a négy osztály mellé a még hiányzó két osztályt szervezze, akkor helyesebben teszi, ha polgári iskolává alakítja át, mert így a növendékek csak félismeretekhez jutnak, sem az újkor történelmével, sem a magyar irodalommal, fizikával, természetrajzzal nem ismerkednek meg.

Ez évben is több iskola kapott új épületet vagy az észlelt hiányokon igyekeztek új építkezésekkel javítani. Egyedül az aradi felsőbb leányiskola húzódott meg ideiglenes hajlékban 173 tanulóval, de már az iskolának alkalmas 3200 négyszögöles terület ki van jelölve, amelyre 50 tanuló számára internátust is emelnek. Tervek is elkészültek már, szóval az aradi felsőbb leányiskola is nem sokára neki megfelelő tető alá fog jutni. A trencséni felsőbb leányiskola ez iskolai évet már új palotájában nyitotta meg. Az épület 416.000 koronába került. A budapesti IV. ker. községi felsőbb leányiskola hasonlóképen ez iskolai év kezdetén vonult be a maga otthonába. Örömmel írja az igazgató, hogy az intézet «most már el van látva a szükséges termekkel és szertárakkal. A régi épület oly helyesen és célszerűen alakult át, hogy úgy a felsőbb leányiskola, mint a leánygimnázium a mostani keretben elfér benne.» A pozsonyi állami felsőbb leányiskola ujjáépítéséhez ez évben fogtak. Mivel az építkezés alatt az intézet mai méreteivel el nem helyezhető, a miniszter az internátust az iskola új épületének elkészültéig megszüntette. Békéscsabán is ez iskolai év végén fogtak az építkezésekhez. Az intézet új kézimunka- és tornatermet kap 27.167 K 19 fillér költséggel. A megkezdett építkezések miatt a tanításokat május hónapban fejezték be.

Ez évben az egyes iskolákat sokkal kevesebb vendég látogatta meg, mint tavaly. Az idén az aradi felsőbb leányiskolában megjelent gr. *Károlyi* Gyula főispán és *Varjassy* Lajos polgármester; az egri róm. kat. felsőbb leányiskolát meglátogatta *Samassa* János érsek; a kőszegi ág. ev. felsőbb leányiskolában kétszer fordult meg *Gyurátz* Ferenc püspök és végül a székesfehérvári községi felsőbb leányiskola látta vendégül *Prohászka* Ottokár püspököt és dr. *Saára* Gyula polgármestert. A hivatalos személyeken kívül még a szülők érdeklődéséről is beszámolnak az igazgatók. A szülők érdeklődése nem mindenütt egyforma. Némely helyen az igazgatók igen meg voltak elégedve a szülők érdeklődésével. Az aradi igazgató örömmel tapasztalta, hogy a lefolyt év alatt a szülők *szívesen* keresték fel e célra meghatározott időben és napokon az intézet vezetőjét és az osztályfőnököket, hogy velük leányaik ügyes-bajos dolgait megbeszéljék. Hasonló fogadási napok voltak a békéscsabai áll. felsőbb leányiskolában, ahol a szülők látogatása ez évben *szaporodott*. Szabadkán még kedvezőbbek voltak a viszonyok. A fogadó órákon a szülők ellátogattak az intézetbe. Majd *minden* szülő jelen volt az iskolai ünnepélyeken, egy-kettő még a tanulmányi kirándulásokon is részt vett. A temesvári róm. kat. felsőbb leányiskola igazgatósága köszönettel említi, hogy a szülők a nevelés munkájában *mindenkor* segítségére voltak a tanári testületnek.

Sokkal nagyobb azonban azon igazgatók száma, akik a szülők érdeklődésével nem voltak megelégedve. A legtöbb igazgató belenyugszik a változhatatlanba s egy-két elítélő megjegyzéssel konstatálja csak a bajt. Igy a budapesti VI. ker. áll. felsőbb leányiskola megrovólag említi, hogy a szülők némelyike «csak sürgetésünkre keresett fel bennünket, sőt voltak olyanok is, akikben még ismételt kérésünk sem volt képes nagyobb érdeklődést kelteni.» Hasonlókép jár el a mezőtúri felsőbb leányiskola igazgatója, akinek sajnálattal kellett tapasztalnia, hogy a szülők érdeklődése *nem nagy*. A kassai és a Veres Pálné-féle leányiskolák igazgatói nem elégszenek meg azzal, hogy korholják a szülőket, hogy csak akkor érdeklődnek leányaik előmenetele és magaviselete iránt, amikor erre az intézet részéről külön figyelmeztetést kaptak, hanem lelkes felhívást intéznek a szülőkhöz, hogy kísérjék beható figyelemmel az iskolai életet, látogassák meg őket minél gyakrabban, védjék és óvják meg otthon az iskola érdekeit. A temesvári állami felsőbb leányiskola igazgatója még egy lépéssel tovább megy és egész őszintén kijelenti, hogy «*a családi nevelés befolyása a növendékekre sok esetben sem nem elég komoly, sem nem elég következetes.*» De a szülők mostan divatozó nevelési rendszere felett a leghatározottabban a székesfehérvári községi felsőbb leányiskola igazgatója tör pálcát, amikor így szól: «Több ízben nem voltunk a szülőkkel egy véleményen. Nem tartjuk pl. helyesnek, hogy a leánygyermekek a mai erkölcstelen irányú vagy legjobb esetben is értéktelen szindarabokat látogassák. Nem engedhetjük meg azt sem, hogy a növendék táncmulatságon vagy nyilvános szinielőadásokon mint szereplő résztvehessen». A miskolci ev. ref. felsőbb leányiskola igazgatója a beiratások előtt szülői értekezletet tartott, amelynek tárgya az igazgatónak «Leányaink felsőbb képzése és a gyakorlati élet» cimen tartott előadása és az e felett megindított eszmecsere volt.

Örömmel jegyezzük ide, hogy ez évben egyes felsőbb leányiskolákkal szemben igen szépen nyilatkozott meg a közönség jótékonysága. A szabadkai állami felsőbb leányiskolánál alapítványokat tettek: dr. *Békeffy* Gyula (200 K); br. *Podmaniczky* Endre (200 K); a «Szabadkai Szabad Liceum Egyesület» kilátásba helyezte, hogy évről-évre húsz koronás aranyat bocsát jutalmazás céljából a tantestület rendelkezésére, ugyanezen intézet magánosoktól egyenkint 7 darab husz koronás aranyat kapott jutalmazásra. «A mezőtúri jótékony nőegylet» évenkint 80 koronát fordit egy szegény sorsú tanuló tanitási költségeinek fedezésére. A szatmári felsőbb leányiskola egy 100 koronás alapítvánnyal gazdagodott. *Dr. István* Vilmos megyés püspök a szombathelyi felsőbb leányiskolánál 20.000 koronás

alapítványt tett, mely összeg évi kamatai fejében a nővérek kötelesek a püspök öccsének, István Józsefnek családjából származó leánygyermekeket az internátusban eltartani, minden szükségessel ellátni és az intézettel kapcsolatos iskolákban őket taníttatni. Ezen családi alapítványon kívül még egy másik alapítványt is kapott ez a felsőbb leányiskola. Ez az alapítvány özv. gr. *Festetits* Dénesné, szül. Zichy Karolina grófnő nevéhez fűződik. Az alapítvány 1000 koronára rúg, melynek évi kamatai az intézetben tanuló, szegényebb sorsú, kat. növendék segélyezésére fordítandók. A kőszegi ág. ev. felsőbb leányiskola céljaira 13.093 K 77 fillért adományoztak. A budapesti állami felsőbb leányiskola igazgatójának *Schiffer* Miksa 400, özv. *Sváb* Lajosné pedig 20 koronát adott át jótékony célok támogatására. Az igazgató jó családból származó, szegénysorsú tanulók támogatására használta fel ezen összeget. Mint minden évben, úgy most is a legtöbb adományban az egri róm. kat. felsőbb leányiskola részesült. Samassa érsek 12 benlakó növendék neveltetéséhez járult egyenkint évi 468 koronával, 1—1 növendék neveltetéséhez 540 K-val, illetve 104 koronával. Az érsek pénzbeli segélye tehát 6260 koronát tett ki. — Ezen kívül kiosztásra kerültek még az egyes alapítványok kamatai is. E kamatok 8.377 koronára rúgtak. Jutalmazásokra az érsek 29 értékes díszkönyvet adott, Eger városa pedig 290 K 56 fillér értékű könyvet és márc. 15-e emlékére 2 drb 10 koronás aranyat. A Rajnerféle alapítványból 10 drb arany, egy névtelen adományából 8 drb arany, Katsinszky Gyula prépost jószívüségéből 22 drb arany került a növendékek között szétosztásra.

De nem sorolhatjuk elő az összes adományokat, amelyeknek örvendetes szaporodása a közönség komoly részének mindinkább nagyobbodó érdeklődéséről beszél. Azt is örömmel jegyezzük meg, hogy viszont a növendékek is gyakran tették le adományaikat a jótékonyság oltárára. Majdnem mindegyik iskolában történtek gyűjtések egy vagy más jótékony célra. A temesvári állami felsőbb leányiskola «Jótékonysági Egyesület»-e vezet e téren. Karácsonykor 12 család és 54 gyermek között osztott ki meleg ruhát, édességeket és két dúsan feldiszített karácsonyfát. Átlag 65 gyermeknek juttattak naponként 2 tál ételt. A négy téli hónapon keresztül — vasár- és ünnepnapok kivételével — 11.310 adag ételt osztottak ki. E nagy szám minden dicsérő jelzőt elhomályosít! Békéscsabán a növendékek «Segélyegylete» működött és két szegény tanulót segélyezett. De ismételten mondjuk: az összes jótékonyságokat felsorolni teljes lehetetlenség.

Minden egyes igazgató nagy súlyt fektetett a növendékek vallás erkölcsös nevelésére. Az összes iskolákban az előadásokat

imával kezdték és imával fejezték be, de nem mulasztottak el egy alkalmat sem, amikor az egyes vallások parancsainak kellett eleget tenni.

A hazafias érzés ápolását szolgálták az iskolai ünnepélyek. Erzsébet királyné emlékét (november 19-én) március 15-ét, április 11-ét megülte mindegyik iskola. Az aradi felsőbb leányiskola megülte október 4-ét és junius 8-át, míg okt. 6-át Budapesten és még néhány helyen ülték meg. Az évvégi iskolai ünnepélyeket szintén kevés kivétellel mindenütt megtartották. Szabadkán április 2-án béke-nap volt, máramarosszigeti felsőbb leányiskola az építendő kultúrpalota számára rendezett ünnepélyt, amely 200 korona tiszta hasznot hozott. Itt említjük meg azt az ünnepélyt is, melyet az egri róm. kat. felsőbb leányiskola rendezett *Gronovszky* Róza angolkisasszony tiszteletére, aki 50 éve működött a tanítói pályán.

Az iskolai ünnepélyeken kivül még a kirándulásokat sorozzuk a növendékek jó napjai közé. Ilyen kirándulást is majdnem mindegyik iskola rendezett, mert az igazgatóknak egyik legfőbb gondjuk az volt, hogy a szellemileg nagyon is igénybe vett növendékeknek módot nyújtsanak arra, hogy testileg is felfrissüljenek. A kirándulások kedvező hatását a fejlődő lélekre, igen érdekesen irja meg a lőcsei felsőbb leányiskola igazgatója. «Az önként vállalt fáradalom elviselése — mondja — ébreszti, erősíti az önbizalmat. Az új vidék látása fokozza érdeklődésünket, magára vonja figyelmünket, vágyat ébreszt a megismerés és tudás iránt, eszünket új gondolatokkal, lelkünket új hangulatokkal gazdagítja. Igy hát szivesen tennénk minden évben akár több nagyobb tanulmányi kirándulást. Csakhogy a költség olyan nagy, hogy a növendékek csak egy töredéke győzhetné, már pedig az ilyen kirándulásnak csak akkor van értelme, ha nem is az egész intézet, de legalább a tanulók nagyobb része kirándul. *Szívesen kell fogadnunk azokat az eszközöket, amelyek a tanulmányi kirándulás egyetemességét lehetővé teszik.*»

A vidéki felsőbb leányiskolák igazgatói — ha tehették — elvitték növendékeiket városukban tartott felolvasásokra. A budapestiek — természetesen — ebben is nagyobb előnyöket élveztek. Többször keresték fel a Nemzeti Szinház, az Opera, a filharmonikusok ifjúsági előadásait, meglátogatták a téli és tavaszi tárlatot, az Uránia szinházat, a különböző muzeumokat, jelen voltak az akadémia és más tudományos és irodalmi egyesületek felolvasásain stb. Tudományos célt szolgáltak azok a tavaszi és őszi természetrajzi kirándulások is, amelyek az illető vidék növényvilágával kívánták megismertetni a növendékeket.

Szomorúan említjük meg, hogy ez iskolai évben az igazgatók nem találták a növendékek egészségi állapotát oly kedve-

zően kielégítőnek, mint az előző években. A budapesti I. ker. községi felsőbb leányiskolában a növendékek 1%-át több hétre eltiltották az iskola látogatásától. Megjegyezzük, hogy nagyobbára nem a kitiltottak, hanem azok kisebb testvérei voltak betegek. Fiumében szintén igen sokat mulasztottak a növendékek fertőző betegségek miatt. A mulasztó növendékek száma 30 volt. Más betegség is, de főképen általános testi gyengeség akadályozta meg ez intézet több növendékét a rendszeres iskolába járásban. Ez a baj oly nagy mértékben lépett fel, hogy a tanári testület egy értekezleten foglalkozott eme szomorú jelenségen, de — a dolog természetéből kifolyólag — a baj konstatálásán kívül annak orvoslására semmit sem tehetett. Igen nagy volt a mulasztás Kassán, ahol mindennap az osztály $^1/_3$ hiányzott. Az internátust vörheny miatt hat hétre bezárták. Miskolc városában uralkodó sarlachjárvány az iskolát sem kímélte meg. Ennek következtében az alispán az intézetet március 11-től április 21-ig bezáratta. Szatmárott a karácsonyi szünetet toldották meg egy hóval a városban fellépett járvány miatt. Szombathelyen a tifusz uralkodott. Április 11-től május 4-ig volt az intézet becsukva, de mivel a tifusz csak nem akart megszünni, az alispán ujabb rendelettel május 20-ig záratta be az iskolákat. Trencsénben a fellépett ragály miatt a hatóság kilenc nappal a karácsonyi szünet előtt beszüntette a tanítást.

Hogy ilyen körülmények között a halál nem volt valami kiméletes a növendékekkel szemben, szomorúan kell megemlitenünk. Tizenkét növendék esett a fertőző betegségeknek áldozatul. Tavaly csak három növendék halt meg. A könyörtelen halál a tanári létszámot is megfogyasztotta egygyel. Jobb létre szenderült Kőporossy Szeréna, a szabadkai állami felsőbb leányiskola tantestületének tagja.

Néhány iskolában önképzőkör is működött. Így Budapest IV. ker., Kolozsvárott, Nyitrán, Szatmárnémetiben, a Veres-Pálné felsőbb leányiskolákban.

Több felsőbb leányiskola részt vett a londoni magyar kiállításon. A budapesti állami a kiállításon magyar, német, francia és angol nyelvű irásbeli dolgozataival, rajzaival, épületüknek, udvaruknak, szertáraiknak, ifjúsági torna- és fizikai gyakorlatainak fényképeivel szerepelt. A temesvári állami felsőbb leányiskola a kiállításra felküldte a felsőbb leányiskolák kézimunkákban feldolgozott tanmenetét és néhány magyar stilusban készült hímzést. A trencséni felsőbb leányiskola a tanulók kézimunkáinak és rajzainak egy-egy módszeres gyűjteményét állította ki, a szegedi pedig az iskola tantermeinek s az internátus helyiségeinek fényképeit, továbbá a tanulók rajzaiból és kézimunkáiból összeállított gyűjteményt.

A budapesti állami felsőbb leányiskola rajzaival a londoni magyar kiállításon kívül még a következő két kiállításon vett részt Londonban:

1. a Royal Drawing Society 1908-ik évi tavaszi kiállításán,
2. a Londonban megtartott III. nemzetközi rajzoktatási kongresszuson. Mindhárom londoni kiállításon együttvéve körülbelül 400 drb rajz és festmény mutatta be az intézetnek rajzoktatását.

Nem tudjuk elhallgatni, hogy Budapestnek mind a három felsőbb leányiskolájában és leánygimnáziumában* más és más tanterv szerint tanítanak.

E három, egymástól teljesen elütő tanításterv kellemetlen hatással lesz azokra a növendékekre, akik egyik leánygimnáziumból a másikba kénytelenek átlépni, mert nem az addig tanultakra építi tovább az ismereteit, hanem teljesen új alapot kell megteremtenie.

Ilyen kisérletezés a «továbbképző tanfolyam» is. A legilletékesebb faktorok is elismerik, hogy a felsőbb leányiskola a mai szervezetében nem képes a nők műveltségét intenzivvé és nagyobb terjedelmüvé tenni. Hat esztendő munkája nem elegendő arra, hogy a nő műveltsége sikeresen felvehesse a versenyt a férfiakéval. Hogy ezen hiányon segítsenek, fölállították a továbbképző tanfolyamokat. Budapesten két ilyen továbbképző tanfolyam működött: az államiban és a Veres Pálné iskolában.

Az állami felsőbb leányiskola három csoportba osztja azokat az ismereteket, amelyek fő tárgyai a továbbképzésnek. Az *irodalmi* csoport magában foglalja nemzeti irodalmunk részletes és beható ismertetését, német, francia, angol irodalmat és bemutatják a görög és római irodalmat azokban a költőkben és prózairókban, akiknek hatása világirodalmi. Az irodalmi műveltség teljessé tételére és kiegészítésére szolgál az esztétika, melynek megkoronázásául megismerkednek a növendékek az erkölcsi törvény keletkezésével és természetével. Külön kollégium világosítja fel őket a jog fogalmáról, forrásairól, közjogunk elemeiről, a magánjogból pedig a művelt emberek mindennapi életéhez szükséges tudnivalókról. A *társadalom-tudományi* csoport magában foglalja a történelmet, a művészetek történelmét, a gazdaságtant és a neveléstant. A *természettudományi* csoportban a fiziológia és fizika alapvető ismeretei részesülnek kellő méltatásban.

A Veres Pálné iskola a tanulók egyéniségének érvényesü-

* Budapest VI. ker. állami, Budapest IV. ker. községi, Veres Pálné-féle fels. leányiskolák.

lését tüzte ki vezérelvül. Ezt azáltal igyekszik elérni, hogy tartanak olyan kollegiumokat, amelyeket a tanulók tetszésszerint hallgathatnak, de vannak olyan előadások is, amelyek minden tanulóra egyformán kötelezők. Ilyenek: a magyar irodalom és történet, biológia, fizika, pszichológia és neveléstan, továbbá zene, rajz, festés, mintázás (művészettörténettel), ének, főzés rendszeres tanfolyamban, háztartástan, egészségtan, szabás és varrás.

E rövid vázlatos előadásból is kitűnik, hogy e két továbbképző tanfolyam között lényeges különbség van, de mert mindkét tanfolyam miniszteri engedélyre hivatkozhatik, reánk nézve különösen abból a szempontból fontos, hogy maga a magas kormány is elismeri, hogy a leánynevelés problémáját a hat osztályú felsőbb leányiskola nem oldja meg kielégítően, hogy ezen iskola elvégzése után leányaink nincsenek annyi műveltség birtokában, hogy az ő nevelésüket befejezettnek tekinthetnők.

Tánc-, latin-, angol-, festészeti- és fozőtanfolyamokat rendeztek több felsőbb leányiskolában is. Így az aradiban, mező túriban, máramarosszigetiben, kolozsváriban, miskolcziban, szegediben, Budapest I. kerületében stb.-ben. Külön ki kell emelnünk Fiumét, ahol felnőttek számára rendeztek magyar, német, franczia, gyorsirás és gépirás tanfolyamokat és jövőben ezen tanfolyamok kibővítését tervezik. Temesvárott a «Háztartási tanfolyam» 1906. okt. 1-én nyilt meg 12 növendékkel. E tanfolyam célja, gyakorlati tudást nyujtani a 14 éves kortól kezdve olyan leányoknak, akik a háztartási munkákat — beleértve a felsőruha és fehérnemű varrást is, teljesen elsajátítani akarják.

A növendékek tanulási eredményét az igazgatók általában kielégítőnek tartják. Panasz legfeljebb az idegennyelvek miatt hangzik, különösen ott, ahol a növendékek tősgyökeres magyarok. Így a mezőtúri felsőbb leányiskola igazgatója megismétli tavalyi panaszát, hogy a német nyelv iránt a tanulók bizonyos ellenszenvvel viseltetnek, ezért ezen nyelvben nem tudnak olyan szép eredményeket felmutatni, mint a francia nyelvben.

Még mindig igen sok értesítő van, amely *csak* az abban az iskolai évben használatban volt iskolakönyvek jegyzékét közli, ujból hangsulyozzuk, sokkal helyesebb és praktikusabb, ha a jövő évben használatba jövő tankönyvek jegyzékét kapják már előre kézhez a szülők, mert ez által igen sok felesleges kiadástól kiméljük meg a szülőket.

Amennyire a rendelkezésünkre álló adatokból meg tudjuk állapitani, úgy a tavalyi iskolai évben 6330 növendék járt a felsőbb leányiskolákba. Ujból ismételjük, hogy ez az adat nem teljes, hanem csak hozzávetőleges, mert néhány intézet nem

bocsátott ki értesítőt, s ezeknél a tavalyi adatokat kellett alapul vennünk. Ez a hozzávetőleges számítás is azt az örvendetes tényt állapítja meg, hogy a felsőbb leányiskolák növendékeinek száma majd 700—800-zal szaporodott. Ez a szám a felsőbb leányiskolák számának növekedtével, még hatalmasabb lesz, hisz Budapesten magában évenkint százakra megy azon tanulni vágyó leánykák száma, akiket helyszüke miatt az igazgatók visszautasítani kénytelenek. Bizony Budapesten már régen elkelne még egy állami felsőbb leányiskola. A fiu középiskolák (gimn. és reál) száma (a magánintézeteket nem számítva 19, köztük állami: 12, míg a felsőbb leányiskolák számítva: 7, állami 2, abból is az «Erzsébet nőiskola» egészen más beszámítás alá esik. A felállítás szükséges voltát a mondottakon kívül az az érv is támogatja, hogy Pestvármegye minden nagyobb városában van fiú középiskola, míg felsőbb leányiskola Budapesten kívül a vármegye többi városaiban nincs.

A legtöbb növendéke a Budapest VI. ker. állami felsőbb leányiskolának volt: 609, legkevesebb a szabadkainak: 33.

A lefolyt évben a felsőbb leányiskolákban tanított 161 tanár (óraadókat is beszámítva) 316 tanítónő és 97 hitoktató. Összesen: 574 tanerő.

A növendékek szorgalmával, előmenetelével és magaviseletével a legtöbb igazgató meg volt elégedve. Komolyabb beavatkozás, erélyesebb fellépés, kizárás, egyetlen egyszer sem vált szükségessé. Tavalyi megjegyzésünket azonban jelen alkalommal ujból szóvá kell tennünk. Van néhány felsőbb leányiskola, ahol mint már évek óta, az idén sem kapott «elégtelen» osztályzatot egyetlen egy növendék sem. Ezt az eljárást helytelenítenünk kell, mert ezt az évek óta feltünő eredményt az enyhe mértéknek tulajdonítjuk.

Besztercebánya. *Keller Imre.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A Revue Pédagogique és az iskolai erkölcsi nevelés. A Revue Pédagogique augusztusi számában Bontroux igazi tartalmas cikket írt. Tárgyában: «A fiatal franciák erkölcsi nevelése» — érdekes, hogy azt a tanítókhoz intézett értekezések bezárásául ésbetetőzéséül választja. Tehát már kiindulásul is azon igyekszik, hogy sok önhasznon vagy önkáron szerzett tapasztalatra, sok lelkiismeretes tanulmányra és sok folytatólagos egyéni feldolgozásra támaszkodjék.

Tárgyalása bevezetéséül inti hallgatóit, hogy főcélja nem a szó szoros értelmében vett szokásos tanítás, vagyis nem befejezett, változatlanul hordozható és mindenre rábízható ismeretek közlése, hanem fölébresztése az önálló, alkalmazkodni tudó gondolkozásnak erről a súlyosan komoly tárgyról. Idézi Aristoteles mondását, mely szerint nem az képez jó cipészmestert, aki sok, szépen kikészített cipőt ajándékoz. Először beszél az erkölcsi nevelésről általában, vagyis annak föltételeiről, körülményeiről és követelményeiről, azután pedig sorra veszi ennek a nevelésnek három nagy problémáját: a vallás, a haza és a társadalmi élet erkölcsi tanításának a kérdését.

Az általános rész elején mindjárt azt a kérdést veti fel, hogy hozzájárulhat-e a tanító a növendékek erkölcsi neveléséhez és gyakorolhat-e reájuk erkölcsi befolyást? Itt számot vet azzal a gyakori, különösen angol ellenvetéssel és sokszor kísértő nehézséggel, hogy a cselekedetekben az utánzás fontos szerepet visz; hogy a tanuló sokszor sokkal hamarabb és szívesebben utánozza a vele egykorú, hozzá hasonló társakat, mint a tanítót és hogy a társak utánzása gyakran káros, még pedig annyira, hogy néhány óra képes lerombolni néhány esztendei nevelői fáradság minden jó eredményét; számot vet mindezzel annál inkább, mert érzi, hogy a mai lázasan előretörtető korban kevesebb az egyes generációk között a fejlődési folytonosság, mint volt bármikor. Az idősebbek a szülők, az előljárók, a tanítók követő tiszteletének az öntudatos megalapítására, tehát még inkább annak megvédésére, egy bizonyos fokon túl rosszalja

Bontroux a hirhedt rousseaui barátságot vagy legalább is nem ajánlja csak azt. Szerinte az ilyen viszony erőltetett és természetellenes, mert a pedagógus és a jóbarát minden hasonlóság mellett is annyira különbözik egymástól, hogy a különbség látszólagos eltüntetése ámítja a gyermeket és előbb-utóbb felébreszti benne a bolondítás kellemetlen megérzését. Ő az egyformaság és a közösség helyes megértetésére tartós és biztos megéreztetésére és a közösségen alapuló életreszóló példaadó befolyás lehető legjobb elérésére leginkább azt ajánlja, hogy az egyenlően kötelező kötelességet, törvénytiszteletet és igazságot helyezzék előtérbe. Ezt ajánlja, mert a kötelesség és a törvénytisztelet a legszorosabb, legtiszteletreméltóbb és legkevésbbé önkényes kapocs ember és ember s így a kicsi és a nagy között is, meg mert ennek a demonstrálása áll legközelebb már a gyermek eszéhez, szívéhez is. Beismeri, hogy éppen a dolgok természetes rendjének a megítélésénél nagy szerepük van a társaknak, akik játszó- és sétáló-pajtások, tanuló- és élettársak, de azért nem ismeri el, hogy a tanítónak csak a tanításra kellene szorítkoznia. Ragaszkodik hozzá, hogy a tanító kivegye a maga részét ebből a másik életből is, még pedig a dolgok rendes menetének az irányításán kívül leginkább azzal, hogy törekedjék minden lázító uralkodási vágy és igény nélkül egyszerűen és természetesen, vonzóan és utánzásraméltóan, átsugárzó lelkiismeretességgel és tevékenységi kedvvel mindenkinek a használára lenni. Elsősorban ebben látja ő is legfőbb feltételeit az életrevaló akció, az iskolai életen túl is élő és az egész lelket, meg az egész környezetet át- meg átjáró befolyásnak.

Noha azonban megkívánja ezt is, azért még éppenséggel nem elégszik meg magával az élettel és a példával, sőt még az iskolai példák okszerű, vezetésszerű felhasználásával sem. Egy pillanatra sem vonja kétségbe, hogy az erkölcs tekintetében a gyakorlat a cél és az elmélet az eszköz; nem mellőzi azokat, akik szemükre vetik a franciáknak, hogy inkább okoskodó, tudós, nem egyszer szofisztikus tanulókat nevelnek, mint lelkiismeretes, akarni tudó jellemeket és nem vonja kétségbe, hogy aki jót akar tenni, az mindenekelőtt tudjon akarni, de viszont hangsúlyozza azt is, hogy aki tenni akar, annak ismernie kell a kötelességeit, az akaratkifejtés módjait és a célhoz vezető eszközöket, mert máskép nem használhatja fel jól az akaratát.

És éppen azért, mert ezeket az ismereteket olyan fontosaknak tartja, súlyt vet azok közlésére, vagyis az erkölcstanra, illetőleg az erkölcsi tanításra is. Ez a tanítás azonban az ő szemében — aki pedig másutt a lelkesítő érzéseknek is nagy tért juttat — csak akkor igazi tanítás, ha tárgyilagosan jár el, ha tényeket közöl; tárgyilagosan beszél határozott és kétségbe-

vonhatatlanul világos kötelességekről; ha így tárja fel a jelen társadalmának az életföltételeit; ha így érinti azokat az életbevágó kérdéseket, melyek közöttünk forronganak; ha így sorolja fel azokat az okokat, melyekből nyilvánvalóan kitünik, hogy ez és ez a megoldás nagyon törvényes és hogy egyszersmind ez a legigazabb és legigazságosabb is Ennek a tanításnak szerinte ki kell zárnia minden muló érzelmi hatást, minden gyors, de felületes, érzékenykedő fellobbanást; ennek távol kell állnia minden prédikációtól, pathosztól és szónoklattól, noha benne a tanító nem az emlékezetéből, hanem a lelkéből szól; ennek úgy kell dolgoznia, hogy az észt indítsa meg és az egyénin felül álljon, hogy a tanuló intelligenciájába olyan ismereteket és eszméket vessen be, melyek annál mélyebb nyomokat hagynak, minél áttetszőbb éppen maga a benső igazságuk! Ugyancsak azért, mert itt ilyen nagyon valódi ismeretekről van szó, szükségesnek tartja, hogy a tanító időről-időre egy-egy kedvező pillanatban összefoglalja a tanultakat bizonyos számú világos és szabatos pontozatban, melyek az emlékezetnek s az ítéletnek biztos és meghatározott támaszul szolgálnak; nagy szerepet tulajdonít tehát életünkben azoknak az életszabályoknak, melyek mozgásba hozzák az emlékezetünket és vezetik a gondolkozásunkat, de ezeket a formulákat csak akkor becsüli, mikor társul velük az a biztos tudat, hogy a gondolkozástól nem mentenek föl bennünket és hogy csak egy-egy megrögzített pillanatot jelölnek abban a végtelen haladásban, melyet az ész az igazság keresésében megtesz.

Így megállapítván, hogy a tanító igenis gyakorolhat erkölcsi hatást a tanulókra és hogy ebben a hatásban a tanítás nagyon jelentős, nem felejtkezik meg arról a kérdésről sem, hogy van-e a tanítónak, sőt van-e akár még a szülőnek is egyáltalában joga az ilyen befolyáshoz?! Nem elnyomás-e ez? Nem az-e a tanuló legjobb fejlődése, ha akadály nélkül fejti ki és érvényesíti tehetségeit? Az erkölcs nem hagyományoknak és szokásoknak, nem társadalmi és egyéni törekvéseknek, nem benyomásoknak és érzelmeknek a kodifikálása-e és ez nem egyéni és magánügy-e? Nem legilletékesebb-e ebben kinek-kinek a saját maga természete és temperamentuma? Szabad-e paranccsal szabályozni az erkölcsöt, mikor érzést nem lehet kierőszakolni? Ezekkel a kérdésekkel szemben vallja a régiekkel, hogy a társadalom egyrészt nemcsak természetesen és szükségképen van, hanem egyúttal olyan erényeket, szépségeket és tökéletességeket hoz napfényre, melyeket egyének magukban nem tudnak megvalósítani, másrészt egész felsőbb hatalma kifejtéséhez megkívánja, hogy alkotó egyénei alávessék magukat neki; hogy tőle kapjanak irányítást; hogy nagyságát és felvirágzását előmozdítsák; hogy az egyén

legjobb java a társadalom legyen és hogy az ifjút az iskola is öntudatosan és céltudatosan, elsősorban a társadalom hasznos tagjává nevelje. Elismeri, hogy a virágzó társadalom ideálja, a társadalmi fejlődés iránya nem az egyformaságon alapuló mechanikus összetartás, hanem a különböző, egymást kiegészítő egyének organikus szervezkedése, de ez utóbbi szervezetben is ismer olyan közös javakat, melyek az egyéni érdekek háttérbeszorulását kivánják meg. Az ilyen önfeláldozást is kivánó közös törvényekre, általános igazságokra visszavezethető társadalmi szervezet befolyását elengedhetetlen föltételnek tartja különkülön is minden egyén egyéni fejlődésére, lelki gazdagodására és tökéletesedésére. Magáévá teszi Ritchie Dávidnak azt a mondását, hogy ember az igazi énjét nem fejtheti ki és nem juttathatja érvényre máskép, mintha másokért dolgozik s állítja, hogy őszintének lenni annyi, mint összhangban lenni ezzel a jobbik eszünkkel. Állítja mindezt már csak azért is, mert az önállóságban éles megkülönböztető határt von eredeti egyén és egyéniség között. Eredetiség az ő szemében csupán olyan tulajdonságoknak olyan összesége, amely minden mástól eltér és amely nem csupán az ember sajátja, de az egyéniség már olyan eredeti egyén, aki teljesen tájékozottan, határozottan irányban fejt ki nemes tevékenységet és akinek a tevékenységében az összes tökéletesedés, vagyis a legigazibb emberi érvényesül. Mivel ilyennek becsüli az egyéniséget, természetes, hogy mindenekelőtt ennek a kifejlődéséhez hív segítségül erkölcsi tanítást, de különösen ehhez olyat, mely nem dresszura, hanem amely éppen a közbelépéssel, a mentül kevésbbé észrevehető közbelépéssel még meg is védi az egyén autonómiáját, mert a lelkiismeretét ébreszti fel és azt erősíti meg. Hasonlóan magyarázza az erkölcsi nevelésben és az erkölcsös életmódban a tanító és a lelkiismeretes megfontolás mérsékelt, óvatos szerepét, mint ahogyan az eszthetika pszichologusa magyarázza az öntudatát az alkotó fantáziában.

Ezek után rátér arra, hogy milyen főelv legyen az erkölcsi tanítás anyagának az alapja, vagyis hogy milyen szellem vezesse az erkölcs tanítóját akkor, mikor az emberi törekvés meg cselekvés jelenségeiből kiválasztja a legtanulságosabbakat és azok lényegét megismerteti?! A vallásos felfogást nem tudja összeegyeztetni a céljával, mert a vallás a természetfölöttire, meg a vitatkozás, kételkedés nélküli hitre támaszkodik és ritkán igyekszik természetes törvényekre visszavezetni azt, ami csodálatosnak látszik. A szokásos értelemben vett tudomány sem felel meg neki, mivel ez adott tényeket, kész törvényeket, állandó vonatkozásokat, meg összefüggéseket kutat; mivel ez csak magyaráz és figyelmen kívül hagyja a normativ tudást; mivel ez

szabatos és biztos akarván lenni, csak a valóságot és az érzékelhetőt kutatja ki. Az ő véleménye szerint az emberi élet a tudományos módszerhez annyira összetett és változó, hogy akárhányszor éppen olyan megfoghatatlan részlete siklik el előtte, mely ténylegesen ugyancsak nagyon fontos: továbbá az emberi lélek jelenségei egyenkint a legpontosabban megállapítva is a maguk összeségében olyan meglepő átalakulásokon mennek át, melyek tudományos eszközökkel előre soha meg nem állapíthatók. Ha addig kellene várnunk a cselekvéssel, míg a cselekvés körülményeiről, tényezőiről és eredményeiről biztos tudományos számításaink lennének, akkor soha elhatározáshoz nem jutnánk, nem különösen akkor, ha a lehetőség mellett a helyességet is óhajtanók tisztázni. Meggyőződése, hogy nagy elhatározásainkban nem vezethet bennünket semmi más, mint egy igazi emberi erő, az ész, az okosság, a józanság: a francia raison! Az észnek tulajdonítja azt a gyors és összefoglaló tekintetet, mely látja és értékeli a dolgokat és amelyet a tudomány megerősíthet, de amely mégis lényegesen különbözik a tudományos ismerettől. Az ész képes létrehozni a cselekvésben és az ismeretben a haladást és ha ezt létrehozza, akkor visszahat saját magára, úgy hogy nagyranöveszti és határozott irányba tereli a képességeit. Az ész egy-egy adott pillanatban képviselheti a tudomány és az élet összes bölcseségét; összesítve magában foglalhatja minden mély és egyszerű gyakorlati és elvontan számító emberi intelligenciának minden összeszőtt-font eredményét. Az ész létezése és haladása föltételez bizonyos közvetlenséget az életben és a tudományban egyaránt; az ész fegyelmezi az érzelmet is, de egyszersmind meg is becsüli azt, mint természetes és pótolhatatlan mozgató erejét az emberi tevékenységnek!

A cikk a továbbiakban a vallás, a haza és a társadalom erkölcseinek az iskolai tárgyalásáról szól. A legeslegfőbb elve itt is a jövő generáció haladó erejének, az egyén és a társadalom kölcsönös emelésének, az egymást támadó áramlatok között a megfontolt, öntudatos és lehetőleg gyors cselekvésnek a biztosítása. Ennek a legfőbb célnak az elérésére különösen két olyan véleménye van, mely minden egyes részletre is jellemző és kiterjeszthető. Az egyik arra vonatkozik, hogy hogyan járjon el a tanító különböző erkölcsi felfogások előadásainak a végeredményeinél, a másik pedig azt taglalja, hogy miben rejlik minden kisebb-nagyobb társadalmi változásnak a legvalószínűbb sikere és miben rejlik a meggondolatlan, nyers forradalmi átalakulásnak a legnagyobb veszedelme. Az elsőben rosszalja azt is, ha a saját szubjektiv felfogását közli és indokolja anélkül, hogy azt bárkire is rá akarná parancsolni; legmegfelelőbb maga-

tartásnak hirdeti, ha azokat az eszméket hozza tanulói tudomására, melyek általánosan uralkodnak abban a közösségben, melynek tagja és amelyek elengedhetetlen föltételei azon közösség létének, jellegének, a mindenségben elfoglalt helyének; ha úgy jelenik meg, mint annak a közösségnek a képviselője és ha ellenállhatatlan erővel igyekszik annak a védőivé avatni a fiatalokat is; ha arra törekszik, hogy azt a közösséget minél nemesebb, kitartóbb, elevenebb élet hassa át. A másik véleménye pedig az, hogy a társadalmi változásokban forradalmi az a felfogás, mely csak ellentétet ismer a meglevő és a kívánatos között s amely azzal akar segíteni a nyomorúságokon, hogy le akar rombolni minden létezőt. Ezt a felfogást elítéli, mert a sok tekintetben világosan káros rombolásnak az eredményei is kiszámíthatatlanok, azután meg, mert a meglevő keretek között is szokásos, megszokott, természetes fejlődéssel is érvényesülhetnek új irányok, sőt azokban mindig nagyobb és nagyobb tért foglalhatnak és mindig átalakítóbban hathatnak s végre, mert mindennek, ami él, ami energikusan harcol a létéért, van valami létjogosultsága, van valami felhasználható előnye, míg ellenben minden túlzás hiba, minden túlhajtott törekvés ellentmond önmagának! Át meg áthatja az az igazság, hogy az egész emberi élet békítő megegyezések sorozata; összeegyeztetése a test és szellem, az elmélet és gyakorlat, a tudomány, művészet és vallás, az egyén és társadalom, a haza és emberiség, az állam és egyesületek, a szabadság és szervezkedés érdekeinek; megállapodik abban, hogy a legszebb, legerősebb, legészszerűbb, legemberibb és legemberségesebb társadalom az, mely a legtöbb és legváltozatosabb energiákat egyesíti és harmonikusan rendezi.

Végül azután egy még összefoglalóbb és még tágabbkörű célt tűz ki irónk az erkölcsi nevelés, tanítás elé, azt tudniillik, hogy képessé tegye a tanulókat nagy emberi tervek megalkotására és megvalósítására s hogy fölelevenítse és gyakorlatilag is érvényesítse azt a szintén régi, de sokszor elfelejtett mondást, hogy: ember vagyok és semmi emberit sem tekintek úgy, mint tőlem idegent!

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Olvasóinkhoz! Midőn a mai füzettel folyóiratunk *harmincadik* évfolyamát indítjuk meg, nem tehetjük azt némi megindultság, némi elfogódás nélkül. Megindultságunk a multnak szól. Ott állottunk a folyóirat bölcsőjénél, s az alapítók közül csak magunk állunk még munkában mellette. Kit más munkakör szólított el, ki nyugalomba vonult s többet közülük immár a sír nyugalma övez. Péterfy Sándor, Sebestyén Gyula, Komáromy Lajos, Szarvas Gáborné felétek száll köszönetem, Zirzen Janka, Rybár István, Mendlik Ferenc felétek a bánatos megemlékezés áhitata! Mennyi reménnyel, milyen buzgósággal milyen örömmel indítottuk útjára ezelőtt harminc esztendővel az első füzeteket. Az első, *a ma is egyetlen* nőnevelésügyi folyóirat első füzeteit! Az azóta lefolyt küzdelmes harminc esztendő sok reményünket tette semmivé, sok hiváló munkatársunk kezéből csavarta ki a tollat: csak folyóiratunk feladatai iránt érzett lelkesedésünket nem csökkentette. De mégis elfogódással tekintünk a jövőbe. Lesz-e tovább is erőnk arra a munkára, melyet 30 esztendőn át a folyóirat érdekében kifejtettünk s velünk lesz-e továbbra is munkatársaink s olvasóink rokonszenve, hogy támogatásával a folyóirat fennmaradását biztosítsa; velünk lesz-e az ifjú tanítványok serege, kiknek kedveért megindítottuk a lapot, hogy őket nőnevelésügyünk javára közös munkában egyesítsük?

Midőn köszönetünkkel felkeressük mindazokat, kik a mult küzdelmeiben segítségünkre voltak, s midőn tőlük a szíves támogatást jövőre is kérjük: a fiatalokra esik tekintetünk. Nekik kell munkába állaniok, nekik kell a folyóirat jövő fennmaradását biztosítaniok. Olyan folyóiratra, mely a magyar nőnevelésnek és a nőneveléssel foglalkozóknak érdekeit híven és önzetlenül szolgálja, ma ép oly szükség van mint volt 30 évvel ezelőtt. Hazánknak, nemzetünknek szolgálunk fenntartásával. Abban bízva, hogy folyóiratunk régi barátai jövőben is velünk tartanak, kérve-kérjük a «fiatalokat», hogy önkényt vállalt szent feladatunk teljesítésében ők is jöjjenek segítségünkre.

A szerkesztő.

*

Nemecskay Irma nyugalomba vonulása. A kartársi szeretet ünnepet ült; a maga egyszerűségében kedves, megható ünnepet. Lehetett volna ez az ünnep széleskörű, nagyszabású. Megérdemelte

volna az ünnepelt, de maga kérte kartársait, hogy a tervbe vett nyilvános ünneplésről mondjanak le. Egyszerű keretben, egyszerű módon ünnepelték tehát; így volt igaz, bensőségteljes, megható. Búcsúzott egy tantestület egy kartárstól, ki 37 esztendei sikeres munka után nyugalomba vonult. A tantestület a VI. szív utcai közs. el. népiskola tantestülete. A nyugalomba vonúlt kartárs *Nemecskay Irma*. Közel három évtizedig volt tagja a nevezett tantestületnek; egyik legkiválóbb tagja, aki az iskolai munkán kivül dolgozott a közügynek is; résztvett a tanítóegyesületek munkájában éppen úgy, mint a tanügyi irodalomban. December 8-án felkereste a Tanítónők otthonában — a szeretet hajlékában — az iskola tantestületének küldöttsége (számszerint 14-en), élén Sretvizer Lajos igazgatóval. Felkereste, hogy annyi évi együttmunkálkodás után kifejezést adjon nagyrabecsülésének, szeretetének, hogy üdvözölje őt abból az alkalomból, hogy a «csendes Otthon»-ban megkezdte az ő «utolsó szünidejé»-t. Szívből kivánjuk, hogy nagyon-nagyon hosszú ideig tartson ez a szünidő. Sretvizer Lajos, igazgató a következő beszédet intézte ez alkalommal az ünnepelthez:

«Igen tisztelt Nagysád, kedves Kartársnőnk! Dicső patrónájának szent ünnepén tisztelgünk ma ebben a kedves hajlékban. A szív-utcai el. iskola tantestülete megbízott bennünket, hogy mindnyájunk őszinte tiszteletét és igaz szeretetét tolmácsoljuk Nagysád előtt azon alkalomból, hogy bucsút mondott annak a pályának, melyen hosszú evek során mindig lelkes ügybuzgalommal fáradozott.

Tantestületünk csupán erkölcsi kötelességet teljesít, mikor lerója nagyrabecsülésének köteles adóját kiváló kartársának elévülhetetlen érdemei iránt. Mert, aki mind Nagyságod is, a népnevelés ügyét úgy a szakirodalom, mint a gyakorlati téren egyaránt oly nemes lelkesedéssel, oly lankadatlan ügybuzgósággal, oly páratlan kötelességtudással szolgálta három évtizednél hosszabb idő alatt s aki elismert előkelő szellemi tulajdonságainál, alapos tudásánál s szép női jelleménél fogva a jobb társadalmi körökben is annyira kedveltté tudta magát tenni, az mindnyájunk hálás elismerésére, őszinte tiszteletére érdemes. Azt kivánjuk, hogy kísérje Nagyságodat nyugalmában a jól és becsületesen végzett nemes munkásság fölemelő, tiszta öntudata. Őszintén kívánjuk, hogy derítsen fényt további s még hosszú életére az a tudat, hogy a nemzeti kultúráért vívott harcban a reája eső részt derekasan elvégezte. Fogadja tőlünk szívesen ezt a szerény emléktárgyat. Magyaros motivumú emléket nyújtunk a derék magyar honleánynak. Búcsúzni azonban nem fogunk. Nem akarunk búcsúzni, mert biztos hisszük, hogy ezentúl is össze fognak majd bennünket kötni a multak kedves emléke, s össze fog fűzni bennünket továbbra is a kartársi szeretet aranyszála.

Adja a Mindenható nagy Isten, hogy ez még nagyon soká így legyen.»

Nemecsky Irma mélyen megindultan a következő szavakkal válaszolt a szíves búcsúbeszédre: «Mélyen tisztelt Igazgató úr! Kedves Kartársaim! Melegen át tudom érezni a jelen pillanat jótékony, felemelő hatását, de megköszönni méltóképen, ékes szavakban nem bírom. Biztosítom azonban, hogy mindenkor kegyelettel fogom őrizni

amaz iskola kedves emlékét, ahol évek hosszú során át dolgozhattam örömmel, ambicióval, egy műveltlelkű igazgató oldalán, aki példájával buzdított, szívjóságával segített, és mindig megbecsülte a jól végzett munkát, hiszen elsőrendű munkása ő maga is az iskolának. Hálás szeretetem kiséri őt mindvégig. És hű szívvel emlékszem kedves pályatársaimról, akik velem egy sorban ott küzdöttek és bízvabíztak; békés egyetértésben, egymást megbecsülve, nem zavarták egymás lelki harmóniáját. Isten áldja meg Önöket; és ha majdan fáradtan pihenni térnek Önök is, élvezzék az utolsó szünidőt kedves családjuk körében oly gondtalanúl, oly békés megnyugvással, mint ahogy én élvezem itt e csendes Otthonban.» (Midőn e kedves ünnepről való megemlékezést közöljük, a nyugalomba vonult kedves pályatársnak a magunk részéről is édes, megelégedett pihenést kivánunk. *Szerk.*)

*

Rein a jellemnevelésről. A szépség gondolata a jellemképzés hathatós eszköze. Schillernek e mondását idézi *Rein* a jénai tanfolyam igazgatója egyik előadásában. Előbb futó, de nem felületes tekintetet vet a letünt korszakra, ezek uralkodó eszméire. Volt idő, midőn a hit szempontjából itéltek meg mindent. A természettudomány tekintélyének emelkedése idején sem mosódhatott el a hit ereje. A természettudomány nem képes okát adni, hogy mivégre él az ember. A hit szerepe marad, hogy e hézagot kitöltse. A természettudomány az Isten létének problemáját sem tudja megoldani. Megint csak a hit segítségére szorúl. A művészet varázsa is bűvkörébe vonja a gondolkozókat. Ha elfogadják a művészetet a nevelés alapjául, nagyon ingadozó alkotás lesz belőle.

Igaz, hogy a nevelés arra törekszik, hogy a szép iránt való érzéket fejlessze az emberben, talán arra is, hogy szép embereket neveljen és ha meg is engedjük, hogy ezt elérjük az eszthetika segítségével meg kell vallanunk, hogy ha ezt el is érjük, egyebet nem. A nevelésnek pedig nem lehet ez egyedüli célja. Legalább is jó embert is kell nevelnünk. Erre már alkalmatlannak bizonyul az eszthetika. Aztán meg kinek ez a szép, kinek az. Már az öregek is megmondták, hogy az ízlés különböző. *Kant* mondja, hogy a bölcsészeti elvek mélyen benyomulnak az életbe és maradandó hatást gyakorolnak a jellem kialakulására. Magát a jellemképzést a legnagyobb nevelői feladatnak tekinti Herbart. A Herbart-iskola mai feje, *Rein* természetesen osztozkodik Herbart véleményében. Teheti ezt, annyival inkább, mert nem is képzelhetünk számbavehető pedagógust, ki tagadja a jellemképzés fontosságát. Igen ám, de sok út vezet Rómába! *Rein* maga három utat különböztet meg. Az egyik az, mely Epikureusi irányban halad és az egoizmust, az önösséget tűzi ki céljául. A másik Aristotelest ismeri atyamesterének és a hasznossági elveket követi. Ez az utilitárius irány. A harmadik Plátó szellemében indul meg s a keresztyéni érzés fonalán az altruizmushoz ér. Ez tehát nem a maga hasznát lesi, inkább a más bajával törődik. Ez az igazi, az erkölcsi jellem. Csupán ilyen jellemes emberek biztosíthatják az egészséges társadalmi életet. Örökös tusát vívnak az ember kebelében az

individuális és szociális ösztönök. Az individualizmusnak is meg van a maga jogos érdeke. Helytelen e szerint teljesen elnyomni az egoizmust. Csupán korlátozni kell, persze okosan. Úgy, hogy a szociális érdek ne vallja kárát; úgy, hogy az egyik kiegészítse a másikat. Ehhez mindenek előtt belátás és az a lelkierő szükséges, melyet akaratnak nevezünk. Az akarat kezdetleges állapotában ösztön gyanánt jelentkezik. Valójában az ösztönérzés. Ebből megérthetjük, hogy az akaratban is benne rejlik az érzés. Aki akar valamit, az természetesen gondol, arra, amit akar. Hogy okos legyen az akarata, evégből jól kell megforgatnia azt az eszében, vagyis megfontolnia. Tehát a helyes akarat, a nemes érzés és az okos gondolat egybeforradása, harmoniája. Az érzésnek nemesítése, a gondolkozó erőnek az élesítése a nevelés rendeltetése. Ennélfogva a nevelés rendeltetése az akarat képzése. Köztudomású, hogy az érzelem világa szörnyen ingatag, ami miatt nagyon is reá szorul a kormányzásra, a szabályozásra. *Rein* az ő ismert tudományos műveltségével boncolgatja Kant, Herbart tanait a pszichologiai igazságokat, mindezzel azonban csupán az elmélet körében mozog. Aki azt remélte, hogy gyakorlati útbaigazítást nyer tőle, arra nézve, hogy mely módszertani eljárással nemesítsük az érzéseket s hozzuk összhangba a gyermek gondolatvilágával, mely úton-módon* és micsoda eszközökkel képezzük a jellemnek alkotó elemét az erkölcsös akaratot, az hiában remélt.

Havas Irma.

*

A kineszteziás irás-olvasásról.* Ha a gyermeket számolni akarom tanítani, nem elég, ha én tudok számolni. Nem elég tudnom, hogy ötszöröt huszonöt, tudnom kell azt is, hogy miért. Ez egészen világos nemcsak a tanító, hanem még a laikus előtt is, mert hiszen mindenki tudja, hogy öt ötösből hogyan épül fel a huszonöt. Nem kell magyarázni, hogy abból az öt téglából a gyermekkel is fel kell építtetnem a huszonötöt, ha meg akarom tanítani az ötször ötre. S azt az épületet ismét köveire kell bontanom, ha meg akarom értetni, hogy a huszonöt öt ötösből áll. A felépítés, a szétbontás miként je oly egyszerű, oly világos, hogy ahhoz magyarázó szó sem fér.

Ha írni, olvasni akarok tanítani, nem elég, ha én tudok írni és olvasni. Nem elég, ha én tudom, hogy ez a szó: «asztal» öt kőből, (öt hangból) épült fel, s nem elég, ha én erre az öt kőre fel tudom építeni a szót. A *gyermekkel* kell szétbontatnom is felépíttetnem.

Tudvalevő dolog, hogy ebben a szétbontásban és felépítésben áll az írás- és olvasástanítás voltaképeni nehézsége, nem pedig a betűk felismerésében és rajzolásában. Ám ennek a szétbontásnak és felépítésnek a miként je nemcsak a laikus, hanem még a tanító előtt sem világos. A tanító maga sem tud róla számot adni, *hogyan* bontja szét hangokra a szókat, ha ír, és *hogyan* kapcsolja össze a hangokat, ha olvas.

* E tanításmódot *Szász Irén* a M. D. E. tanítónői szakosztályában ismertette. Addig is míg cikkét közölhetjük, adjuk a jelenlegi rövid ismertetést. *Szerk.*

Hogyan vezesse rá most már a gyermeket olyan működésekre, amelyeket maga se ismer? A tanítónak meg kell ismernie szerveinek az írásnál és olvasásnál kifejtett működését, különben meg nem tanítható a gyermeket ugyanazon szerveknek ugyanolyan használatára.

Állapítsuk meg tehát először, micsoda szervek működnek az írásnál és olvasásnál.

Az írás a *beszéd* ábrázolása, az olvasás az írásnak élő *beszédre* való változtatása. Írásnak, olvasásnak forrása tehát a *beszéd*. A beszéd aktív működés, a beszélőszerveknek, — tüdőnek, gégének, szájnak — összrendezett mozgása. És mégis az írás-olvasás tanításnak minden eddigi számbavehető módszere a halláson alapul, mintha bizony a beszédnek a szerve a *fül* volna.

A fül a beszédnek — s így az írás — és olvasásnak is — nem eszközlője, hanem csak ellenőrzője, — s mint ilyen is, csak igen mellékes s egyáltalában nem nélkülözhetetlen járuléka. Ha nem így volna, a süketek meg nem tanulhatnák sem a hangos beszédet, sem az írást-olvasást.

A hallás *passiv* működés, a beszéd *mozgás*. A fonomimika minden sikerét annak tulajdonítom, hogy az olvasástanításba mozgási elemeket vitt be. A kézmozgásokkal a beszédszervekben *együttmozgásokat* vált ki s így — öntudatlanul és közvetve — a gyermek beszédszerveire hat. A kinesztéziás módszer nem közvetett és öntudatlan, hanem *egyenes* és *tudatos* hatást gyakorol a gyermek beszédszerveire, nem a kéz, hanem a beszélőszervek mozgásaihoz kötvén a betűalakokat.

Minden beszédhangnak a beszélő szervek egy bizonyos meghatározott állása felel meg. Ha kimondom ezt a szót «asztal», beszédszerveim egymás után öt különféle állást vesznek fel. Az egyik állást a másikkal átmenő mozgások kapcsolják össze. Állítom, hogy — leírván a szót — annak hangokra tagolódását nem a fülemmel, hanem beszélőszerveimmel érzem meg. Emellett bizonyít — sok egyebek között — az az érdekes tapasztalásom is, hogy a selypesen beszélő gyermek selypesen is ír. A selypesen ejtett szónak a helyesírását csak sokszori látással és gyakorlással tanulja meg; olyanformán, mint ahogyan a tisztán beszélő gyermek pl. a «látszik» szó helyesírását. Pedig a selyp gyermek is jól hallja a hangokat, ha tehát a hallása vezetné, nem szabadna hibáznia.

Hogy pedig — elolvasván a szót — az öt hangnak az egybekapcsolását a beszédszerveimmel végzem el: az már annyira világos, hogy semmiféle erősítésre nem szorul. Senki sem fogja azt mondani, hogy az ember *nem a* szájával, hanem a fülével olvas.

Mindezekért az írástudás érdekében a gyermeket *beszédszervei működésének a megfigyelésére*, az olvasástudás érdekében beszédszerveinek *öntudatos használatára* kell megtanítanom. Ez a tanítás *nem a halláson*, hanem a *tapintáson* vagy másképen, *izomérzésen, mozgásérzésen* alapul. A betűket nem a hallási hangképzetekkel köti össze, hanem a beszédszervekben létrejövő izomérzésekkel. Megtanítja minden egyes hangnak a képzését, s aztán megfigyelteti a kimondott szóban az egyes hangoknak megfelelő mozdulatokat, szájállásokat. Így bontja hangokra a szót: így írat! Az egyes betűképeket a beszéd-

szervek megfelelő állásával kapcsolván össze, megmutatja az egyes állások közti átmenő mozdulatot. Így kapcsolja össze a hangokat: így olvastat.

Aki pedig ezzel a módszerrel akar írni-olvasni tanítani; annak nagyon jól kell tudnia a fonétikát.

Játékot, tréfát annyit vihet bele ennek a módszernek az alkalmazásába, amennyit akar. Különben minden ilyen itt leírt hangoztatási gyakorlat a gyermek szemében csupa játék. Nehéznek csak addig látszik a tanító előtt, amíg a fonétikát át nem tanulmányozta és amíg a hangoknak a képzését magán ki nem próbálta.

Szász Irén.

*

Előadások a gümőkórról. A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége kötelességének tudja, hogy a maga részéről is mindent elkövessen a magyar népet pusztító, rettenetes ellenségének, a tüdővésznek legyőzésére. A mult esztendőben is kerek százezer fiatal, munkabíró esett áldozatául, holott e rémes betegség ellen való védekezés éppen nem lehetetlen. Minthogy a védekezés foganatosítása a családban, a dolog természeténél fogva, nagyrészt a nőkön áll: a védekezésre, valamint a kór tüneteire elsősorban a nőket kell alaposan kioktatni.

E feladatra vállalkozott a Magyar Nőegyesületek Szövetségének fölkérésére *dr. Okolicsányi-Kuthy Dezső* egyetemi m. tanár úr, a tuberkulózis elleni küzdelemnek európai hirű harcosa, ki f. 1909. évi január hó folyamán a Társadalmi Múzeum termében a gümőkórról és a tuberkulózis elleni védekezésről kitűnő vetített képekkel és a Társadalmi Múzeum idevágó gyűjteményével illusztrált előadás-sorozatot tartott.

E tanulságos előadás sorozat részletes műsora a következő volt: 1. A gümőkór okozója s a betegség ösmertetése. 2. A gümőkór elterjedése és jelentősége. Öröklékenység és hajlamosság. 3. A ragályozás, mint a gümőkór legfőbb terjesztője. A tuberkulózis hajlandósága gyógyulásra. 4. A gümőkór elleni védekezés. Az egyén, hatóságok és a társadalom részvétele a harcban. 5. Összefoglaló előadás a négy előbbiről. Úgy tudjuk, hogy ez előadásokat, melyek Budapesten is nagy közönséget vonzottak, vidéken megismétlik.

*

Az ujpesti polgári leányiskolával kapcsolatosan *női kézimunka tanfolyamot* szerveztek. A tanfolyam most a vallás- és közoktatásügyi miniszter tartja fenn, de a felügyelet és ellenőrzés jogát a kereskedelemügyi miniszterrel együttesen gyakorolják. A tanfolyam szervezetét és tantervét is közösen a kereskedelemügyi miniszter 69,616 és a közoktatásügyi miniszter 112,488. szám alatti rendeletével bocsátották ki. A tanfolyam a budapesti Állami Nőipariskolák mintájára szerveztetett s a polgári leányiskolával közös igazgatás alatt közös épületben van elhelyezve.

*

A Tulipán-Szövetség Magyar Védőegyesület magyar iparpártoló mozgalma nagy erősséget nyert az országos háziipari szövetkezettel, amely gyakorlati alapon indul győzelmes hadjáratra, amikor a magyar anyag, magyar kézzel készített ipartermékeit állítja szembe a milliókat elnyelő idegen ipartermékekkel *Kossuth* Ferenc, *Szterényi* József, *Batthyány* Lajosné—*Andrássy* Ilona grófnő és a mágnásvilág hölgyei buzgólkodnak a szövetkezet céljainak biztosításában. A legnagyobb elismerés hangján kell szólanánk *Apponyi* Sándorné grófné fáradhatatlan tevékenységéről, aki gyakran ellátogat a Tulipán-Szövetség pipere-tanfolyamára, amely fölveszi a versenyt a külföldi díszkosárkákkal. *Bajza* Margit, a tanfolyam vezetője, több olyan kosártipust tervezett, mellyel szépség, eredetiség és olcsóság dolgában is versenyre kelhetünk a külfölddel. Most a dob-utcai leányiskola napközi otthona foglalkozik készítésével, ahol a gyermekek naponta nyolc-tíz fillért megkereshetnek vele. Ennek és a művirágkészítő-műhelynek megtekintésére megjelent *Apponyi* Sándorné grófné a dob utcai iskolában, ahol *Bán* Dezsőné, a Tulipán-Szövetség VII-ik kerületi fiókjának elnöke és várbogyai *Bogyay* Kálmánné fogadta. A grófné három óránál tovább időzött az iskolaépületben. Meglátogatta a napközi otthonok csoportjait, a háztartási iskola konyháját és osztályát, mindenütt élénken érdeklődve a tanítás iránt. A napközi otthon gyakorlati irányú foglalkoztatásáról és a konyháról azt a megjegyzést tette, hogy ez az igazi és célravezető eljárás arra, hogy a jövő generációt a gyakorlati életre készítsük elő és a családba és a nép életébe a megelégedettséget és jólétet vigyük be.

*

A nők választójoga az anya szempontjából. A Feministák Egyesületében Ungár Dezsőné «A nők választójoga az anya szempontjából» címen felolvasást tartott, amelyre nagyszámú, nagyobbára női hallgatóság jelent meg.

Hangsúlyozta, hogy a családanyának a társadalomban csak kötelességei vannak, ellenben jogai nincsenek. Őt terheli a gyermeknevelés, a háztartás gondja és sok más egyéb kötelezettség, amellyel szemben valóban igazságtalanság a teljes jogtalanság. A férfiak abszolute nem akarják jogokban részesíteni a nőket, erre nézve itt van most egy érdekes adat, mikor az új választói reform két szavazatot akar biztosítani a háromgyermekes apának, a szülőanya ellenben szóba se kerül. A nőknek ez a politikai téren való jogtalansága szüli azután azt, hogy minden tekintetben háttérbe vannak szorítva. Alig van számukra néhány pálya nyitva, az egyetemen csak a tudomány bizonyos ágát sajátíthatják el, azt is csak rövid idő óta; a kereskedelmi téren nem adják meg a nőnek a kellő kiképzést, ugyancsak háttérbe szorítják az ipar terén is. Háború esetén a férfiak nem kérdezik az anyákat, hogy odaadják-e gyermekeiket, hanem a férfiak megszavazzák a katonákat s akkor semmi szavuk sincs azoknak, akik ezen katonákat szülték és fölnevelték. A nőknek joguk van arra, hogy saját sorsuk intézésébe beleszólhassanak, ezáltal nem lesznek a nők sem rosszabb anyák, sem rosszabb feleségek. Az előadás előtt Glücklich Vilma elnöki megnyitójában hangoztatta, hogy bár a Femi-

nisták Egyesületének tagjai nagyrészt családanyák, mégis azt mondják róluk, hogy a feministák mozgalma nem egyéb, mint néhány vén leány mozgalma, akik nem tudván férjet keríteni maguknak, ily módon akarnak szerepelni; pedig éppen ellenkezőleg: a feminizmus arra törekszik, hogy minden leányból hivatásához képest családanya legyen. Hangsúlyozza, hogy a feminista mozgalomnak kerékkötői maguk a nők is, akik nem képesek belátni, hogy az emberiségnek micsoda óriási előnye származnék a nők egyenjogusításából. Ungár Dezsőné éljenzéssel fogadott beszéde után vita következett.

*

György Aladár-alap a M. D. E.-ben. A M. D. E.-ben 1908 november 22-én hozott határozat értelmében az egyesület kebelében György Aladár-alapot létesítettek, a beteg tanítónők megsegítésére. Ez alap a következő összegek felhasználásából keletkezett: *a)* A cemétei üdülőház eladásából befolyt 4968 korona; *b)* a Nemzeti Nőnevelés e célra eszközölt gyűjtése és annak kamatai (6613. sz. M. O. K. T. takarékbetét-könyv) 90·45 korona. Vidéky Apollónia és Nemecskay Irma gyűjtése 127 korona; a régi üdülőalapra gyűjtött 739·55 korona. Összesen 5925 korona. Ebből kiadatott az *Emléktábla* költségeire 199 korona. Az alap tényleges vagyona tehát 5726 korona.

*

Halálozás. *A kecskeméti áll. polgári és elemi leányiskola* tantestülete bánatos szívvel jelenti, hogy szeretett kartársa, *Tóth Emil* áll. polg. leányiskolai rendes tanítónő december hó 7-én reggel 8 órakor, életének 35-ik évében meghalt. A sokat szenvedett kedves kartárs halotti szertartása dec. hó 8-án délután félhárom órakor volt a polgári leányiskola udvarán, ahonnan örök nyugvó helyére, Budapestre szállították. Meleg szeretettel aggódtunk érted sokszor, meleg szeretettel őrizzük emlékedet. Isten veled; nyugodjál immár csendesen!

*

A pozsonyi magy. kir. áll. tanítónőképző-intézet tanári testülete mélységes fájdalommal jelenti *Gerdenich Claudine rendes tanítónőnek* életének 31-ik évében, nyolc évi önfeláldozó, lelkes tanári működése után folyó évi január hó 15-én déli 11½ órakor a halotti szentségek ájtatos felvétele, hosszas és kínos szenvedés után Köpcsényben bekövetkezett gyászos elhunytát. A megboldogult földi maradványait f. évi január hó 17-én délután 3 órakor a pozsonyi Szent-András-temető halottas kápolnájából, a róm. hath. egyház szertartása szerint újolag beszentelve, nagy részvét mellett tették örök nyugalomra.

IRODALOM.

A MODERN PEDAGOGIA UTJAIN. TANULMÁNYOK Irta dr. *Weszely Ödön.* Kiadja a Franklin-Társulat, 1909. 442 nagy nyolcadrét lap. Ára 8 korona.

Weszely könyve *nagy* könyv. Azok közül való, amelyektől első tekintetre meg szoktunk ijedni. Milyen *nehéz* lesz a könyvet kézben tartani s milyen nehéz lesz a hosszadalmas fejtegetések végére érni! Kellemes csalódás ér azonban ha a könyvet felemeljük; terjedelméhez képest pehelykönnyű az s teljességgel nem fárasztó a kézben tartása. Ez a Franklin-Társulat érdeme; jó, könnyű, fénytelen papirost adott a könyvhöz; sőt szép betüket és tiszta szép nyomást; nem teher az ilyen szép kiállítású könyv olvasása, hanem élvezet.

És ha a könyvet olvasni kezdjük úgy találjuk, hogy élvezet azt olvasni nem csupán külső, hanem belső tulajdonságainál fogva is. Mert nem a könyv terjedelméhez mért hosszú és nehéz fejtegetéseket találunk a könyvben, amitől a nagy német könyvek analógiája révén, talán tartottunk, hanem komoly és fontos nevelési kérdéseknek határozott és világos fejtegetéseit. Alig olvasunk nehány lapot, már tudjuk, hogy végig fogjuk olvasni a könyvet, mert a szerzőnek *van* mit mondania a felvetett kérdésekről és amit mondani akar azt a tudomány színvonalán állva, de laikus előtt is érthető nyelven, szép tiszta magyarsággal tudja elmondani. Ezt a körülményt ma, mikor a külföldi — főleg német — források szaga az *eredeti* nevelésügyi értekezések nyelvén is kitetszik, nem utolsó érdemeül tudjuk be a pedagogiai *tanulmányok* irójának. Annál inkább kell ezt kiemelnünk, mert — bizonyos értelemben — Weszely is külföldi források után dolgozik. Mikor ugyanis a modern pedagogia utjain elvezet a legfontosabb problemák multjának és jelenlegi fejlettségének megismerésére, bemutatja a legjelesebb külföldi írók álláspontját a szóban forgó kérdésekről, hogy azok alapján vagy azokkal szemben a maga véleményét kifejthesse. Egész könyvtárat pótol így könyvével, nagy olvasottságról, végtelen szorgalomról és biztos, határozott itéletről téve tanúságot. Mert az írókat csak idézi, nézetükkel megismertet, de nem utánozza és nem is itéli meg őket egyoldalúan, egy-egy párt vagy irány szempontjából, hanem valamennyi fölé emelkedve, mindeniket érdeme szerint méltatja.

Weszely könyve tanulmányok sorozata. A pedagogia *tizenöt* nagyobb problemája kapcsán azonban alaposan tájékoztatja az olvasót a pedagogia csaknem minden fontosabb kérdésében, s így jórészt

csak forma szerint különbözik valamely rendszeres pedagógiától. Mert e tanulmányokba kapcsolatot és egységet visz bele a szerző felfogása s a tanulmányok egymásra vonatkozása és azok megfontolt egymásra következése. A tanulmányokra való tagolás megkönnyíti egy-egy kérdésben való elmélyedésünket, a kérdések felett való elmélkedésünket, s az önálló nézetek kialakulását.

A tanulmányok egy része elméleti kérdésekkel foglalkozik. Ilyenek: A tudományos pedagógia feladatai; a szociálpedagógia fogalma; a kultura és pedagógia; a nevelés fogalma és célja; a pedagógia és pszichologia viszonya; a jellemképzés problemája; az egyéniség; és a módszer kérdése. Gyakorlati kérdéseket tárgyal szerző a következő tanulmányokban; a grammatika szerepe a pedagógiában; az irodalmi tanítás jelentősége és módszere; az írásbeli dolgozatok pszichológiája; a koedukáció kérdése; a nemi felvilágosítás. Szervezeti kérdésekkel foglalkoznak: az új reform-iskolák és a kulturális munka szervezéséről szóló tanulmányok.

Noha mindenik tanulmány kellőképen kimeríti tárgyát, vannak közöttük olyanok, melyeket a szerző — részben azért, mert fontosságuk megkövetelte részben azért, mert velük nagyobb kedvteléssel foglalkozott — nagyobb részletezéssel, behatóbb taglalással tár elénk. Így tűnnek ki pl. nagyobb terjedelemmel a *módszer kérdésére* és az *irodalmi oktatásra* vonatkozó tanulmányok. A *módszer kérdése* különben is legjelentősebb része a könyvnek. Megvizsgálja szerző a módszer fogalmát a mint kialakult a filozófia történetében, megvizsgálja e fogalmat pedagógiai jelentősége szerint, nyomozva fejlődését Herbartig. Herbart elveit és hatását külön fejezetben méltatja, s a «Ziller», «Rein és társai» című fejezetekben kimutatja miként alakították át a herbarti elveket az őt követő pedagógusok. Érdekesen fejtegeti a következő: «Natorp», «Sallwürk és Messmer» és «Meumann, Lay, Seifert, Linde» című fejezetekben, mily különbözőképen fogják fel a módszer kérdését az egyes írók aszerint amint a logika vagy a pszichológia szemüvegén át nézik, míg a következő összefoglaló fejezetekben a kérdés kétségtelen tisztaságában áll előttünk. A pedagógia tanárai — bármilyen fokon tanítsák is a pedagógiát — ezeket a fejtegetéseket nagy haszonnal olvashatják s bizonnyal minden pedagógiai könyvtárban nélkülözhetetlennek fogják e tanulmányokat tartani.

Bennünket a tanulmányok sorában különösen érdekelt még a *koedukácio* kérdése. Örömmel láttuk, hogy szerző annak a véleménynek ad kifejezést, melyet mi is vallunk: A koedukacio szokásos, lehetséges, de némely fokon, — különösen a leányok érdekében — nem kívánatos. Új és érdekes a reformiskolák — saját tapasztalatokon alapuló — ismertetése és főként a *kulturális munka szervezése*, című, összefoglaló tanulmány. Ebben a fejezetben az iskolai szervezetek, tantervek készítésének kulturalis és politikai jelentőségét mutatja ki a szerző, feltüntetve, hogy az iskolaszervezeteknek bele kell illeszkedniök az állam egész szervezetébe. Jól esett e tanulmányt olvasni azért is, mert megismerhettük belőle szerzőnek a kulturában, a kultura nemesítő erejében vetett hitét, mely fájdalom korunkban oly sokak lelkéből kiveszőben van.

Ámbár minden egyes tanulmány méltó volna rá, hogy vele behatóbban foglalkozzunk, ez alkalommal, midőn csak egyszerű könyvismertetést írunk, le kell erről mondanunk. De vissza-vissza fogunk térni rájuk, sőt azt hisszük sűrün fogják emlegetni e tanulmányokat mások is és vitás esetekben hivatkozni fognak azokra; mert Weszely, ki közöttünk régóta a «jó pedagógus» hírének örvendett e könyvével méltán a *tekintélyek közé* emelkedett. *S. J.*

*

A GYERMEK ÉRDEKLŐDÉSÉNEK LÉLEKTANA. Irta: *Nagy László* tanitóképző-intézeti igazgató. Kiadta a Franklin-társulat Budapesten, 1908. Ára 3 korona.

A magyar gyermektanulmányi mozgalomnak egyik kiváló termékével óhajtom az igen tisztelt olvasó közönséget megismertetni.

A szerző neve elég garancia arra, hogy könyvét örömmel fogadjuk, mert előre is bizonyosok lehetünk, hogy könyve nekünk nemcsak okulásunkra, hanem lelki gyönyörűségünkre is fog szolgálni.

Bevezető soraiban elmondja, hogy őt a gyermektanulmányozásra nem csak a tudás vágya, hanem az ott tenyésző lelki virágok kifogyhatatlan gazdasága, színváltozata, üde illata, lelket lebilincselő kedvessége és bájos ártatlansága vezette. És bár oly gyönyörűségek közepette figyelte meg a gyermeki lélek megnyilatkozásait, következtetéseiben tárgyilagos. Nem ragadtatja el magát olyan tantételek megállapítására, amelyek szigorúbb kritikát meg nem állanak.

A munka öt fejezetre oszlik. Elsőben fejtegeti az érdeklődés elméletét; másodikban annak fejlődését; harmadikban motivumait; negyedikben az oktatásra való vonatkoztatását; ötödikben a gyermek egyénisége és az érdeklődés egymásravaló hatását.

Feladatának megoldásánál háromféle módszert alkalmazott. úgymint: a megfigyelő, életleíró és összehasonlító módszert. A megfigyelő módszere közeledést jelent a kisérleti módszerhez, mert a megfigyelés alatt álló gyermekeket olyan körülmények közé vezette, amelyekből valamely cselekvés vagy magatartás volt várható! Ennél látta azután azt, hogy egyes esetekben a várható hatás tényleg bekövetkezett, más esetekben pedig nem- és kor szerint más-más vagy ellentétes volt a hatás. Az érdeklődés elméleténél sorra veszi azokat, akik az érdeklődés elméletét értelmi alapon magyarázzák, Comménius, Diesterweg, Dittes, Kant, Herbart felfogását. Az utóbbival legtöbbet foglalkozik, mert a Herbart elméletének napjainkig is legnagyobb befolyása van az oktatásra és nevelésre. Felemlíti még Rein, Kern, Regécy, Radó stb. Herbart követőit, akik azonban csak Herbart elméletének egyes részeivel foglalkoztak. Nagyobb fontosságot tulajdonít a szerző Ostermann elméletének, aki az érzelemből származtatja az érdeklődés folyamatait.

Az érdeklődés fejlődésének menetét öt korszakra osztja, ú. m. érzéki, szubjektiv, objektiv, állandó és végül logikai érdeklődés korszakára.

Az első korszak a gyermek első hónapjától két éves korig tart, a mikor a gyermek csak az iránt érdeklődik a mi érzékeire élénken és kellemesen hat. A második korszakban a gyermek nem annyira

a tárgyak iránt érdeklődik, hanem azok egyéni céljaira való használhatósága köti le. Ezen korszak 3—5 éves korig tart. A harmadik korszakban 7—10 éves korban, a gyermek már nem elégszik meg a játékszerek szimbolikus értékével, nem utánozza már a felnőttek cselekedeteit sem, hanem cselekvéseit már reális célok vezérlik. A játéklő már ki nem elégíti, mert valóságban akar lovagolni.

A negyedik korszakban a gyermek érdeklődése állandósul, érdeklődésének már alá tudja rendelni egyéb testi vagy szellemi tevékenységeit. Az érdeklődés fejlődésének legfelsőbq foka a serdült korban lép fel és az elvont idealizmus helyett az értékelés legfőbb szempontjává a *gyakorlati* és a *hasznos lesz*. A dolgok megítélésében bizonyos objektivizmus fejlődik, amely őt az igaz eszméjéhez, mint érdeklődése irányító tényezőjéhez vezeti.

A munka gerince a harmadik fejezet. Ezen fejezet önálló buvárlatai alapján tárgyalja az érdeklődés motivumait, melyeket a következő sorrendbe állít: 1. a tevékenység; 2. az érzékletek; 3. az érzelmek; 4. a mult tapasztalataiból származó képzettartalom. A *tevékenység*, amely a gyermek első idejében nem más, mint olyan természetű önkénytes mozgások, amelyek az érzelmi élet kifejezői, későbbi korban azonban reális tevékenységekké fejlődnek.

Fontos szerepet játszik a 8—14 éves gyermek életében a nagyfokú tennivágyás, amely után kellemes testi érzés vesz rajta erőt, amely érzés az izmok működésével jár együtt. A gyermek cselekvésre való törekvése oly erős vágyat kelt benne, hogy ha cselekvése elé akadályokat gördítünk, lelki egyensúlya is megbillenhet. Az *érzékletek* közül leginkább hatnak a látási érzékletek, még pedig legjobban azok, amelyek élénk mozgalmasságot tanusítanak. A nyugvó testek csak kirívó részleteikkel képesek a gyermek érdeklődésének folyamatát megindítani. A hang és tapintási érzékleteknek alárendelt szerepük van. Az *érzelmek* közül legélénkebben hatnak az érdeklődésre az esztetikai, a testi állapotok érzelmei, a birtokszerzés vágya, a rokonszenvi és szociális érzelmek. Hogy a gyermek életében milyen szerepe van az *esztetikai* érzelmeknek, arra elég példa az a körülmény, hogy a hangok és mozgások üteme már a csecsemő korban hatással vannak a gyermekre. A *testi érzelmek* mindig konkrét tárgyak felé irányítják az érdeklődést. Eredetük lehet külső tárgyi inger, de létesülhetnek ilyen ingerek nélkül is. Ilyenkor valamely élettani inger indítja meg azokat. A testi érzelmekkel kapcsolatosan lép fel a *birtokszerzés vágya* és hogy a birtok megszerzése bekövetkezhessék csakhamar fellépnek a *szociális érzelmek*, amelyek a gyermekeket együttes cselekvésre sarkalják. A birtokszerzés vágya különben csak másodlagos jelenség, mert mielőtt ez az érzés létre jönne, szükséges hogy előbb az érzékleti érdeklődés meg legyen. A gyermekben minden neki tetsző tárgy felkelti a birtoklás vágyát, mindent akar, ami személyével kedvező vonatkozásban áll. Érdekesek azon motivumok, amelyek a birtoklás vágyát a gyermekben élesztik: *a)* a szerzéssel járó küzdelem érzése; *b)* a birtok okozta kedvérzet; *c)* a birtok gyarapodásának érzete. A birtokvágyás érzelme kiváló hatással van a gyermekakarat erejének fejlesztésére.

Igen szépen világítja meg a szerző, a képzet-tartalom befolyását

az érdeklődésre, amikor egy megfigyelését leírja: t. i. a leánygyermekek a gőzcséplő-gépet dacára nagy arányainak és különleges alkotásának figyelembe se vették a gabonarosta mellett, mert ez utóbbit már ismerték és már előzőleg alkalmuk volt vele foglalatoskodni. Másik, igen érdekes esetet mond el, egy út mentén fekvő fatörzsről. A leánygyermekek közönyösen haladtak el mellette. A mikor a szerző számlálni kezdte annak évgyűrűit, fellépett a legnagyobb fokú érdeklődés és azon túl minden levágott fánál igyekeztek annak életkorát az évgyűrükből megállapítani.

A negyedik fejezetben az érdeklődés mesterséges irányításáról értekezik. Hogy a gyermekben valami iránt érdeklődést keltsen: *a)* utánozta az érdeklődés mozdulatait; *b)* rámutatott bizonyos tárgyakra, s mind a két esetben felkeltette a tanulók érdeklődését. Azonban sokkalta nagyobb érdeklődést kelt, ha a tanulók maguk is foglalkozhatnak a tárgygyal. A tárgyak megnevezése nem indítja meg az érdeklődés folyamatát, legalább is nem mindig. Az érdeklődés irányításának belső módjai közül, megemlíti a kérdezés különféle módjait.

Az érdeklődésnek a tanításnál miként való irányítását öt pontba foglalja: 1. Tanítói eljárásunkban legyen megfelelő mozgás és cselekvés; 2. a cselekvésben legyen része a gyermeknek is; 3. a tanításnál fődolog az érzékelés, csak vigyázni kell arra, hogy túltengésbe ne essünk; 4. a gyermekeket túlságosan ne gyötörjük az ismeretlen dolgok érzékeltetésével; 5. a tanító vigyázzon arra, hogy a tanuló keletkező érzelmi motivumait el ne nyomja. Végül a gyermek egyéni érdeklődés tanával foglalkozik. Megállapít háromféle érdeklődő tipust, ú. m. a subjektiv, az objektiv és az aktiv tipust. Vannak ezeken kívül még vegyes tipusok. A leányok inkább a szubjektiv tipus felé hajlanak. Megjegyzendő, hogy mind ezen tudományos eredmények, amelyek csak a munka rövid kivonatát jelzik, önálló megfigyelések alapján készültek olyképen, hogy a szerző többnyire szűk látókörben mozgó 20—22 fiú- és leánygyermeket vitt nagyobb kirándulásokra és ott őket olyan helyzetek elé állította, amelyek nekik teljesen ismeretlenek voltak s az ilyenkor észlelt hatásokat dolgozta fel életleíró alakban.

A szerző által leírt kirándulások, eltekintve ama lélektani vonatkozásoktól, amelyek céljából rendeztettek, kiváló fontossággal bírnak még az iskolakirándulások szempontjából is. Ma, amikor az iskolai séták már elég jelentékeny szerepet játszanak szemléltető oktatásunkban, még mindig nem rendelkezünk olyan útmutatóval, amely lehetővé tenné az ilyen tanulmányi séták intenziv kihasználását. Bárki vállalkozik is ezen utóbb említett feladat megoldására, sokat okulhat Nagy László jelen munkájából.

Szép munkát végzett Nagy László. Nemcsak a magyar gyermek tanulmányi irodalmát gazdagította egy kiváló, tudós becsű munkával, hanem a didaktikának is ujabb utakat jelölt, amelyeken haladva, úgy a tanítónak, mint a tanítványnak hasznos és kellemes perceket szerez.

Bartin Imre.

*

LEGIFJ. SZÁSZ KÁROLY KÖLTEMÉNYEI. Hornyánszky Viktor könyvnyomdája. 1909. Ára 3 kor.

Szász Károly összegyűjtött költeményeiből a bensőségteljes családias érzés megkapó melege és bája árad felénk. Lantja tiszta, kellemes zengésü, az élet nagy megfejthetetlen problémái nem nyugtalanítják kedélyét, de a családi érzés melegségét egyszerűen és mindig költőien tudja kifejezésre juttatni. Melyik családos embert ne hatná meg a «Ferike emléke» című elégikus verse vagy a «Gyerekek», kik lármájukkal sokszor elkergetik a múzsát. A «Könyvek versenye» című költeményéből a költő józan világfelfogása jut kifejezésre. Szász költeményei alkalmasak arra, hogy elolvasásukkal az ember egy pár vidám kedves órát szerezzen magának, s hogy olvastatásukkal az ifjúságot a családi élet szeretetére neveljük. Ezért iskolai könyvtárainkba való beszerzésre is örömmel ajánlhatjuk.

*

Szász Béla: AZ EMBERISÉG JÓLTEVŐI. Négy essay. Hornyánszky kiadása. Ára 3 korona.

Szász Béla a német orvost, Hufelandot, a könyynyomtató Guttenberget, a rabszolgaszabadító Wilberforcot és a vallásalapító Jézust tartja az emberiség igazi jóltevőinek. E négy kiváló szellemnek nem annyira életét rajzolja, mint inkább bölcsészeti szempontból tárgyalja működésüknek a jelentőségét. Szász bölcsészete végletektől mentjózan életfilozófia, eszménye az emberről a Renaissance ideálja, azaz az olyan egyéniség az ő eszményképe, kinek esze, szíve egyaránt helyén van, kinek lelkében érzés, ismeret és akarat teljes harmoniába olvad. Bár itt-ott a lélektanban nem mindig a leghelyesebb elméletet követi szerzőnk, szinte meglep bennünket széleskörű tájékozottságával és írói talentumával. Miután a magyar olvasóközönség az e fajta életbölcseleti műveket leginkább nélkülözi, művét melegen ajánljuk olvasóközönségünk figyelmébe. *sz. gy.*

*

Beküldött könyvek.

Tatárrabság. *Pekár* Gyula nagystilü, új két kötetes történeti regénye Erdélynek egy nagyon szomorú korszakát eleveníti fel: II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratát s annak végzetes következményeit, Kemény János s a többi erdélyi vitézek keserves tatárrabságát. A negyven íves regényt a Franklin-Társulat a szokott előkelő izléssel állította ki; ára a két kötetnek 8 korona.

Rabszolgák. *Vértessy* Gyula új novella-kötetének alakjai tanférfiak s cselekménye az iskolában játszik, abban a körben tehát, melynek az író is egyik tekintélyes, munkás egyénisége. A hivatal rabigájának rabszolgái ezek az alakok, akik kétszer halnak meg: egyszer, mikor lemondanak az álmaikról s másodszor, mikor az utolsó rögöt dobja reájuk a sírásó. Az izléses kiállításu kötetet a Franklin-Társulat adta ki; ára 4 korona.

Aranybánya. Irta *Mayer* Miksa. Igazán aranybánya ez a könyv, méltó arra, hogy minden magyar család, de az összes hazai iskolai és népkönyvtárak is beszerezzék. A szép képekkel diszített tartalmas könyvet a Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) könyvkiadóhivatal adta ki; ára díszes vászonkötésben 4 korona.

Székely mesemondó. *Benedek* Eleknek, a költői lelkű mély érzésű írónak feldolgozásában ezek a mesék sokat nyertek művészi szépségükben és naiv bájukban, az a zamatos magyar nyelv pedig, mely Benedeknek egyéni sajátja, külön nevelőeszközzé válik a mesékben, fejlesztve és ápolva a kicsinyek nyelvérzékét. A szép rajzokkal diszített Székely mesemondót a Lampel R. könyvkiadóhivatala adta ki; ára díszes vászonkötésben 3 kor. 50 fill.

Benedek Elek Kis Könyvtára. Művészies kiállításban egy-egy száma kötve csak 60 fillér. A legújabb kötetek: *Frölichné Kaffka* Margitnak, a jeles költőnőnek egy bájos meséje: Képzelet-Királyfiak, *Mosdóssy* Imre okos tanácsokkal telt Útravalója; *Lengyel* Laura hazafias szellemű elbeszélése: A magyar levegő; *Havas* Mihály meséi: A bükki harang és mások; *Szivós* Béla A Hajduság történetét, földjét és népét tárgyaló munkája; *Sárándy* István Elpusztult birodalom cím alatt az ecsedi lápot ismertető könyve; végül mint kettős kötet, *Kolumbán* Lajos kedves útirajzai: A magas Tátra hazájában, mely három debreceni diák utazása kapcsán vezeti el a kis olvasókat a szép magyar hegyvidékre (ennek a kettős kötetnek ára 1 kor. 20 fill.). A *Honti* Nándor pompás címlapjával ékesített köteteket a Franklin-Társulat adja ki s azok egyenként is kaphatók minden könyvkereskedésben.

Ne bántsd az állatot! *K. Nagy* Sándor népszerű történetekben dolgozta fel az állatvédelemre vonatkozó törvényeket és rendeleteket. Ne bántsd az állatot című munkájával. Könyve második kiadásban lát napvilágot. A közgazdasági szempontból is fontos könyvet a Franklin-Társulat adta ki; ára 3 korona.

A magyar szabadság atyja. Regényes korrajz a magyar ifjuság és a nagy közönség számára. Irta *Tóth* Sándor, *Pataky* László rajzaival. Pompás tollal, erős kritikai érzékkel megírt Kossuth-életrajz: A magyar szabadság atyja. Öreg és ifjú egyaránt megértheti s élvezheti ezt a hazafias munkát, melyet népünk halhatatlan atyjának állít. *Honti* Nándor szép címlapjával ékesítve, a Franklin-Társulat adta ki; ára 3 kor. 50 fill.

Benedek Elek: Virágos kert. 6–12 éves kis gyermekek számára *Benedek* Elek meséit *Mühlbeck* Károly illusztrációival a Franklin-Társulat adta ki. A díszes könyv ára kötve 5 korona.

Zörgő harasztok. *Farkasfalvi Mauks* Cornélia, akit az ifjusági irodalom számára *Mikszáth* Kálmán fedezett föl, Zörgő harasztok címmel új könyvet írt a magyar fiatalságnak. A *Honti* Nándor művészi címlapjával ékes kötetet *Mühlbeck* Károly illusztrálta beszédes rajzokkal s a Franklin-Társulat adta ki. Ára díszes vászonkötésben 6 korona.

A szoptatás, a mesterséges táplálás és a csecsemőkori bélbajok. Irta: *Berend* Miklós dr. egyetemi magántanár. Az Országos Közegészségi Egyesület könyvkiadó-vállalatában s *Gerlóczy* Zsigmond

dr. szerkesztésében megjelenő Az egészség könyvtára című népszerű és hasznos vállalat VII. füzete. A minden anyának nélkülözhetetlen könyvecskét a Franklin-Társulat adta ki; ára 1 kor. 50 fillér.

A Magyar Könyvtár füzetei. A «Magyar Könyvtár» *Shaw* legjelentősebb drámai alkotását, «Caesar és Cleopatrá»-t közrebocsátotta. A fordítás nehéz munkáját Mikes Lajos kitünően végezte. — Egy másik népszerű angol író is szerepel a sorozatban; *Wells*, akitől két rendkívül sajátságos novella jelenik meg, melyek «Kósza lelkek» cím alá vannak egybefoglalva. A füzetet Farkas Klára fordította igen szépen. — Végre a modern magyar irodalom egy kitünő elbeszélőjét iktatja be a «Magyar Könyvtár» jegyzékébe a «Bolyky András válópöre» című novellás-füzet, melynek szerzője *Lőrinczy* György. — A «M. K.» egy-egy száma 30 fillér; teljes jegyzék az eddig megjelent 539 számról ingyen kapható minden könyvárusnál vagy a kiadócégnél, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R.-T. Budapest, Andrássy-út 21.

*

Figyelmeztetés. Olvasóink figyelmét ismételten felhívjuk arra a kitünő kis könyvre, melyet «Szülőkhöz szóló levelek» címen *Deiphobe* írt s Benczur Kata ültetett át kitünő magyarsággal irodalmunkba. A gyönyörű kiállítású kis könyvet 2 korona beküldése ellenében bárkinek megküldi a M. D. E. Tanítónők Otthona (Orczy-út 6. szám), melynek javára a kiadó a tiszta jövedelmet szánta.

*

A szerkesztő üzenetei: *G. Gy. I. úrnőnek, London.* A kedves levelet s a szép cikket hálásan köszönjük és köszönjük a kertészeti cikkre nézve tett szíves igéretet is. Mindig ünnep folyóiratunkra, ha Gy. I. cikkeit közölheti. Szíves üdvözlet! — *K. G. úrnőnek, Arad.* A párisi felsőbb leányiskolákról írt cikket alkalomadtán közöljük. Addig is fogadja szíves köszönetünket. — *M. A.-né úrnőnek, Budapest.* «A kenyérkereső családanyákról» szóló cikkre sor kerül; de kérjük, szíveskedjék velünk leánynevét is közölni. — *B. L. úrhölgynek, Kolozsvár.* A beküldött cikkek okvetlenül sorra kerülnek. De éppen ilyen irányúakból sok van most raktáron. Szíves üdvözlet! — *T. B.-né és Sz. K.-né, Budapest.* Cikkeikkel nem értünk ugyan teljesen egyet, de amint terünk engedi, közölni fogjuk azokat, hogy a más felfogásúaknak szót engedjünk. — *Borsy Ilma* úrhölgynek. Nagyon sajnáljuk, hogy érdekes ismertetése későn érkezett arra, hogy közölhessük. Akkor már, sajnos, ki volt szedve a rövidebb és nem oly lelkes tudósítás. Szívesen veszünk azonban saját iskolájára, vagy a vidék nőnevelési vagy iparfejlesztési mozgalmaira vonatkozó ismertetést is. Szíves üdvözlet!

A Péterfy-alap pályázata. A Péterfy tanítványok alapítványának 2504 K tőkéje után 1909. év március 18-án esedékes évi kamatélvezetére alulírott egyesület pályázatot hirdett.

Az alapító-levél értelmében: «Az alapítványi segélyt csak olyan nő-folyamodó nyerheti el és pedig vallásra, nemzetiségre, korra és tanulmányainak minőségére és tartalmára való tekintet nélkül (akár különben is tagja a Mária Dorothea egyesületnek, akár nem), aki az alábbi intézetek egyikében nevezetesen:

a) a m. kir. állami Erzsebet Nőiskolában (előbb állami elemi- és polg. iskolai tanítókéző intézet) VII., István-út 93. sz.;

b) az országos kisdedóvó-egyesület képző-intézetében, VII., Szegényház-tér 7. sz.;

c) a Fröbel-féle nőegyesület kisdedóvó képző intézetében, VI., Bajza-u. 27. sz. (előbb V., Széchényi-téren), végül

d) a m. kir. állami mintarajztanoda és rajztanárképző-intézetében, VI., Andrássy-út 71. sz. a. mint rendes vagy vendéglátogató növendék Péterfy Sándor tanárnak tanítványa volt és ezt hiteles bizonyítványokkal igazolja. Az elaggott vagy munkaképtelenné vált, vagy nagy anyagi szükségben szenvedő és különösen a tanítással és neveléssel tényleg foglalkozott tanítványok előnyben részesülnek.

A kellőképen felszerelt bélyegtelen folyamodványok 1909. év március hó 1-ig küldendők a Mária Dorothea-Egyesület elnökségéhez címezve. Budapest, VIII., Orczy-út 6. sz. a.

Budapesten, 1909. január 11-én.

A Mária Dorothea-egyesület nevében:

Rudnai Jenőné, titkár. *Özv. Herrich Károlyné,* alelnök. *Lázárné Kasztner Janka,* pénztárnok.

Az Erzsébet-alap pályázata. A Mária Dorothea-egyesület alulírott elnöksége ez évi március hó 1-én lejárandó pályázatot hirdet 100, azaz egyszáz korona segítség elnyerésére Budapest székesfőváros szolgálatában levő vagy volt egy oly tanítónő vagy óvónő javára, aki beteg és szűk anyagi helyzetben van.

A pályázó bélyegtelen folyamodványát ez évi március hó 1-ig intézi a Mária Dorothea-Egyesület elnöksége címére: Budapest VIII., Orczy-út 6. sz. alá, a Tanítónők Otthonában levő egyesületi titkári hivatalba.

A pályázó mellékletekben hitelesen bizonyítja székesfőv. szolgálatát, sulyos betegségét, szűk annyagi helyzetét, 20 korona járuléka befizetésének tényét és idejét.

Későn érkezett és kellően fel nem szerelt folyamodványt az elnökség nem vesz tekintetbe.

E 100 koronát, mint az alapítvány tőkéjének 1908. évi kamatját, a «Székesfővárosi tanítónők és óvónők Erzsébet királyné betegsegítő alapítvány»-ának gyűjtő és kezelő bizottsága ajánlatára, az egyesület annak a pályázónak itéli oda, aki betegsége és anyagi helyzete miatt legjobban rászorult a segítségre.

Budapesten, 1909. január hó 11-én.

A Mária Dorothea-egyesület elnöksége nevében:

Özv. Herrich Károlyné,
alelnök.

A «Nemzeti Nőnevelés» előfizetői.

(1909 január 20-ig fizettek.)

A *-gal jelöltek I. félévre, a **-gal jelöltek II. félévre fizettek elő.

1909. évre előfizettek.

Áll. polg. leányiskola, Aranyosmaróth; Leánynevelőintézet, Aszód; Áll. felsőbb leányiskola, Arad; Áll. elemi leányiskola, Békéscsaba; Botta Anna, Fogaras; Bezsilla Irén, Kassa; Binder Laura, Kolozsvár; Bátory Józsefné, Budapest; Babare Adél, Fiume; Áll. felsőbb leányiskola, Békéscsaba; *Benke Ilona, Tapolcza; Brengl Margit, Somogyvár; Áll. polg. leányiskola, Belényes; Izr. leányárvaház, Budapest; Magy. Orsz. Tisztviselő Egylet, Budapest; Országos Kaszinó, Budapest; IV. ker. közs. felsőbb leányiskola és leánygimnázium, Budapest; VI. ker. Lőportárdülői közs. elemi iskola; IX. ker. Mester-utcai közs. polg. leányiskola; VIII. ker. Jázmin-utcai közs. el. iskola; V. ker. Szent István-téri közs. el. iskola; I. ker. Városmajor-utcai közs. el. iskola; VI. ker. Izabella-utcai elemi iskola; Carvin Piroska, Fiume; Csík Mária, Szeged; Csillag Erzsébet, Debreczen; Közs. polgári leányiskola, Csurgó; Diósgyőri áll. iskola; Ecker Auguszta, Budapest; Ev. el. és polg. iskola, Budapest; Templomtéri áll. el. iskola, Erzsébetfalva; Fodor Riza, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Fogaras; Fizély Júlia, Ujvidék; Fábry Ezzsébet, Dobsina; Áll. felsőbb leányiskola, Fiume; Áll. polg. leányiskola, Győr; A Mária Dorothea Egylet Győrvidéki köre; Orsolya zárda, Győr; Grusz Ilona, Ungvár; *Hofbauer Ilona, Temesvár; Áll. polg. leányiskola, Hosszúfalu; Herczog Sarolta, Budapest; *Hanel Ida, Zsolna; Ev. nép- és polg. leányiskola, Igló; Krompecher Irén, Cirkvenica; Áll. polg. leányiskola, Keszthely; Közs. el. népiskola, Keszthely; Áll. felsőbb leányiskola, Kolozsvár; Áll. polg. leányiskola, Kismarton; Millenniumi áll. el. iskola, Kolozsvár; Karsay Jolán, Győr; dr. Koótz Károlyné, Besztercze; Áll. elemi iskola, Karánsebes; gr. Károlyi Lászlóné, Fóth; Róm. kath. Tanítónőképző Margit-kör, Kőszeg; Polg. leányiskola, Losoncz; Irg. Nővérek intézete, Léva; Áll. felsőbb leányiskola, Lőcse; Áll. polg. leányiskola, Liptószentmiklós; Áll. elemi iskola, Magyaróvár; Áll. felsőbb leányiskola, Máramarossziget; Áll. elemi iskola, Nagytapolcsány; Nemecskay Irma, Budapest; Ref. tanítónőképző, Nagyvárad; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Nagyszombat; Róm. kath. felsőbb leányiskola, Nyitra; Áll. polg. leányiskola, Nagyenyed; Áll. polg. leányiskola, Nagyszöllös; Áll. polg. leányiskola, Nagykároly; Irgalmas Nővérek intézete, Nagyvárad; Közs. polg. leányiskola, Nyiregyháza; Novakovits Olga, Izbiste; Angela Önképzőkör, Nagyszombat; Gárdonyi Neumann Frigyesné, Budapest; Odor Emilia, Budapest; Áll. el. népiskola, Ópécska; Áll. polg. iskola, Orosháza: Pécs- és Vidéke Tanítónők Egyesülete, Pécs; Áll. polg. leányiskola, Pápa; Pataj Iza, Óbecse; Ev. polg. leányiskola, Rozsnyó; Kir. javítóintézet, Rákospalota; Relkovic Mita, Budapest; Riszner Károlyné, Nyitra; Áll. polg. leányiskola, Segesvár; Áll. el. iskola, Szakolcza; Áll. s. közs. felső népiskola. Szakolcza; Felsőbb leányiskola, Székesfehérvár; Áll. polg. leányiskola, Szászváros; Áll. felsőbb leányiskola, Sopron; I. ker. közs. elemi iskola, Szombathely; II. ker. közs. elemi iskola, Szombathely; III. ker. közs. elemi iskola, Szombathely; Áll. polg. leányiskola, Székelyudvarhely; Ref. felsőbb leányiskola, Szatmár; Áll. polg. leányiskola, Szamosujvár; Áll. polgári leányiskola, Sátoraljaújhely; Szabó Ilona, Budapest; Áll. felsőbb leányisk., Szabadka; dr. Springer Ferencné, Budapest; Áll. s. közs. polg. leányiskola, Sümeg; Schreiner Hilda, Rohoncz; dr. Schmidt Mária, Budapest; Áll. felsőbb

leányiskola, Trencsén; Tóth Bálintné, Veszprém-Varsány; dr. Török Istvánné, Czegléd; Gyárvárosi elemi iskola, Temesvár; dr. Takács Béláné, Nyitra; Reform. elemi népiskola, Turkeve: II. polgári iskola, Turkeve; Áll. polg. leányiskola, Ungvár; Vakok budapesti orsz. intézete; Polgári leányiskola, Versecz; Weiler Stefánia, Budapest; Áll. elemi iskola, Zilah; Áll. polg. leányiskola, Zilah.

1908. évre előfizettek.

Bencsák Stana, Csáktornya; **Benke Ilona, Tapolcza; I. ker. Diana-úti közs. el. iskola, Budapest; V. ker. közs. polg. leányiskola; VI. ker. Kartács-utcai közs. polg. leányiskola; VI. ker. Bajnok-utcai közs. elemi iskola; VI. ker. Váczi-úti közs. el. iskola; I. ker. Attila-utcai közs. el. iskola; Csiki Anna, Dunaföldvár; Csillag Erzsébet, Debreczen; Dömök Erzsébet, Nagyenyed; Erzsébet leányárvaház, Budapest; Áll. polg. leányiskola, Eger; **Fáy Borbála, Nagymihály; ** Firmann Ella, Budapest; Höppner Erzsébet, Losoncz; **Hanel Ida, Zsolna; Herczeg Ferencné, Vácz; Jelinek Józsa, Szedlicsna; Közs. polg. leányiskola, Körmöczbánya; Millenniumi áll. el. iskola, Kolozsvár; Krizsó Anna, Budapest; **Kregár Mária, Budapest; id. Lovassy Ferencné, Fekete-Bátor; **Lábán Mária, Budapest; Leicht Erzsébet, Győr; Mindszenty Irma, Balatonfüred; Áll. polgári iskola, Mezőberény; Morótz Karolin, Eperjes; Martos Á., Budapest; Áll. polg. leányiskola, Nagyszeben; Ref. tanítóképző, Nagykőrös; Németh Olga, Dunaföldvár; Purgár Gizella, Pozsony; dr. Petz Lajosné, Győr; Perényi Mártonné, Budapest; **Pánczél Erzsébet, Brassó; Riecsónszky Matild, Mosócz; Polgári leányiskola, Szombathely; Szegfi Ilona, Lőcse; özv. Schützné Klein Katalin, Kistószeg; **Terplán Dóra, Kőszeg; **Vajda Anna, Budapest; Izr. iskola, Veszprém; Áll. el. iskola, Zólyom.

1907. évre fizetett.

Bencsák Stana, Csáktornya.

Fizikai ***Kémiai***

Földrajzi ***Természetrajzi***

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A MODERN PEDAGÓGIA ÚTJAIN

TANULMÁNYOK

Irta

Dr. WESZELY ÖDÖN

Kiadja a

FRANKLIN-TÁRSULAT magyar irod. intézet és könyvnyomda

Ára 8 korona.

Tartalom:

A tudományos pedagógia feladatai.
A szociálpedagógia fogalma.
A kultura és a pedagógia.
A nevelés fogalma és célja.
A pedagógia és pszichológia viszonya.
A jellemképzés problémája.
Az egyéniség.
A módszer kérdése.

I. Vélemény-különbségek. II. A módszer fogalma a filozófia történetében. III. A módszer pedagógiai szerepe Herbartig. IV. Herbart. V. Ziller. VI. Rein és társai. VII. Natorp. VIII. Sallwürk és Messmer. IX. Meumann, Lay, Seyfert, Linde. X. Az eddigiek összefoglalása. XI. A módszer fogalmának meghatározása. XII. Hányféle a módszer? XIII. Módszer és rendszer. XIV. A tudomány módszere és a tanítás módszere. XV. A tanítás módszere.

A grammatika szerepe a pedagógiában.
Az irodalmi tanítás jelentősége és módszere.
Az irásbeli dolgozatok pszichológiája.

I. Az irásbeli dolgozatok jelentősége. II. A helyesirás megtanulása. III. A fogalmazás tanítása. IV. Irodalom.

A koedukáció kérdése.
A nemi felvilágosítás.
Uj reform-iskolák.
A kulturális munka szervezése.

Kapható: LAMPEL R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) r.-t.-nál Budapesten, VI., Andrássy-út 21. sz. alatt és minden könyvkereskedésben.